

תנובות שדה

גליון תורני בענייני
מצוות התלויות בארץ
וכשרות המזון

גליון 167 / ניסן - אייר תשפ"ג

ברכת פסח כשר ושמח

נשגד קמיה מוֹדֵנן וּדְבִנֵּן יִשְׂרָאֵל שְׁלִיט"א

יהי"ד ונזכה שימשיכו להנהיגנו ולהנחותינו בכל פעולותינו ובחיוזוק ועידוד לימוד וקיום מצוות ארץ ישראל, עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן

ועמם בקודש, למודינו ראש המכון שליט"א, לרבני המכון, רבני בית ההוראה, חוקרי המכון, אנדכי הכוללים, מפקחי המכון, מנהל המכון וכלל צוות העובדים בארץ ובחו"ל

נאחל, שבתוך כלל ישראל נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, ולגאולה שלימה עם ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

בברכה

מערכת "דנובורת שדרה"

תנובות שדה

גיליון תורני בענייני
מצוות התלויות בארץ
וכשרות המזון

גליון 167 / ניסן - אייר תשפ"ג

תנובות שדה

קובץ דו חודשי
בהוצאת 'המכון למצוות התלויות בארץ'
הקובץ יו"ל בסיוע:
משרד המדע - מינהל התרבות

העורך:

הרב מנחם דרורי
tнувot@macon.co.il

ניתן לשלוח מאמרים תורניים,
מחקריים, בתחומי עיסוקו של
המכון, או תגובות על הנכתב, לדואר
האלקטרוני
המערכת תערוך ותפרסם את
החומרים לפי שיקול דעתה

הבהרה: גליון 'תנובות השדה' משמש
במה לרבנים ות"ח שונים
הפסיקה ההלכתית המוסמכת
מתפרסמת במאמרים שעל ידי
המכון

כתובת המערכת:

המכון למצוות התלויות בארץ
ת.ד. 176 אלעד 4081003
טלפון: 03-9030580
פקס: 03-9030891

מנויים:

דמי מנוי לשנה: 60 ₪

**ניתן לקבל את הגליון
בקובץ דיגיטלי ע"י שליחת
בקשה למייל המערכת:
tнувot@macon.co.il**

© כל הזכויות שמורות

ה דבר העורך

נ מידע הלכתי - ראש המכון הגאון רבי **שניאור ז. רווח** שליט"א
א. יין למצוות ארבע כוסות ב. דיני ביעור בין הקדוש בקדושת שביעית

גנוזות

יא רבינו חיים עמרם הזקן זיע"א
כת"י - דרוש לשבת הגדול

טו רבינו שריה דבליצקי זיע"א
כת"י - קיצור דיני תרומות ומעשרות

הגות ומחשבה

יט הגאון רבי אברהם יצחק קוק שליט"א
רוממות וכבוד התורה - ספירת העומר

כד רבי יהודה לב שליט"א
מנהגי אכילה בפסח

מאמרים הלכתיים

כח הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
מצה עשירה עם מיץ תפוחים

לא הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א
כשרות מי חלב

מ הגאון רבי שלמה ידידיה זעפרני שליט"א
קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה

מז רבי משה יהודה לנדאו שליט"א - מעשר ראשון בבת כהן ולוי

נב רבי ישראל מאיר פלמן שליט"א - מצות ד' כוסות בין של שביעית

ביני עמודי

נה הלכה למעשה - שו"ת מאת ראש המכון ורבני בית ההוראה שליט"א
כשרות כמון לפסח * חנות תבלינים **ללא הכשר** * יין ומיץ ענבים של אוצר ב"ד שע"י
המכון * **תמרים של קיבוץ סמר ונאות סמדר** * שיעור רביעית הקטן ביותר * **כשרות**
אבקמול * רסק עגבניות - חשש תולעים במאכל מרוסק * **חשש חרקים בעציצים בבית**
* גידול הידרפוני ביתי של תות שדה נקי * **קליפת אבוקדו של קדושת שביעית** * תפוז
סיני * **המכניס לבית לימון אחד האם חייב במעשר** * נענע להכנת תה - תר"מ * **אנונה**
ותפוזים - כלאים וערלה

ס סקירת ספרים - שו"ת שש משזר ח"ג

דצ"ך עד"ש באח"ב

יש מפרשים טעמי הסימנים דם צפרדע על ידי התראה, שהיה מתרה בי עד שלא הכהו, וכנים שלא בהתראה. ומכאן סמכו דמי שלקה ושנה בשלישית כונסים אותו לכיפה בלא התראה. וכן ערוב ודבר היו בהתראה ושחין שלא בהתראה. וכן ברד ארבה בהתראה וחשך שלא בהתראה. אבל זקיני רבי אב"ן פירש כי דצ"ך היו על ידי אהרן במטה ועד"ש היו על ידי משה שלא במטה ובאח"ב על ידי משה במטה, ולהכי סימנם רבי יהודה כן.

ורבינו יב"א זצ"ל פירש טעם לסימנים דלהכי נקיט הכי, שאות שלישי מסימן דהיינו כנים [שחין וחושך] כל אחד היה משמש עם חבירו, כשהיו כנים היו עמן שחין וחושך אלא שהיו כנים עיקר המכה, וכן כשהיה שחין עיקר המכה היו עמו כנים וחושך, וכן כשהיה חשך עיקר היו עמו כנים ושחין. תדע דהכי הוא, כי כולם קשורים זה בזה, כשתכתוב זה על זה כך:

ח ש כ

ש ח נ

כ נ מ

ותקח אות ראשון מחושך וכן משחין וכן מכנם יהיה חשך, וכן תעשה מכולם. וכשתקח האמצעיים יהיה שחן, וכשתקח האחרונים יהיה כנם. הרי בעבור שסימנם כך, שאלו באו באות שלישי בסימן, השמיענו זה חידוש.

ורבי יהודה החסיד פירש דרבי יהודה בספרי על מביאי בכורים אמר דצ"ך עד"ש באח"ב, ואשמועינן שבזה הסדר יש לקרות למביאי בכורים, ולא כאותו סדר שכתוב בתהילים. אב"י העזר"י:

ראבי"ה (סימן תכד, לרבי אליעזר בן יואל הלוי, מבעלי התוספות, ד' תת"ק-תק"פ)

הרי זה משובה

נמצאים אנו בהשראת השמחה וההתרוממות שהחלה בחודש אדר ונמשכת ביתר שאת בחודש ניסן, וכמבואר ברש"י על הגמרא (תענית כט, א) 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' שאלו ימי פורים ופסח שנעשו בהם נסים לישראל. עומדים אנו בימים נפלאים של חודש ניסן אשר נאמר עליו (ר"ה יא, א) 'בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל'.

מכינים אנו עצמנו לחוג את הפסח כהלכתו, ללילה הגדול שבו אנו מחדשים ומחזקים את האמונה בבורא העולם מאב לבן משנה לשנה, לימי ספירת העומר שכתב עליהם הרמב"ן (ויקרא כג, לו) שהם כמו חול המועד בין פסח לשבועות בין יציאת מצרים למתן תורה שזה תכלית היציאה מהשעבוד והגלות בשביל "בְּהַצִּיאָךְ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה" (שמות ג, יב).

מידי שנה נוהג אאמו"ר שליט"א לפתוח את ליל הסדר בציטוט דברי התרגום יהונתן בן עוזיאל (בראשית כז, ו) שכאשר רבקה אומרת ליעקב לקבל את הברכות מיצחק, שהיה זה כידוע בליל הסדר, אמרה לו כך: 'וְרִבְקָה אָמְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָה לְמִימֶר הָאֵל לִילֵיא הָדִין עֲלָי מִשְׁבַּחִין לְמִרְי עֲלֵמָא וְאוֹצְרֵי טְלִין מִתְּפַתְחִין בֵּיה' - הלילה הזה עליונים משבחים את אדון העולם ואוצרות שמים נפתחים בו. עלינו לנצל ולייקר את הלילה הסגולי אשר מקודש ועומד מבריאת העולם [ולכן יציאת מצרים התרחשה בו]. בנותן טעם לציין, מה שרמזו צדיקים (בית אהרן - הגדה של פסח) 'וכאן הבן שואל', שבלילה זה ניתן לשאול ולבקש מאביו שבשמים את צרכיו ברוחניות ובגשמיות וזהו עת רצון שתתקבל תפלתו.

*

מתכבדים אנו להניח ברכה, את גיליון 'תנובות שדה' אשר לפניכם, אשר זכינו ומתקבל בחיבה לפני מאן מלכי רבנן. גיליון המרבה תורה ודעת, אשר המאמרים הנכתבים בו מתבררים ומתבררים בבתי מדרשות והיכלי התורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, להגדיל תורה ולהאדירה.

בגיליון מיוחד זה אשר יוצא לקראת חג הפסח, מתבררים ומתלבנים דברי תורה מאת רבני ישראל, ראשי הישיבות ופוסקי ההוראה, על הלכות חג בחג בנוסף על סדר זרעים ועל כשרות המזון, כמפורט בדף הקודם בתוכן העניינים.

הן אמנם השנה השמינית כבר בעיצומה, אך הלכות ונידונים הקשורים לתוצרת הקדושה בקדושת שביעית הם כמובן מעשיים ואקטואליים כמעט בכל בית יהודי בארץ הקודש. ב'מידע הלכתי' תקבלו הדרכה מעשית ממורינו ראש המכון שליט"א כיצד לבצע את מצוות הביעור בדגש על ביעור יין ומיץ ענבים הקדושים בקדושת שביעית שזמן ביעורם בערב הפסח ומצויים הרבה אצל הציבור.

נציין שמהכרמים הרבים ששמרו את שנת השמיטה כהלכתה וקבלו ע"ע את הוראות מורינו הגאון רבי שניאור זלמן רוח שליט"א, ואשר היו תחת מחלקת הפיקוח וההדרכה מהכרם ועד היקב במסגרת אוצר ב"ד שע"י המכון בראשות מרנן ורבנן שליט"א, חולקו לציבור בתחנות חלוקה בפריסה ארצית כמות עצומה של מאות אלפי בקבוקים. הביקוש להכשר המהורר עלה על ההיצע והרצון לסייע לגיבור הכח הוביל לכך שתוך זמן קצר מפתחת ההרשמה אול המלאי הגדול.

יהי רצון שנזכה ויקויים בנו 'ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים', לשנה הזאת בירושלים הבנויה, אמן כ"ר.

בברכת פסח כשר ושמחה
העורך

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש המכון למצוות התלויות בארץ

❖ יין למצוות ארבע כוסות

❖ דיני ביעור ביין הקדוש בקדושת שביעית

דיני היין הראוי למצוות ד כוסות ולברכת הגפן

(ראה תוספות וביאורים בשש משנה ח"ב או"ח סי' יג):

א. ד' כוסות - מצות שתיית ד' כוסות היא מצוה דרבנן, ומכל מקום דינים מיוחדים מצינו בחיוב קיומה מפני שהיא לפרסומי ניסא ורבות הן מעלותיה וחביבותה רבה (כדלהלן אות ב-א).

ב. הגם שבשאר מצוות קיי"ל שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, נשתנה בזה חיוב ד' כוסות, שאם גבאי צדקה לא נתנו לעני ארבע כוסות, ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות.

ג. גם אם אדם היין מזיק לו, חייב הוא לדחוק את עצמו ולשתות, והיינו אף אם יצטער מזה או יכאב ראשו, אך אם יפול למשכב אינו חייב.

ד. רביעית - שיעור הרביעית הוא כ"ז דרהם, ואם הדרה"ם הוא 2.8 גרם, הרי ששיעורו 75 סמ"ק, ואם השיעור הוא 3 גרם אז השיעור הוא 81 סמ"ק. ואם השיעור הוא 3.2 גרם הרי שהשיעור הוא 86 סמ"ק, וטוב לחוש למידה האחרונה משום חביבות המצוה, והגם שכתבתי בשש משור בח"ב או"ח סי' יב, שעיקר השיעור לכאורה מסתבר שהוא 2.8 גרם, לכאורה מתברר יותר ויותר שהיה ערוב בין דרהם המטבע לדרהם המשקל. ויש יותר ויותר הוכחות שדרהם המשקל היה אכן שווה ל-3.2 גרם, ואם כן חזרנו לשיעורים המבוררים יותר שהזכירו רבותינו הספרדים מדור דור, וכפי שהחזיק אחריהם הגרא"ח נאה זצ"ל, וכפי שפירסם מרן הגרע"י זצוק"ל קודם החזרה מחמת משקל המטבע, ולפי"ז הדרינן ששיעור הרביעית הוא 86 גר' כמנין כו"ס. ועוד חזון למועד להרחיב בזה. ויש שכתבו להחמיר ולהכפיל את השיעור בשל תורה כגון בכוס קידוש של לילי שבת ויו"ט ולא בשאר כוסות ברכה.

ה. קידוש במקום סעודה - גם בליל פסח שהסעודה נעשית זמן מרובה לאחר הקידוש, מכל מקום חשיב הקידוש במקום סעודה, ולא דוקא אם שתה רביעית כדי לעשותו מקום סעודה [גם אם שתה רביעית אחת ולא שתיים], אלא אף אם שתה רק רוב רביעית, כיון דמכל מקום העיסוק בהגדה ובהלל לא הוי הפסק, אלא הכל נחשב צורך הסעודה.

ו. מאותו הטעם, לכתחילה אין לחוש לשתות רביעית שלימה אף שאינו מברך ברכה אחרונה, ואף שעד ברכת המזון נמשך הזמן יותר משיעור עיכול, וזאת מהטעם האמור שכיון שעוסק בדבר שהוא מחויב בו הוי צורך הסעודה ואין זה הפסק אף שעבר שיעור עיכול.

מידע הלכתי | דיני היין הראוי למצוות ד כוסות

- ז. תוספת מים -** כתב מרן השו"ע שבימינו שהינות חלשים אף לכתחילה אין צורך למזוג במים. וכתב הכה"ח שמ"מ אפילו בין רפוי יש למזוג את ג' הטיפות שנהוג על פי הסוד.
- ח. מלשון השולחן ערוך ומדברי הרמ"א,** וכן מלשון השו"ע ביו"ד נראה שהשיעור של תוספת מים ביין הוא חלוק בין תוספת מים לשמרים לבין תוספת מים ליין, כאשר התוספת ליין היא עד 15% שהוא שישית מלבר, ובלבד שיהיה יין חזק ויהיה בשיעור שמוזגים. וכ"כ הגר"א ומשנ"ב בדעת השו"ע. מאידך דעת העולת תמיד, שהשו"ע והרמ"א נחלקו בדיון זה, כאשר לדעת השו"ע יש רק שיעור אחד והוא השיעור שרגילים למזוג, והוא רק חד על תלת, ומאידך ר"ת ס"ל שהולכים לפי הטעם וכל שנרגש טעם היין היטב מברכין עליו הגפן ואע"פ שנהגים למזוג בפחות והוא עד אחד על ששה וזו דעת הרמ"א. ולפי"ז כתב בעולת תמיד שעכשיו שאין נוהגים כלל למזוג היין במים, כי היינות שלנו רפויים מאד, אם נתערב מעט מים בו אפילו המים שנתערב בו הוא פחות מהיין, אפילו הכי אין מברכין עליו בורא פרי הגפן.
- ט. הרב כף החיים** כתב כדעת העולת תמיד שיש להחמיר גם ביין ולא דווקא בשמרים, אולם כתב שכל זה אם יש רוב מים, אולם ברוב יין או אף במחצה על מחצה מברך הגפן. והגאון בעל שואל ונשאל כתב שגם במחצה על מחצה יש להחמיר ולא לברך הגפן.
- י. להלכה,** הכרעת חכמי הספרדים להקפיד שיהיה רוב יין, וכ"כ מרן הראש"ל בספרו שו"ת חזו"ע. וכ"כ מורנו הגאון רבנו שלום משאש זצוק"ל בספרו שו"ת שמש ומגן. וכ"כ בספר מקראי קודש בשם הגאון הראש"ל רבי מרדכי אליהו זצוק"ל שאם אין רובו יין ה"ז מעכב לספרדים גם בדיעבד. וכן כתב הגאון רבי משה לוי זצ"ל בספרו ברכת ה'. ובספר אור לציון כתב שהכול תלוי בחזוק היין שאם הוא חזק אפשר גם רוב מים, וביין רגיל צריך לכה"פ מחצה יין ושישאר טעם יין.
- יא. ומחכמי האשכנזים** יש מי שכתב שגם בימינו אפשר להקל כעיקר דברי הרמ"א וכהכרעת המשנ"ב לגבי יין, וכ"כ המנחת יצחק ועוד. ובשם החזו"א נכתב שעד שליש מים אפשר בוודאי. ובשם הגריש"א זצ"ל שעד רבע מים אפשר להוסיף (ראה בגוף דברינו ודוק), ונמצא לדבריהם שמחמירים יותר בברכת הגפן מדעת חכמי הספרדים.
- יב. למעשה,** בכל היינות בימינו מכל היקבים והיצרנים המוכרים היום, יש רוב יין, ואפשר לברך לכתחילה ברכת פרי הגפן. ומאידך בחלק מהיקבים ה"ז רק 55 או 60 או 70 אחוז, ובכה"ג יש לחוש לדעת חכמי האשכנזים המחמירים לעיל.
- יג. מיץ ענבים -** לגבי מיץ ענבים ידועה דעתם של מרנן הגרשז"א והגריש"א שאין להוסיף מים כלל ואפילו במעט [להוציא המים שלעיתים נשטף עמם הצנרת, או קל וחומר ג' הטיפות שמוסיפים על פי הסוד שאפשר להוסיף לכתחילה]; מאידך דעת חכמי הספרדים וכן פסקו מרן החזו"א ויבדל"א הגרנ"ק ועוד, שאפשר לכתחילה להוסיף מים גם במיץ ענבים ויהיה כשר לברכת הגפן.
- יד. אמנם** יש לדעת דאיכא מציאות של תערובות גם כאשר כתוב על היין שהוא 100% טבעי. וכן פעמים שהמיץ ענבים הוא משוחזר או עשוי מענבים קפואים. ואין כאן מקום להאריך בזה ועיין בספרי שו"ת שש משור ח"ב או"ח סימן יג. וכן נתבאר שם כמות יחס התערובת של מיץ ענבים ביין לדינא.
- טו. יין אדום -** מצוה לחזור אחרי יין אדום בכל הכוסות של הברכה, אולם גם יין לבן כשר. וכתבו חכמי הספרדים שלדעת השו"ע יין אדום עדיף אף אם הלבן חשוב ממנו, ואילו לדעת הרמ"א הלבן עדיף אם הוא משובח יותר. אולם למצוות ארבע כוסות הסכמת הפוסקים שיש להעדיף

דיני ביעור יין הקדוש בקדושת שביעית בערב פסח | מידע הלכתי

יין אדום כיון שהוא זכר לדם פסח ודם מילה. [ושם כתבנו שאם זה מדין המראה מהני לערבב יין לבן ואדום, ואם זה מדין שבח לא יועיל שינוי המראה. ועוד כתבנו אי שרי לערבב גם בשבת ויו"ט].

טז. יין מבושל - נחלקו רבותינו הראשונים בדין יין מבושל: דעת הגאונים, הרי"ף והרמב"ם וסיעתם שעל יין מבושל מברך שהכל. ולדעת הרב המגיד בשי" הרמב"ם הגם שאין עושים קידוש עליו כי נשתנה לגריעותא, אולם לא נשתנה לענין ברכתו ומברכין עליו הגפן. מאידך דעת התוס' והרא"ש ועוד הרבה מהראשונים, שהמבושל הוא יין גמור לענין ברכה, קידוש וד' כוסות. ומרן השו"ע בהל' קידוש הביא ב' הדעות: דעה ראשונה בסתם שמקדשין על יין מבושל ועל יין עם דבש, ודעת היש שאין מקדשין עליהם. וכתב הרמ"א שהמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאיננו משובח וטוב כמו המבושל. ובהל' פסח כתב שיוצאין ביין מבושל ובקונדיטון.

יז. למעשה, הגם שיש לדון להחמיר שלא לברך הגפן מחמת סב"ל ומחמת ששני עמודי ההוראה הכי ס"ל, מכל מקום פשט המנהג ביותר לברך גם על יין מבושל ולצאת בו י"ח קידוש והבדלה ומצות ד כוסות. וכתבנו לדון אם יין מפוסטר דינו כמבושל בזה, וגם לגביו כבר נהגו לברך בפה"ג ולצאת בו יד"ח בכל הכוסות של מצוה, ופוק חזי מאי עמא דבר. [ובמ"ץ ענבים גם הפיסטור חשיב כבישול גמור, וראה עוד מש"כ בפנים].

יח. יין ממותק שהוסיפו לו סוכר או דבש - דעת הרמב"ם שדינו כדין יין מבושל ונפסל לקידוש. ומאידך יש מהראשונים שהגם שדעתם כדעת הרמב"ם לפסול יין מבושל מכל מקום ביין ממותק לא ס"ל כדעתו. ומרן השו"ע הכשיר לקידוש גם יין קונדיטון שהוא יין עם תוספות.

יט. יין שעצרו את התסיסה שלו לקראת הסוף. ואז נותר ביין מעט סוכר טבעי שהוא הגורם למתיקות, הרי שבאופן כזה גם לדעת רבינו הרמב"ם היין כשר לכתחילה.

כ. מי שיש לפניו יין מבושל וללא ממותק, או ממותק ולא מבושל - עליו להעדיף את היין השני, כיון שבמבושל רוב עמודי ההוראה אוסרים לעומת היין הממותק.

כא. תוספות שונות - בימינו נוהגים להוסיף גם עוד סוגי תוספות ליין כדי לשומרו מתסיסה יתירה, או מבקטריות, או לתועלת שאר דברים. כגון: שמרים, חומצה, ביסולפיט ועוד. יש מי שכתב שהדבר פוגם, אך הלכה למעשה כדעת רזה"פ שאין כל אלו חשובים כתוספת ליין שפוגמת אותו כדין סוכר או דבש.

דיני ביעור יין הקדוש בקדושת שביעית בערב פסח

א. מקור דין ביעור - נאמר בתורה (ויקרא כה, ז): "וְלִבְהִמָּתֵךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאֶכָל" ולמדו חז"ל, שאין לאכול פירות שביעית אלא כל עוד שחיה אוכלת ממין זה מן השדה אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער את אותו המין מן הבית, וזה הוא 'ביעור' של פירות שביעית. וחובת ביעור פירות שביעית נוהג מדין תורה, ויש אומרים שאין דין זה אלא מדרבנן.

ב. כיצד מבערים - במהות אופן הביעור נחלקו הראשונים: דעת הרמב"ם, שכאשר מגיע זמן הביעור יש לחלק את הפירות לכל הנצרך להם כשיעור מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד, ומה שיותר נאסר באכילה, וצריך לבערו מן העולם בשריפה או לאבדם באופן אחר. ודעת הרמב"ן,

מידע הלכתי | דיני ביעור יין הקדוש בקדושת שביעית בערב פסח

שלא מצאנו מעולם חיוב לאבד פירות שביעית, אלא הביעור הוא שמוציא את הפירות מרשות ומפקירם לכל, ואף המפקיר יכול לחזור ולזכות בהם. ודעת הראב"ד שבזמן שכלו מן השדות שבעיר, מכניס את הפירות לאוצר בית דין והם מחלקים לכל אחד מזון ג' סעודות, ואם אין אוצר מוציא לשוק ומפקירן ויכול לחזור ולזכות בפירות, וכשכלה מן השדות שבכל הארץ, מבערם לגמרי על ידי שריפה וכיו"ב.

ג. למעשה, המנהג בארץ ישראל להלכה מזה דורות כדעת הרמב"ן וסיעתו, שהביעור הוא ההפקר לכל. ויש שהוסיפו שאסור להחמיר כדעות האומרות לבער מן העולם, מפני שמפסיד פירות שביעית.

ד. הפקר - בהגיע זמן הביעור, מוציא את הפירות ומניחם על פתח ביתו, ואומר: "אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול". ואחר שהפקיר לכל, יכול לחזור ולזכות בפירות ולהכניסם לתוך ביתו, ואוכל והולך עד שיכלו. ואם מוציא את הפירות לרשות הרבים, יש אומרים שאינו צריך להפקיר בפני שלשה אנשים, ורק כשמפקירם בתוך ביתו צריך להפקיר בפני שלשה. ויש אומרים שאף המפקיר ברשות הרבים יפקירם בפני שלשה אנשים. ולכתחילה ראוי להוציא הפירות לרשות הרבים ולהפקיר בפני שלשה, ובשעת הצורך כגון שאין באפשרותו להוציא לרשות הרבים, יכול אף לכתחילה להפקיר בתוך ביתו בפני שלשה. ובשעת הדחק יכול לסמוך על הדעות שמותר להפקיר ברשות הרבים, אף שלא בפני שלשה אנשים.

ה. בפני מי מפקיר - האנשים שהוא מפקיר בפניהם, יכולים להיות אף אוהביו שיודע שהם לא ירצו לזכות בהפקר זה. והטעם שהצרכי להפקיר בפני שלשה, הוא כדי שיהיה אחד זוכה ושניים מעידים. ולכן, שניים מתוכם צריכים להיות גדולים ואינם קרובי משפחה הפסולים לעדות, ואחד מהם שזוכה, יכול להיות אף קרוב משפחה, או קטן שהגיע לגיל שיכול לזכות וכמבואר בשביתת השדה בפ"ד בהערה 5 כל שאינם סמוכים על שלחנו. אך אם הקרוב או הקטן סמוכים על שלחנו, אינם יכולים להיות אחד מהשלשה.

ו. שליחות - אין אדם יכול להפקיר נכסי חבריו ואפילו בשליחותו. ולכן, אם בעל הפירות אינו נמצא בקרבת הפירות בזמן הביעור, יבקש מבני ביתו שיוציאו הפירות לרשות הרבים, ויפקיר הפירות במקום שהוא נמצא, ויחזרו בני ביתו ויזכו בהם ויכניסום לבית.

ז. מזון ג' סעודות - מי שביום הביעור אין בידו אלא מזון ג' סעודות [למאכלו או למאכל בהמתו], אינו צריך לבערם, אלא יאכלם והוא ביעורם. אולם אין להשהות פירות אלו אחר יום הביעור, ויסיים אכילתם קודם גמר היום, ואם הותירם - נאסרו באכילה. ויש אומרים שיכול לאכול פירות אלו בכל זמן, והעיקר להלכה כדעה ראשונה. ולכן, אם יודע שישאר מאותם פירות, יפקירם כדין וישוב ויזכה בהם, ואזי יוכל לאוכלם בכל זמן.

ח. שיעור ג' סעודות, הינו לכל אחד ואחד מבני הבית, ומשערים בכל פרי את הכמות הרגילה לאכילה בכל סעודה, ואין הכוונה שאת כל הסעודה יעשה מפירות אלו. וכן אם זמן הביעור של כמה מינים הוא באותו יום - ישער כנ"ל. ואם יש כמה סוגים מאותו מין פרי, נחשבים כולם למין אחד לגבי שיעור ג' סעודות.

ט. לזכות חזרה - לאחר שהוציא והפקיר כדין בזמן הביעור, יכול לזכות בחזרה בכל הכמות אף יותר מג' סעודות, ואוכלם בקדושת שביעית, ללא הגבלת זמן.

י. עבר ולא ביער - נאסרו הפירות באכילה, ויש אומרים שנאסרו גם בהנאה. ונאסרים הפירות לכל אדם, ויש אומרים שלא נאסרו אלא לבעלים. ומכל מקום, כל זה אם לא ביערם במזיד, אך

דיני ביעור יין הקדוש בקדושת שביעית בערב פסח | מידע הלכתי

אם שגג ולא ידע שכבר הגיע זמן הביעור וכל שכן אם נאנס, העיקר להלכה שלא נאסרו הפירות, ומיד כשנזכר יפקירם, ויכול לחזור ולזכות בהם ולאוכלם עד שיכלו.

יא. אוצר ב"ד - אם היו הפירות ברשות אוצר ב"ד בזמן הביעור, אין בית הדין צריך לבערם, וכן הלוקח מהם לאחר הביעור אינו צריך לבער. אולם אם לקח מהאוצר לפני זמן הביעור והגיע זמן הביעור, העיקר להלכה שחייב לבער את הפירות בהגיע זמן הביעור.

יב. זמני הביעור - במינים מסוימים כתבו לנו חז"ל את זמן בייעורם והם: תאנים בחנוכה, תמרים בפורים, ענבים בפסח, זיתים ושמן בשבועות. וכן המנהג למעשה גם בזמנינו, לקיים דין ביעור בערב החגים והמועדים הנזכרים ולשוב ולזכות בזה בו ביום [ויש אומרים שכיון שבוה"ז עינינו רואות שהם כלים לפני"כ, ממילא גם הביעור יהיה לפני"כ. אולם כבר כתבתי בספרי שביתת השדה בפ"ד, שקשה לומר שבאפשרויות החקלאיות של זמנם הצליחו להוציא ענבים יותר מאשר כיום, וצ"ל שזוהי קביעת חז"ל על סמך הענבים הקשים שנותרים בעצים, ומ"מ נוהגים כיום לסמוך על זמנים אלו, וכ"כ באור לציון (פ"ג תשובה ד-ה). והן אמת שהזנים האפילים היותר מצויים כיום, הם יודעים לתת את הענבים עד חודש ינואר למנינם, לערך עד חודש שבט (גם בצורה יחסית טבעית ולא בגידול בחממות, ששם יש לדון אם מציל וכמבואר בספר שם בסעי' כו, ויותר מסתבר שזה המצב שהיה בזמן חז"ל, שהרי הגידולים הללו הם במקומות היסטוריים כגון חברון, בגידולים עתיקים של ענבים עם גרעינים, מזנים ותיקים, ולא מן החדשים שמקרב באו, והגם שזה בעיקר גידול נכרי, עכ"ז העיקר להלכה שזה מציל וכך מסתבר וכפי שכתבנו שם בסעי' ל. אולם זאת יש לדעת, שהענבים שנשארים אז על העץ הרבה מהם עוברים תהליך של ייבוש על העץ, ולכל אורך הזמן הזה הם משמשים את העופות והחיות, ובנוסף, מה שלקחו בעלי החיים אל מגורותיהם לאכילה, הם כדין 'טפיחין', וקיי"ל שאוכלים על הטפיחים, וכמבואר שם בהערה 25, וביארנו כבר שם בסעי' לה, שגם פירות בורדים מצילים מן הביעור. וחכמים בכחם הגדול ובזרועם הנטויה, ידעו להעריך שאם בציר נגמר בחודש שבט זמן הייבוש שלהם והזמן שנשארים בטפיחין, הוא לכל היותר עד פסח, ומכאן קבעו את התאריך הנז'. וגם מרן החזו"א כידוע ביער בערב פסח את היין שהיה ברשותו, ולא חש לשינויים הנז', ולענ"ד טעם גדול יש בזה, ואין צריך לעשות שינוי בזה מהמנהג הנז'.

יג. זמן ביעור היין - כאמור זמן ביעור של הענבים הוא בפסח. והוא הדין היין שזמן ביעורו כדין הענבים בפסח. ויש אומרים שהכוונה עד תום פסח, אולם למעשה וכן המנהג לבער בערב פסח, ואף לחזור ולזכות בו בחזרה בו ביום, ומנהג ישראל תורה היא, וכן עיקר. מי שאין באפשרותו לבער בערב פסח מכל סיבה שהיא. יכול הוא לבער קודם הזמן, אולם אינו יכול לחזור ולזכות ביין עד אשר יגיע זמן הביעור.

יד. ספק בזמני הביעור - סוגי פירות שאין ידוע זמן בייעורם המדויק, יבערם בתחילת ימי הספק, ולא יזכה בהם עד שיתברר שהגיע ודאי זמן הביעור וכמבואר לעיל. [וכתב מרן הגרשז"א זצוק"ל (מנח"ש נא סוף אות יח), שלא מהני אם יפקיר כל יום ויזכה בחזרה, ויפקיר שוב למחרת, כיון שאפשר שעבר זמן הביעור ונאסר, ולכן כתב שבתחילת זמן הספק יפקיר, וישאירם הפקר ולא יזכה בהם, עד שידע בבירור שכלו מן השדה. עכ"ד. ובספרי שביתת השדה שם (סעי' לד) כתבתי שנראה שאין מניעה אף אם יכניסם לביתו ויאכלם בתורת הפקר, אולם יכוין להדיא שלא לזכות בהם, וק"ו אם יאמר בפני השלשה שמפקיר לפניהם שמכניסם לביתו לא על מנת לזכות בזה, עד שיכלו ודאי מן השדה].

בברכת פסח כשר ושמה

שניאור ז. רווח

רבינו
חיים עמרם הזקן
זיע"א

גזוזות וכת"י

ספר 'מצא חיים' כת"י א

דרוש לשבת הגדול

רבינו חיים עמרם זלה"ה ב"ר יעקב חי בצפת ונבל"ע בשנת תק"כ. ראש שולשלת חכמי משפחת עמרם מצפת. היה נכדו [או נינו] של רבי יאשיה פינטו ומרבה להזכיר את חידושו. תשובותיו פזרות רבות בכתבי חכמי דורו. בנו הוא רבי שלמה, נכדו רבי חיים השני (מחבר ספרים 'מטעם המלך' 'דבר המלך' ועוד), נינו הוא רבי נתן רבה של אלכסנדריה.

ספר 'מצא חיים' למרות שלא נדפס מעולם^א, היה נפוץ ושימושי מאד במרוקו ובעיקר במקנס. הוא מצוטט רבות והעותקו קטעים ממנו, החל מזמן חי המחבר והלאה.

*

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זָקֵן יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קוּשְׁבוּ וְקַחוּ לָכֶם צֶאֱן לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח:

(שמות יב, כא)

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: וַאֲמַרְתֶּם זֶכֶר פֶּסַח הוּא לֵיכָן: אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגֹפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינִי הִצִּיל וְיָקָד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

(שמות יב, כז-כז)

מכילתא, 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם', בשורה רעה נתבשרו ישראל שסוף עתידה תורה להשתכח מהם. וי"א בשורה טובה נתבשרו, לראות בנים ובני בנים. ע"כ.

כרחם אב על בנים אשר בראותו ילדיו כי ערומים הם מן המצוות ואינם כדאים לצאת מתחת סבלות מצרים פקד ה' את עמו משכו ידכם מע"ז וקחו לכם צאן לפסח ויקחו להם איש שה לבית אבות וכו".

ואיכא למידק: א', תיבת 'להם' יתירה, וסגי לומר 'ויקחו שה'. ב', וי"ז ד'ויקחו' יתירא. ג', 'מן הכבשים וכו' תקחו', תיבת תקחו יתירא, דהא כתיב 'ולקחו' וכו'. ד', תחלה דבר שלא לנוכח 'ויקחו

א. כת"י זה יוצא לאור עולם בעריכת הרה"ג נתנאל אביטל שליט"א מחוקרי המכון אשר ידו רב לו בעריכת וההדרת כת"י רבותינו זיע"א ונמסר לנו על ידו (כולל ההקדמה) לפרסום לזיכוי הרבים. זכות זאת תעמוד לו ולמשפחתו ברו"ג, אמן כ"ר.

ב. העותק היחיד ששרד מספר זה, הוא כת"ס ספריית חב"ד, 1462, מנין עליו 260. קובץ זה הועתק ע"י רבי חיים טולידאנו ב"ר יהודה [ת"ס - תקמ"ג], המכונה מהרח"ט דסאלי.

דרוש לשבת הגדול | גנוזות וכת"י

להם וכו' ולקח הוא' וכו', והדר כתיב 'תקחו' לנוכח. ה', 'זכר בן שנה יהיה לכם', תיבת 'לכם' אין לה שחר.

הביאור, תנן בפסחים כח: האו' לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, אע"פ שדרך רבו לאכול טלה ושחט גדי יאכל, ופי' הר"ב, דכיון שלא פירש, עליה סמך.

ודין זה דמתני' רמזו הכתובים, ואמר 'ויקחו' אחרים לבעל הבית, או 'להם' לדעתם של שלוחים סמך, וז"ש 'שה תמים וכו' יהיה לכם', שאע"פ שאתם המשלחים רגילים לשחוט בשאר פסחים 'שה תמים וכו' מן הכבשים' אפ"ה כיון שבפסח זה סמכתם על השליח, אם שחט טלה יאכל, שחט גדי יאכל. וז"ש 'מן הכבשים ומן העזים תקחו' המשלחים לאכול, ואפי' שאתם רגילים בטלה. ועיין בס' קרבן חגיגה מה שפי' ביתור 'לכם'.

א"נ י"ל, ויתיישב וי"ו ד'ויקחו', במ"ש הרמב"ם בפ"ד מקרבן פסח, מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש אחר, והרי שניהם עומדים לפניו, יקריב מהם איזה מהם שירצה לשם הפסח, והב' יקריב שלמים. ומרן ז"ל כתב, דרבינו הוציא דין זה ממתני' דתמורה, המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, והרי שניה עומדת, יקריב א' מהם והשניה תמות, אלמא איזה שירצה יקריב, וה"ה לפסח. ע"כ.

ויש לתמוה על מרן ז"ל שהרחיק עדין של רבינו ממתני' דתמורה, והדין מפורש יוצא גבי פסח ביוצא דף ס"ד, המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הא' יקריב איזה מהם שירצה, דברי חכמים, ורי"א מצוה בראשון. ובודאי דהלכה כחכמים. א"כ דינו של רבינו מפורש גבי פסח. ועיין בהרב ל"מ.

וזה"ש 'ויקחו להם', כלו' שלקח תחלה ובד וחזר ולקח ואח"כ נמצא הא', וז"ש 'מן הכבשים ומן העזים' שלא היו שנים ממין א', אלא שהפריש הא' שאבד מן הכבשים, והב' מן העזים, או להפך, ואח"כ נמצאו שנים לפניו, סד"א שיקריב מן הכבשים שהם מובחרים יותר, ובין שיהיה הכבש ראשון או שני, לכן אמר 'תקחו', הבחירה בידכם ליקח מהם איזה מהם שתרצו, ואפי' שתקריבו מן העזים שהם גרועים מהכבשים, 'לרצונכם תזבחו'.

א"נ י"ל, דתנן בפרק האשה, האומר לעבדו צא ושחוט עלי וכו', שחט טלה וגדי יאכל מן הראשון, ופריך בגמ' והא אין נמנים על שני פסחים כא', ומוקי מתני' במלך ומלכה שדעתן קלה עליהם, ופירש"י, אין נמנין לאכול שעת אכילה מאיזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהאי דלמא שעת שחיטה לא הוה דעתיה עלויה, הלכך לא אכיל, וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו היאך יאכל מן הראשון. ומשני, מתני' במלך ומלכה שתלוין על עבדיהם ואין מקפידין סעודתם אם גדי אם טלה, הלכך אין כאן דין ברירה דתרויהו ניהא להו, לפיכך יאכל מן הראשון דליכא קפידא והב' בכדי נשחט. שדעתן קלה, שאין מקפידין אם גדי אם טלה.

והרמב"ם כתב, המלך והמלכה יאכלו מן הראשון משום שלום מלכות. וכתב מרן ז"ל, שרבינו מפרש דעתן קלה עליהם שאם נאמר למלך שלא יאכל יכעוס על עבדו ויהרגוהו, או יכעס על חכמים שאמרו לא יאכל משום דאין ברירה, שיעלה בדעתו של מלך דיש ברירה מן הדין, עכ"ל.

וב"מ בין פירש"י להרמב"ם, דלרש"י דטעמא דמלך ומלכה הוי אנשים דאין מקפידין על סעודתן, א"כ לא דוקא מלך אלא ה"ה גם הוא הדין הדיוט דידעינן ביה דאינו מקפיד וסומך על עבדו גם הוא יוצא בא', ונקט מלך משום דמסתמא אינו מקפיד וסומך על עבדו, אבל הדיוט [דוקא] דידעינן ביה דאינו מקפיד וסומך ע"ע.

ולהרמב"ם שמפרש טעמא דמלך דהתירו לו כדי שלא יכעוס על עבדו או על החכמים שאמרו אין ברירה, א"כ דוקא למלך התירו לו חכמים שיאכל מן הא', אבל שאר כל אדם שניהם יצאו לבית

השריפה. וכבר כתב הרב תי"ב? דמדברי הרמב"ם מוכח דהא דאין ברירה בדאורייתא תקנת חז"ל היא, אבל מדאורייתא יש ברירה, דאל"כ היאך נאכל למלך ומלכה קודש העומד לשריפה משום שלום מלכות. יע"ש.

ועפ"ז יובן הכתוב הכתוב 'ויקחו להם' מתקנה וחומרא שלהם היא דאין ברירה בדאורייתא ולכך [לא יקחו רק] 'איש שה' יחידי ואין נמנין על שני פסחים, אבל מדאורייתא 'מן הכבשים ומן העזים' אם שחט גדי וטלה תקחו איזה שתמצאו מהם, או הא' דמדאורייתא יש ברירה, ונ"מ דכיון דהוי חומרא דרבנן מלך ומלכה יאכלו מן הא' משום שלום מלכות.

ובזה יובן הכתוב 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם' וכו'. ויש לדקדק: אומרו 'העבודה הזאת', מכלל דאיכא אחריתי. ותו, כפל 'זבח פסח', ובחד מיניהו סגי. ותו, 'לה' יתר.

ובמ"ש א"ש, דהבנים הם אנשי לבב לב חכם, כשרואין שמתירין למלך ומלכה לאכול מן הא' משום שלום מלכות, ש"מ הא איכא אחריתי דכוותה דתניא אין נמנין על שני פסחים משום דאין ברירה, והיאך אתם מתירין למלך ומלכה קודש העומד לשריפה. 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', מדאורייתא יש ברירה ואם שחטו שנים זבח ופסח יאכל מן הא', אבל רבנן הם אמרו דאין ברירה בדאורייתא ולמלך התירו משום שלום מלכות.

א"נ, יובן באופן אחר, במ"ש בפ' כ"צ [=כיצד צולין, פסחים] דף פ"ג, א"ר יצחק, עצמות קדשים ששמשו נותר מטמאים את הידים הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור. פירש"י, ונותר בהם מוח חוץ לימנו ושימשוהו עצמות אלו מטמאים את הידים כנותר עצמו שגזרו חכמים שיטמא את הידים. בסיס וכו', מקום מושבו. ע"כ. נימא מסייעא ליה, עצמות והגידים והנותר ישרפו לששה עשר, הגי עצמות ה"ד, אי דלית בהו מוח למה בשריפה נשריפהו, אלא פשיטא דאית בהו מוח, ואי אמרת שמוש נותר לאו מילתא היא, למ"ל נחלציה למוח דידהו ונשריפה, אלא ש"מ שמוש נותר מילתא היא. אמרי, לעולם לא מילתא היא, וקסבר בו בכשר ואפי' בפסול. אפי' בפסול ס"ד, והתנן המותר בטהור והשובר בטמא אינו סופג את הארבעים, ל"ק, כאן שהיתה לו שעת הכושר כאן שלא היתה לו שעת הכושר. פירש"י, היתה לו שעת הכושר, כגון נותר יש בו משום שבירת עצם. לא היתה לו שעת הכושר, כגון שנטמא לפני זריקה, אין בו משום שבירת עצם. ע"כ.

ומעתה הבנים לישראל חכמו ישכילו שאול ישאלו 'מה העבודה הזאת' מכלל דאיכא אחריתי, דתרתא אשתרן בדין זה שהרי שורפין עצמות קדשים ב"י [=יום ט"ז] ואמאי שרפינן להו ונפסיד עצם ונחלציה למוח דידהו ונשריפה ונשריפהו דכיון דנעשו נותר לית בהו משום ש"ע, וכת"ע ועצם לא תשברו בו בכשר ואפי' בפסול, א"כ השובר בטמא חייב, והא אנן תנן השובר בטמא אינו סופג את הארבעים, ואמרתם תירוץ הגמרא והוא דשאם עצמות קדשים שהיתה להם שעת הכושר והיינו 'זבח פסח' שזה הזבח של עצמות קדשים פסח הוא לה' כבר נתקדש לה' בשעת זריקת דמים ונקרא והשובר בו עצם חייב אבל השובר בטמא לפני זריקה אכתי לא היתה לו שעת הכושר ולכך השובר בו פטור. ודוק.

*

אשובה אראה מאמר הקודם דבמאי פליגי הגי תנאי, דמר דריש לפורענות בשורה רעה נתבשרו ח"ו, ומר דריש בשורה טובה נתבשרו.

ונראה דקאי מפלגי בפלוגתא דרבוותא הרמב"ם והרא"ש שהרי הרמב"ם מהלכות חו"מ כתב מ"ט לספר הנסים שנעשו לאבותינו בליל ט"ו, שנא' זכור את היום הזה וכו', ומנין שבליל ט"ו, שנא' והגדת לבנך וכו', בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ע"כ.

דרוש לשבת הגדול | גנוזות וכת"י

והק' הרב מקראי קדש, שהרי בכל יום אנחנו חייבים לספר ב"מ ביום ובלילה, כמ"ש בפ"ק דברכות, [מזכירין י"מ בלילות שנא'] ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות, וכן פסק הרמב"ם בהל' ק"ש. ע"ק, [דהרשה] היא מוהגדת דלבנך [דמהתם ידעינן] שהוא בליל ט"ו דמקרא דזכור לא ידעינן דביום ט"ו [ולמאי אצטריך 'זכור']. ותו, מאי אולמיה דקרא דזכור את יום השבת מקרא דזכור את היום הזה. יע"ש.

ונלע"ד דאיצטריך לרבי' תלת קראי לאוכוחי מנייהו דינו, דאי מקרא דוהגדת לחודיה, ה"א דאינו מצווה לספר ב"מ ליל ט"ו, וקרא כי כתיב היכא דשאלו הבן, כדכתי' כי ישאלך בנך מחר, אז חייב להגיד, אבל אם לא שאל בנו או שאין לו בן שישאלנו אינו חייב לשאול את עצמו, להכי אצטריך לאתויי קרא דזכור את היום הזה, ואפי' אין לו מי שישאלנו חייב הוא לשאול את עצמו. ואכתי מהאי קרא ה"א דסגי ליה ב"מ בפ' ציצית כמו בכל יום, דקרא לא מפ' דזכור בליל ט"ו, לכך מייתי קרא דזכור את היום, כי היכי דזכירה דשבת זכירה פרטית הוי ביום שבת, ה"נ זכירת יצ"מ הוי זכירה פרטית ביום יצ"מ גופיה. ומהני קראי לא מוכח דמ"ע ליל ט"ו דוקא ולא ביום, אייתי קרא דוהגדת לבנך וכו' בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ומאחר דשמעינן מקרא דזכור את היום מכח קרא דזכור את יום השבת דהויא זכירה פרטית, גם קרא דוהגדת לאו דוקא ע"י שאלה אלא אם לו בן שואל את עצמו בשעה שמצה ומרור מונחים. ודוק.

ואיך שיהיה, ס"ל להרמב"ם דמ"ע לספר הנסים בליל ט"ו. אבל הרא"ש ז"ל בתשו' כלל כ"ד כתב הטעם דאין אנו מברכים על ההגדה משום דהרבה מצוות ציוה ה' לעשות זכר ליצי"מ ואין אנו מברכין עליהם, כגון הפרשת בכורות, וכל המועדים, שאין אנו צריכין להזכיר שאנו עושים אותם זכר ליצי"מ, אלא שציוה הקב"ה לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרין יצי"מ, ולאו דוקא הגדה בפה, אלא אם ישאל [הבן עונים לו]. העולה מדבריו דאין אנו חייבין בליל פסח לספר יצי"מ אלא [זוכרין מתוך] המעשה [של אכילת] פסח מצה ומרור ושאר ירקות. והא דכתיב והגדת לבנך, היינו אם ישאל מפרשים לו, וא"כ חיוב סיפור יצי"מ ליל ט"ו הוי מדרבנן להרא"ש ולא הוי מ"ע דאורייתא כמו להרמב"ם.

ומעתה נאמר דבהא פליגי הני תנאי, דת"ק ס"ל כהרא"ש דאין מ"ע לזכור יצי"מ [בסיפור] אלא המצוה היא המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יצי"מ, וא"כ הא דכתיב והגדת לבנך הוי בשורה רעה דכשהוא עושה ליל ט"ו המעשה דאכילת פסח מצה ומרור אין הבנים יודעים על מה [רומז] לפי שאינן בני תורה... ואידך תנאי ס"ל כהרמב"ם דמ"ע לספר ביצי"מ בליל ט"ו אפי' בלא שאלת הבנים, וא"כ למה תלה הכתוב ההגדה בשאלת הבנים, להכי ס"ל בשורה טובה נתבשרו ישראל, שיזכו לראות בנים ובני בנים שלא יצטרכו ליל ט"ו לשאול ולהשיב הם בעצמן, דאל"כ הוא שואל את עצמו, אלא יזכרו יצי"מ ע"י שאלת הבנים קטנים.

רבינו
רבי שריה דבליצקי
זיע"א

כתב יד"א

קיצור דיני תרומות ומעשרות

זהירות בדיני תרומות ומעשרות

- א. צריך להזהר עד כמה שאפשר לקנות את הפירות והירקות בחנויות העומדות תחת השגחה שבהן כל הסחורה מעושרת.
- ב. גם לאחר כל זאת החיוב הוא להנהיג לעשר בביתו כל דבר החייב במעשר ולא לסמוך על השגחה שהדבר הוא מעושר.
- ג. יש להנהיג בביתו לעשר כל דבר אפילו בחשש רחוק שהדבר חייב במעשר עד שיוודע הדבר בבירור שהדבר הזה הוא מחו"ל או מאינם יהודים.
- ד. כשמביאים הביתה דברים שצריכים לעשר אותם אין להשאירם ללא מעשר שמא יבואו לידי תקלה, אלא אם כן יש לו מקום מיוחד ששם מונחים מצרכים בלתי מעושרים, או שמתנהג תמיד שאינו מעשר דברים סתומים כשימורים וכו' עד שפותח אותם וכדומה.
- ה. אם מעשר ביחד כמה וכמה בקבוקים או קופסאות מאחד על חבירו כפי שיתבאר לקמן, טוב שירשום סימן על הבקבוקים והקופסאות שעושר אותם, שהם מעושרים.
- ו. טוב שיהיה בבית משקל נכון של גרמים בכדי לשקול את החלק המופרש לתרומה גדולה ותרו"מ שלא יהיה פחות מהצריך, וכמו כן שלא יהיה בהרבה יותר מהצריך כי יש לחוש לגרם הפסד אוכלים, אבל יש לקחת במידה מסויימת יותר מהצריך היות ולפעמים יש בפירות יותר מאשר חושבים ועיין לקמן שיש דברים שצריך לכתחילה לקחת יותר בריוח מחמת כמה סיבות עיי"ש.
- ז. ראוי לכתחילה להשתדל חוץ מהטעם שהתבאר לעיל בסעי' ד' לעשר את הפירות והירקות לפני שמבשלים אותם, אמנם אם אי אפשר לעשרם לפני הבישול מותר לכתחילה לבשלם ולעשר אחר כך, ומותר למבשל לטעום את האוכל ולפלסוף אף שהוא עדיין אינו מעושר.

א. מתוך הקדמה שנכתבה ע"י בני המשפחה: 'חיבור זה כתבו רבינו בשנת תשל"ח. כפי הנראה מתוכו, לא השלים רבנו מגמתו בחיבורו זה ולא הביאו לשלימות הנרצית על ידו. ולכן, לא נכללו בו כל הדינים הנחוצים במקצוע רחב זה. מתוך סגנונו של החיבור יש ללמוד כי ייעודו לתת ללומד משנה ברורה והלכה ברורה במקום אחד, בדרך קצרה ובהירה בסגנונו הידוע של רבינו, ולהנחיל הלכות סבוכות אלו אשר הבקיאים בהם מועטים, לכל בית ישראל. מה גם שלדעתו זצ"ל, יש לכל אדם לעשר כל מה שתחת ידו ואפילו אם קנה את הפירות והירקות במקומות העומדים תחת השגחה מעולה'. ההערות שלהן נכתבו גם הם ע"י רבינו זצוק"ל. נמסר לדינינו ע"י נכדו חביבו הרה"ג חיים מרדכי דבליצקי שליט"א וזכות זיכוי הרבים תעמוד לו להצלחה ברו"ג, אמן כ"ר.

מי הוא הראוי לעשר

- א.** כל בר ישראל למעלה מגיל י"ג ובת ישראל למעלה מגיל י"ב יכולים לעשר, לעצמם וגם עבור אחרים.
- ב.** ילד מגיל י"ב וילדה מגיל י"א יכולים לעשר לעצמם כלומר ממה ששייך להם ואז יכול כל אדם לאכול מזה אך אינם יכולים לעשר עבור אחרים ממה ששייך לאחרים.
- ג.** אי אפשר לעשר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה אותו הבעלים של אותו דבר, לשליח.
- ד.** יכול אדם לעשות פעם אחת את חבירו לשליח לעולם או לתקופה מסויימת לעשר עבורו ואין המעשר צריך לקחת כל פעם רשות מהמשלח.
- ה.** באופנים מסויימים מותר לאדם לעשר גם אם לא נעשה לשליח באופן מיוחד היות ויש גילוי דעת שהדבר רצוי לבעל המצרכים.
- ו.** עקרת בית יכולה לעשר באופן תמידי על כל המובא לבית לשימוש הבית מבלי ליטול רשות מבעלה.
- ז.** גם בן או בת הגרים בקביעות אצל ההורים וכמו כן גם אם לומד במקום אחר וחוזר לפרקים הביתה כנהוג דינו כעקרת הבית דיכול לעשר על הכל.
- ח.** משגיח המופקד לעשר על כל חנויות הירקות שבעיר וכמו כן משגיח במסעדה או מלון אינו צריך ליטול רשות.
- ט.** גם מי שעורך חתונה או סעודת מצוה באולם או מלון וכדומה ורוצה לעשר את כל הסעודה אינו צריך ליטול רשות.
- י.** אדם המוזמן לחבירו או לסעודת מצוה הנערכת באולם וכו' אינו יכול לעשר את כל הסעודה מבלי ליטול רשות, אלא רק מה שמונח בצלחתו.

פרטי דיני הפרשת תרומות ומעשרות

- א.** אין תורמין ומעשרין² ממין על שאינו מינו אלא צריך להפריש מכל מין לעצמו.
- ב.** באופן עקרוני כל דבר שאינו כלאים בחבירו ונחשב לגבי כלאים כמין אחד הרי גם לגבי תרומות ומעשרות נחשב³ כמין אחד ומעשרים מזה על זה. אמנם מכיון שאין אנחנו בקיאים⁴ בהם ובשמותם⁵ ואף גם באלה שנאמרו בפירוש שהם כמין אחד⁶ לכן למעשה צריכים לעשר

ב. סי' של"א סעיף נ"ג.

ג. שם שם, אך כלל זה אינו קבוע ועומד דעין סי' רצ"ז סע' ט"ו דגם בשני מינים דומים מקילין בכלאים לפעמים ולגבי תרומ' בודאי שהם שני מינין. וכן עיין תוס"י כלאים פרק [א"ה כאן לא נשלמו הדברים, וצ"ע למה ירמוז ציון זה. ועי' חזו"א (כלאים ב-ג) דאף ב' מינים שלא הותרו בכלאים אלא מחמת דמיון חיצוני של מראית העין, לענין תרומ' מפרישים מזה על זה].

ד. סי' רצ"ה סע' ו'.

ה. דהרי גם קישות ומלפפונות שנאמרו שם בסעיף ההוא אין אנו יודעים בדיוק מה הם.

ו. וכמ"ש בס"י רצ"ה סע' ו' דטוב להזהר מכולם.

מכל מין לעצמו, חוץ מדברים כאלה שהינם בודאי מין אחד כגון כמה^ז סוגי תפוחים או סוגי אגסים וכדומה.

ג. דבר שהוא מין אחד רק נבדל במראה^ח כגון ענבים ירוקים ואדומים, תאנים או תמרים או תפוחים שאינם מצבע אחד מעשרים מזה על זה כמין אחד ממש.

ד. פירות הדר^ט כלימונים, אשכוליות, תפוחי זהב וקלמנטינות צריכים לעשר כל מין לעצמו, אמנם אם בדיעבד עישר מאחד על חבירו ואין לו אפשרות לעשר כעת שנית כגון שקידש השבת מותר לאכול על סמך המעשר שעישר.

ה. 'אין מעשרין שני סוגי שמנים שהופקו ממינים שונים זה על זה.

ו. מותר לתרום ולעשר^י מן הרע על היפה, מן^{יב} היבש על הלח כגון גרוגרות על תאנים ודבילה על תמרים וכן^{יג} מותר לעשר מן הכמוש על הלח והטרי גם אם אחד נקטף זמן מה לפני השני.

ז. אתרוג המורכב והבלתי מורכב^{יד} מעשרים מזה על זה.

ז. פת"ש שם סק"ב. וכ"כ הגר"ח גרוסברג זצ"ל בחוקות שדה בתלמי שדה בהערות אות מ' וז"ל ומ"מ נראה דשנויים קלים שבפירות ושנאו מחזיקים אותם למין אחד מותרים כמו כמה מיני תפוחים וכי"ב.

ח. שערי צדק פרק ט' סע' ג' ד'. עשר תעשר ק"ג ובמטעמים שם לפרש כן בדעת הרמב"ם שכתב כל מין תאנים וכו' אחד ומשמע דאין חילוק בין שחורות ללבנות. המעשר והתרומה ה' ד', כרם ציון כ"א ב'. אמנם יש מחמירין שלא לעשר מלבנות על שחורות. וכמ"ש בשערי צדק סע' ד' ובבינת אדם שם ובעשר תעשר ומטעמים שם, על כן לכתחילה יר"ש יחמיר לעצמו אך להלכה הוא כמ"ש בפנים.

ט. במשפט כהן סי' כ"ה פסק דפרי הדר הם מינים חלוקים חוץ מלימון מתוק עם תפוז^י, ובמשפטי עוזיאל (ח"א תרצ"ה, י"ד סי' כ"ד) פסק דפרי הדר הם מין אחד חוץ מלימון המתוק עם החמוץ. ובחזון איש כלאים סי' ג' סק"ז הסתפק על כל פרי ההדר וגם על האתרוג אם אינם מין אחד ובסי' ב' סק"ט כתב דנראה דתפוז^י יערי חושש מין אחד עם התפוז^י. ועוד כתב בסי' ג' סק"ז דאתרוג המורכב והבלתי מורכב מעשרים מזה על זה.

ועל כן כתבתי בפנים דלכתחילה צריך לעשר מכל מין לעצמו ועיין לקמן בענין המורכב על הבלתי מורכב, ובדיעבד אם עישר מכל פרי ההדר מזה על זה ואין לו עצה וכו' הרי מותר לאכול כיון דאינו אלא מדרבנן יש לסמוך בדיעבד על האומרים שהכל מין אחד.

י. כפתור ופרח פרק כ"א.

יא. סי' של"א סע' נ"ב ועיין המעשר והתרומה פ"ה סק"ב מ"ש דלדעת השולחן גבוה ס"ק קל"ח דאף לכתחילה ראוי להדר בזה^{יז} לתרום מהרע על היפה משום הפסד אוכלין, מיהו במעשר ראשון אם נותנים ללוי או מעשר עני אם נותנים לעני אין לעשות מן הרע על היפה וכדאיתא בשו"ע בסעיף זה.

יב. סע' נ"ג.

יג. בסע' נ"ו איתא דאין תורמין מן הלח על היבש וכו' וגם ברמב"ם פ"ה מתרומות ה"י איתא בלשון זה ומקורו הוא מתוספתא תרומות פרק ד' ה"ה, אלא דמשם נראה דמשום מהטוב על הרע נגעו בה, ולפי"ז בזה"ז מותר לכתחילה. אולם הערה^{יח} העתיד הל' תרומות סי' ס"ט סע' י"ג הקשה דאי משום הרע על היפה למה אסור מהלח על היבש. והלבוש בסע' נ"ו, והש"ך בס"ק פ"ג פירשו הטעם שהוא שלא יאמרו שמעשרין ממין על חבירו ולכן בדיעבד תרומתו תרומה ולפי"ז שייך האי דינא גם בזה"ז. אלא שטעם זה הוא תמוה ותלתא תמיהי חזינא הכא, חדא דאם כן איך מותר תמיד בזה"ז לתרום מהרע על היפה והא הרע לעולם נראה אחרת במראה מהיפה ונראה יותר גרוע ממנו. ושנית דאם לח ויבש נראים כשני מינים כ"ש שענבים שחורים וירוקים היה צריך להיות אסור דיותר נראים שחורים וירוקים כשני מינים מאשר לח ויבש ממין אחד. ועוד, דהרי בהדיא שמותר לתרום מגרוגרות יבשים על תאנים לחים דהוי כמהיבש על הלח. ובהו כבר תמה החסדי דוד כזאת, ולכן אף שאין בידינו לחלוק על הלבוש והש"ך בטעמם, מ"מ כיון דבדיעבד תרומתו תרומה י"ל דבה"ז ליתא להאי גזירה כיון דתרו"מ בזה"ז דרבנן לא גזרינן, ובצירוף כפי שנראה מהתוספתא דמשום מהרע על היפה אתו עלה אם כי קשה קושיית הערה^{יט}, ומשום זה כתבתי בפנים דמותר לעשר מן הכמוש על הלח וכו'.

יד. חזו"א אות ח'. ועיין כרם ציון סוף פרק כ"א ושם בגאון צבי.

קיצור דיני תרומות ומעשרות | גזוזות וכת"י

ח. מותר לתרום ולעשר^{טו} מהקליפות על הפרי^{טז} בתנאי שהקליפות הינן נאכלות גם כן בפני עצמן לאדם בתור מאכל אדם שלא ע"י הדחק (הרע"ב מעשרות פ"א מ"א), ולכן מותר לעשר מקליפי תפוחים ומלפפונים על התפוחים והמלפפונים, וכן משאר קליפות הנאכלות לאדם. אך אין לעשר מקליפות שאין נאכלין^י כקליפות פרי הדר בזה"ז שרובם נזרקים וכן לא מקליפות אבטיח ומילון, אלא אם כן עדיין אוכל מחובר להן שאז יש לעשר רק כפי חשבון האוכל המחובר.

ט. אין מעשרין^{יח} מהגרעינים על עיקר הפרי^{יט} רק אם הוא גרעין הנאכל בתור פרי בתוך פרי ממש לרובא דעלמא, ומשום זה^כ מותר לעשר מהריקום והמעץ של אבטיח צהוב עם הזרע שבו על האבטיח.

י. עלי ירקות מעשרים על הירקות^{כא} רק אם העלים גם הם מאכל אדם שלא ע"י הדחק כגון עלי פטרוזיליה על השורש.

טו. עשר תעשר הלכה ק"א עפ"י התוספתא תרומות פרק י' שמפרישין מהקליפות על האוכל וכן שם בפרק ג' מודים בקליפין שתורמין על אוכליו, ועפ"י הרמב"ם בפ"א מתרומות הל"י שכתב דקליפי אבטיח ואתרוג ומלפפון אסורים לזרים בתרומה, ואם כן הם נחשבים לאוכל.

טז. וכבסעף י"ג כל אוכל אדם ובסעף נ"ג חוץ מן הזונין על החטים מפני שאינם אוכל אדם.

יז. בעשר תעשר הנ"ל כתב קליפי מלפפון אתרוגים תפוזים ולימון ואבטיח וברמב"ם שם פ"א הל"י איתא אבטיח אתרוג ומלפפון וכ"ה בתוספתא הנ"ל פרק י' על מלפפון אתרוג ואבטיח שאסורים בטבל וכו', וכ"פ בכרם ציון פרק כ' ט' על קליפי מלפפונים תפוחים אתרוגים תפוזים ולימונים ואבטיחים. ובהמעשר והתרומה פ"ה בבית האוצר שם אות ב' הביא שגם דעת הגרצ"פ זצ"ל היא כן (ויצא לכתוב דברים אלה ביומא דאשכבתיה דיליה א"ך כסלו תשל"ח והוא נלב"ע בתשכ"א) ובפ"ג בבית האוצר שם אות ל"ח הביא שם אות ל"ח הגר"א אורלנסקי זצ"ל, וע"ע משפט כהן סי' פ"ד, וציץ אליעזר ח"א סי' א' וח"ב סי' ט"ז וי"ז.

אמנם החזו"א מעשרות סי' א' אות ל' העלה לאחר האריכות דקליפי תפוזים אינן אוכל כלל מצד עצמן ופטורין מן המעשר, ע"כ. וממילא אי אפשר לעשר מהן על הפרי. וכן בדין דבזה"ז רובא דרובא שנזרקים לאשתתות ולא משתמשים בהם למאכל אדם עכ"פ הרוב. ושם באות ל"א כתב דמצינו קליפי אתרוג ומלפפון (ואבטיח) דהוי אוכל ושאר קליפין לא שמענו וילמוד סתום מן המפורש וכל שאין אוכלין אותו כלל לאו אוכל הוא. ע"כ.

ולפי"ז בזה"ז אין לעשר מכל קליפות דפרי הדר על הפרי שלהן כיון דהרוב נזרק ואף דאיתא בתוספתא אתרוגים ואבטיח אין לעשות מעשה כיון דבזה"ז גם הם רובם נזרקים ונשתנה המציאות מזמן התוספתא, ואפשר דמהקליפה העבה הלבנה שבאתרוג הבטלי מורכב אפשר כן לעשר על הפרי מדאוכלים אותו, ואולי לזה כיוונה התוספתא פרק י' דקליפי אתרוג אסורין מפני שהקירות דהיינו בני הכפרים אוכלים אותם דהכוונה על הקליפה הפנימית העבה, ואם נאמר דכוונה התוספתא גם על החיצונה נצטרך לומר דנשתנה המציאות ודוקא אז שהיו הרבה בני כפרים שאוכלים אותם משא"כ בזה"ז.

על כן לסיכום הדברים יש לפסוק דבזה"ז אין לעשר על שום פרי משום קליפה רק אם אנחנו יודעים ברור שבני אדם אוכלים אותה הקליפה כגון קליפת תפוחים ומלפפונים וצונן וכו' וכמו שכתבתי בפנים. ובגאון צבי בכרם ציון ע' קכ"ג כתב דאולי גם כשהעלים והקליפין נאכלין בדוחק מעשרים מהם, וכ"כ החכמ"א בפ"ב סע' א' שאפילו אינו מאכל אדם אלא ע"י הדחק, וכ"כ הערוה"ש סי' נ"ד סע' ז'. אמנם כל זה ברוצה לעשר מן הקליפה על הפרי אבל ברוצה לאכול הקליפה גופא בזה יבואר בשו"ת שומע ומוסיף באיזה מינים יש כן להחמיר לעשר הקליפה אם לא עישרו הפרי. וכמו כן כשמעשרים כמות פירות צריך לחשוב בחשבון הכמות גם את הקליפות, אך את המע"ש וכו' לקבוע בגוף הפרי וממילא הוא כן דכשואמרים ומע"ש בדרום הפירות הכוונה שהיה בפירות גופא, דכל אחד רוצה שתהיה ההפרשה שלו על צד היותר טוב.

ודע עוד דלפי זה כשמעשרים פרי שיש לו קליפה כגון פרי הדר וכדומה יש לקחת יותר מאחד ממאה כפי המשקל הרבה יותר, כי אין הקליפה אחוז מסוים יחסי בכל הפירות ואולי בחלק שלקח לתרו"מ הקליפה שם היא מרובה מאשר בשאר הפרי.

יח. כרם ציון בגידולי ציון (עמ' ק"ב).

יט. עיין במשנ"ב ביאור הלכה סי' ר"ב סע' ג' ד"ה גרעיני, וגאון צבי בכרם ציון (ע' קיט ד"ה נשאלתי).

כ. גידולי ציון שם (עמ' קכ).

כא. מהנתבאר במו"ה ט"ז לעיל.

רוממות וכבוד התורה - ספירת העומר*

תלמידי רבי עקיבא - "ראשונים כמלאכים"

"בין פסח לעצרת", העמידו לנו חז"ל בנוסף למצות ספירת העומר שהיא מדאורייתא, סדר שלם של עבודה לזכור ולהתאבל על מה שארע בימים אלו, וודאי שאבלות זו שייכת לעבודת הימים האלה ולא בכדי נתחברו שתי העבודות הקדושות הללו, כיסוד המהר"ל כי "דברים גדולים אינם במקרה" (וכפי שהארכנו במקו"א).

נתבונן נא מה ארע בימים אלו, ומה חייבונו לנהוג. "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם... והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת" (יבמות סב ע"ב). בימים שבין פסח לעצרת מתו עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא שהיו מפוזרים מגבת ועד אנטיפרס. יכולים אנו לתאר לעצמנו כמה בניינים של פנימיות נצרכו לכמות כזו של תלמידים: עשרים וארבע אלף! וכולם רח"ל מתו מפסח ועד עצרת. מדוע? "מפני שלא נהגו כבוד זה בזה". למדו שתים-עשרה אלף חברות, ולא נהגו כל אחד כבוד בחברותא שלו או בחברים האחרים.

כששומעים את המילים, מובן שעל כל אחד מוטל לצייר עצמו: איך היה נראה תלמיד של רבי עקיבא? ביישיבת 'מאור התלמוד' ישנם ב"ה הרבה בחורים מצוינים, מעולים, אך מתוך כל המצוינים נבחר אברך בן עליה במיוחד השקוע בתורה, יראת שמים ועבודת הבורא. האם כך היה נראה תלמיד של רבי עקיבא? ודאי שלא. ובכן, אולי גדול הדור, מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, אדם גדול שאין לנו שום השגה בידיעת התורה שלו, בדבקותו בתורה, ובשלמות מעשים שלו. כמה שנפליג ונדבר, עדיין תהיה מדרגתו למעלה מכל האמור. אולי זוהי כבר דוגמא ראויה להבין איך היה נראה תלמיד של רבי עקיבא! אם ישאלו את מרן הגרי"ש שליט"א מה הוא אומר על כך, ודאי היה גוער בשואל: אינך מתבייש? להשוות לתלמיד של רבי עקיבא?!

אם נמשיך להפליג לדור קודם, ולדור שלפני פנינו, הרי ברור שלפני כל אחד עומד מרן שליט"א באימה ויראה ובביטול הדעת, וכשנאמר לו דבר בשם מיישהו מלפני שני דורות, לא עולה על דעתו לחלוק עליו, למרות שאינו מבין את שיטתו, אך יודע הוא שודאי היו אנשי אותו דור חכמים יותר

א. נמסר לנו ע"י תלמידו עורך כתביו רבי צבי יוסף שכטר שליט"א, זכות זיכוי הרבים תעמוד לו ולמשפחתו ברו"ג, אמן כ"ר. המאמר מתוך שיחה שנאמרה בהיכל הישיבה.

רוממות וכבוד התורה - ספירת העומר | הגות ומחשבה

מאיתנו. על אחת כמה וכמה שלושה דורות אחורה, ולאחר מכן רבותינו האחרונים, הראשונים, האמוראים והתנאים! משם עד היום המרחק מופלג כל כך שאין לנו שום השגה בו, קשה לנו לצייר בכלל כזו גדלות.

ובכן, יצייר כל אחד לעצמו את מי שיש לו בו מעט השגה, וישאל את עצמו: רגע, אולי זו דוגמא לתלמיד של רבי עקיבא? התשובה היא: לא! עליך להכפיל אותו פי כמה מאות אלפים, ורק אז אולי תגיע לתיאור מדרגת תלמיד של רבי עקיבא! התלמיד הזה היה לומד בחברותא עם תלמיד נוסף של רבי עקיבא. ננסה לשער איך היה נראה לימוד שכזה. הרי על רבי יונתן בן עוזיאל, גדול תלמידי הלל הזקן, אמרו חז"ל ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה - כל עוף שפורח עליו מיד נשרף" (סוכה כח ע"א).

אם כן, תלמידי רבי עקיבא, אינני יודע אם עוף הפורח מעליהם היה נשרף, אבל אנחנו לבטח היינו נשרפים אם היינו מנסים להיכנס לתוך הישיבה הזאת של עשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, לא היינו מצליחים להחזיק מעמד שם אפילו רגע. ולא כי לא היו מקבלים אותנו לשם, אלא כי לא היינו מסוגלים לחיות שם.

על משה רבינו אומרים חז"ל שהיה מתיירא לדבר לפני המלאכים "שמא ישרפוני בהבל שבפיהם", והקב"ה אמר לו: "אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה" (שבת פח ע"ב). למלאכים יש בפיהם הבל, ומשה רבינו פחד להישרף מאותו הבל.

בפה של כל אדם יש חום הנובע מהחום הפנימי שבקרבו. ללא חום פנימי אדם לא היה חי. לכל אחד יש חום בפנים, והחום הזה יוצא החוצה בהבל פיו. גם למלאכים היתה בחינה של הבל פה, ומשה רבינו אמר: אם אעמוד לידם אשרף!

המלאכים אינם נשרפים מהחום שבתוכם. מדוע? כי הם בעצמם מלאכי אש, "אש אוכלת אש", ממילא הם אינם נשרפים מהאש. אבל משה רבינו אמר: אני עשוי מחומר ["ילוד אשה"], ואם אעמוד ליד מלאכי האש, אשרף מהחום היוצא מהם. זה מה שאמר הרב מברסק זצ"ל על דוד המלך ע"ה, שאם היינו מתקרבים למרחק שני קילומטרים ממנו - היינו נשרפים. כי הגוף החומרי שלנו אינו מסוגל לעמוד בסמיכות לקדושה העצומה שבקעה מפנימיותו של דוד המלך ע"ה.

כאשר רבי שמעון בר יוחאי ובנו יצאו מהמערה וראו אנשים העוסקים בעבודת האדמה, "כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף" (שבת לג ע"ב). מדוע? כי כשהביט רשב"י על דבר במבט של תורה שהיה בו - לדבר לא היה קיום.

תלמידי ר"ע "לא נהגו כבוד זה בזה"

כך נראו תלמידי רבי עקיבא, ואעפ"י כ גילו לנו חז"ל שהתלמידים הללו "לא נהגו כבוד זה בזה", עד כדי כך שנענשו במיתה! כל זאת למרות שהיתה להם זכות התורה עצומה, שהרי אחרי שהם מתו כתוב שהעולם "היה שמם", ופירש"י: "שנשתכחה תורה", וגם זכות זו לא עמדה להם.

לא זכות הרבים שהעולם שמם וגם לא זכות כל ההתעוררויות והחיזוקים שנעשו מחמת פטירת חבריהם - כל זה לא עזר לתקן את הנקודה ש"לא נהגו כבוד זה בזה". ובאמת אלמלא מקרא כתוב אסור לאומרו, אבל כך אומרים חז"ל. על חסרון בנקודה זו נענשו במיתה.

מה פירושם של דברים? הרי מדברים כאן על תלמידי רבי עקיבא, כמו שתארנו, ומה שייך כאן "לא נהגו כבוד". מה היה השיח והשיג של האנשים הללו, על מה הם שוחחו ביניהם? ודאי הם התווכחו על עומקה של סוגיא, בנגלה ובנסתר, כל חלקי התורה! מה היתה, אם כן, התביעה

הגות ומהשבה | רוממות וכבוד התורה - ספירת העומר

כלפיהם שלפי רמתם, לפי ערכם ולפי דרגתם, שאחרי כל נהוגי הכבוד שנהגו בחבריהם עדיין היתה תביעה על העדר כבוד המגיע לחבריהם, שעי"ז דינם כלא נהגו כבוד [המגיע] זה בזה.

המהרש"א שם, בחידושי אגדות, מקרב מעט את הדברים להבנתנו, וז"ל: "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה כו' ולא חש כ"א מהם על כבוד תורה של חבריו דאין כבוד אלא תורה ולכך מתו במדה זו כי היא חייך' וגו'".

כלומר, הכבוד של תלמיד של רבי עקיבא הוא בעצם כבוד התורה. הוא תלמיד של ר"ע, מקבל התורה ממנו, המעוטר למסור אותה לאחרים ולמלא את כל העולם בתורה [כפי שעשו התלמידים האחרונים], ו"לא נהגו כבוד זה בזה" פירושו שהיתה תביעה כלשהי על חסרון בכבוד התורה, ועל התורה הרי נאמר: "כי היא חייך", לכן חסרון הכבוד הביא למיתתם.

ממשיך המהרש"א: "ואמר שמתו בין פסח לעצרת, להורות שמתו בהשגחה, כי הוא הזמן ממוצע לבריאות וקרוב לרפואה, כדאמרינן בשבת (ק"ז ע"א) כל שקייני טבא בין דיבחא לעצרתא". כלומר, בגמ' שבת מבואר שהזמן שבין פסח לעצרת הוא הזמן הכי בריא והכי מסודר מבחינת מזג האוויר של הבריאה. לכן, אל לנו תחשוב שקרה להם משהו, שנהיו חולים וכיוצא בזה. לא ולא! הם היו בריאים ושלמים, הכל היה מסודר מבחינה בריאותית. מה היה חסר להם? "כי היא חייך", וכשזה חסר - תלמידי רבי עקיבא מתים!

תשאלו: הרי כולנו מכירים יהודים [לפחות את עצמנו] שודאי חסר להם ב"כי היא חייך" יותר מתלמידי ר"ע והם ב"ה אינם מתים, הם חיים! הכיצד?! נכון, אך האם קרויים אלו חיים? יתכן שהם מתים! יש כאלו שגם במשך ימי חייהם הם קרויים מתים, אף שנראה שהם ממשיכים ללכת ולהסתובב. תלמידי רבי עקיבא, כל מציאותם היתה מציאות של חיים. מציאות חייהם היתה חיי תורה, הם היו מקבלי ומוסרי התורה, ממילא כשנחסר אצלם משהו ב"כי היא חייך" היתה עליהם תביעה ולא היתה להם זכות לחיות.

לפי דברי המהרש"א נראה, שאין זה עונש שנענשו תלמידי ר"ע אלא שלא היתה להם הזכות לחיות, כי חיותם נבעה מ"כי היא חייך", זו היתה מציאותם, ובפגם כל דהו במציאות זו איבדו את זכותם לחיות. א"כ חידוש נפלא מחדש לנו המהרש"א, ובעצם הוא מבואר בגמ': לנהוג כבוד אחד בשני אצל תלמידי רבי עקיבא פירושו לרצות את כבוד התורה של השני.

ומה שמצינו במדרש (קהלת רבה יא, ו) שתלמידי ר"ע "לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה" - יש לפרש, שאדם אשר אכפת לו באמת מהתורה, לא מעצמו, חלק מלימוד התורה הוא לדאוג שגם לשני תהיה תורה. כבוד התורה מחייב שלא תהיה עינו צרה בזולתו, לרצות שגם השני יגדל בתורה ולהגדיל כבודו של תורה ותפארתה בעולם כולו.

שמעתי מהגאון ר' יעקב איידלשטיין שליט"א שסיפר, שבהיותו בחור בישיבת פוניבז' היה נכנס מפעם לפעם למרן החזו"א לדבר איתו בלימוד. פעם אחת כשנכנס, לפני שהתחיל לדבר בלימוד פנה אליו החזו"א ואמר: 'הרי יש בישיבה הרבה בחורים צעירים. תאמר לבחורים המבוגרים שיקדישו חצי שעה ביום לדבר בלימוד עם הצעירים!' אמר הגר"י לחזו"א: 'חוששני שהם לא ישמעו לי'. 'מדוע?' שאל החזו"א, 'הרי תאמר בשמי שכך צריך לעשות?' הסביר הגר"י: 'הבחורים המבוגרים הם 'מחדשים' גדולים, לומדים בעומק העיון, לומדים קצרה ורעק"א, אומרים 'מערכות' שלמות. הם ודאי יטענו שחבל להם לבזבז את זמנם על לימוד עם צעירים. מה אענה להם על טענה זו?'

אמר החזו"א: 'תשאל אותם אם הם מניחים תפילין כל יום, וכשיענו בחיוב תשאל אותם אם לא חבל להם על הזמן המוקדש לקשירת התפילין, וכן להוצאתם מהתיק והחזרתם. הם ודאי יאמרו לך: לא, זו מצוה ומצוה צריכים לקיים. אמור להם בשמי שללמוד עם הצעירים זו מצוה יותר גדולה!'

רוממות וכבוד התורה - ספירת העומר | הגות ומחשבה

מי שדואג לתורה באמת, לא יתכן שתהיה עינו צרה בשני. זהו קנה המדה ליחס האמיתי שלו לתורה: האם אני במרכז או תורת ה' היא העומדת במרכז הכל.

ועל זה אומר המהרש"א, שלפי ערכם של תלמידי ר"ע היה חסר ב"נהגו כבוד זה בזה". כפי שתיארנו, מדובר על שרפי קדש, קדושי עליון, שגם אם נגמור את כל התוארים שלנו עדיין לא הגענו לאפס קצה התחלת תיאור מדרגתם, ומ"מ היתה עליהם תביעה כלשהי להכיר יותר כבודה של תורה. הכרת כבודה של תורה מחייב מבט מרומם לא רק על עצמו אלא גם על זולתו הלומד תורה. ועל תלמיד של רבי עקיבא המחייב ודאי גדול עוד יותר.

ברור מעל לכל ספק שאת כל הכיבודים וכל יחס הכבוד שאנו נותנים לתורה - כל זה הם עשו והרבה מעבר לכך, אבל תלמיד של רבי עקיבא הוא ממקבלי ומוסרי התורה, הוא בעצמו תורה, והכבוד שצריכים לתת לתורה עצמה הוא במדרגה אחרת לגמרי. והרי אמרנו: ודאי עשו שם עצרות התעוררות, דברו וכבדו, אך חז"ל מעידים כי לא זה הכבוד המגיע לתורה!

מדוע? כי "כבודה של תורה" הוא כאותו כבוד שהתגלה בעת קבלתה בסיני: "הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גודלו ואת קולו שמענו מתוך האש" (דברים ה, כ). אם כן, "כבודה של תורה" אין הכוונה כמו שאנו מביטים על תורה, וכדי לקרב את הדברים לדעתנו נצייר לעצמנו ציור:

כשמוציאים מארון הקדש את ספר התורה כולם מחבקים ומנשקים אותו כדי לכבדו. יבוא משהו ויטען: לא נהגו כבוד בספר תורה! יעשו עצרת התעוררות גדולה שצריכים לתת כבוד לספר תורה, וכתוצאה מכך, למחרת לא יהיה אחד שלא יגש ויתן נשיקה לספר תורה, ויחשוב החושב: מעתה יצאתי ידי חובת ניהוג כבוד בתורה. ועדיין יטען אותו טוען: 'לא נהגו כבוד!' 'מדוע?' יתמה חברו, 'וכי לא ראית שכולם ללא יוצא מן הכלל ניגשו ונתנו נשיקה לספר תורה, וכשהגביהו את הספר כולם הרימו את עיניהם ואמרו: "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל", ואפילו התקרבו לראות את האותיות, לקיים את דברי האר"י ז"ל שאותיות ספר התורה משפיעות על הנפש?! 'לא! הם לא נהגו כבוד!' 'מדוע? מה עוד אפשר לעשות?'

התשובה היא: היית בהר סיני? יש מצוה "ולא יסורו מלבבך כל ימי חיך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב", וביאר הרמב"ן עניינו של לאו זה, כדי שכשאדם ישמע דברי תורה, אל לו להביט עליהם במבט הפשוט שלו, אלא יזכור מהיכן באו לו. כל דבר תורה שאדם לומד, כל מילה בחומש, במשנה, בגמרא, ב"יש נוחלין" - זהו דבר ה', ודבר ה' ניתן היכן? "ואת קולו שמעת מתוך האש", "מימינו אש דת למו", כל מילה של תורה היא "אש דת", חייבים ללומדה וחייבים לדעת עמקי מעמקה. נו, האם הנך מתייחס לספר תורה שהוא ספר של "אש דת"? לא.

זו כנראה היתה התביעה על תלמידי ר"ע. גם התלמידים של רבי עקיבא שעמדו בשיא הרוממות, לא יצאו ידי חובת כבודה של תורה, ואומר המהרש"א שאם חסר כבודה של תורה - חסר ב"כי היא חיך". מה פירוש? הרי הם למדו תורה? ודאי, הם למדו תורה מצוין, אבל לתורה יש פנים יותר עמוקות.

כאשר אדם קולט את המציאות האמיתית של תורה, היחס שלו אליה הוא יחס של "וקולו שמעת מתוך האש", יש לו כבוד לכל מילה של תורה, לכל עוסק בתורה, הוא עמל להבין כל מה שקשור לתורה, כי בתורה הקדושה, בלומדיה, בעוסקיה בכל מה שסביב לה - מתגלה שם קודשא בריך הוא בעצמו, "קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא". זה המקום שבו עומד האדם בקשר עם הרבש"ע.

כבוד התורה הוא, אפוא, כבוד השי"ת. "כי דבר ה' בזה... רבי נהוראי אומר: כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" (סנהדרין צט ע"א). אי לימוד התורה הוא ביזוי דבר ה', וכבוד התורה הוא כבוד

ה'. זהו כבוד בלי גבול ומדה, ועל נקודה זו נתבעו תלמידי ר"ע, להגיע לשלמות אותה נקודה לפי ערכם ולפי מדרגתם.

מה חובתנו בימי ספירת העומר

עתה נבין מה הדרישה מאיתנו בימי ספירת העומר. אלו הם ימי הכנה לקבלת התורה, ועיקר ההכנה היא הכרת כבודה וערכה של תורה, לא רק בשכל, לא רק בהבנה, אלא להפנים זאת בהרגשת הלב, לקנות משהו מן ההרגשה שהתורה הקדושה היא "אש דת למו", להתייחס לתורה כערכה. כך נהפכת התורה ל"כי היא חייך", "תורת חיים", ע"י שחיים אותה כמו שהיא.

זה ענין הצער שמצטערים בימים אלו על פטירת תלמידי ר"ע. הרי בעצם כבר חלפו כל כך הרבה שנים מאז שהם מתו, ועל מה הצער? אלא שמחמת שהם מתו חסר משהו בהתגלות של תורה, וזה שמכבד תורה כואב לו העדר של תורה: הנה, היתה יכולה להיות בעולם מדרגה גבוהה יותר בלימוד התורה.

כשם שאדם הלומד סוגיא, ככל שהוא מבין אותה יותר הוא גם מבין שיש לו עוד הרבה להבין וגובר בו הרצון לתפוס את נקודת העומק - כך ככל שאדם מכיר יותר את כבודה של תורה, יותר כואב לו העדר כבודה של תורה, וכבודה של תורה הוא כבודם של ישראל. על האדם להגיע לאיזושהי הרגשה כשהוא ניגש אל תורה ואל תלמוד תורה, שזהו עסק בדבר ה', עסק ב"מימינו אש דת למו", "הלא כל דברי כאש", והדבר מחייב יחס של רוממות.

זו בעצם עבודת הקדש של ימי הספירה, ימי ההכנה להכיר כבודה של תורה, רוממותה של תורה, וההתחלה, כאמור, היא הכרת רוממות כל אחד ואחד כשהוא אחוז בתורת ה', להתרומם מהמצב הקטנוני שלו לעולם מרומם יותר. ממילא הוא יבין גם לאיזה עולם אחרים מתרוממים.

עבודה עצומה זו, עבודת הקדש של קביעת כבוד התורה במעינו - היא המקרבת אותנו להיות "בני היכלא דמלכא" אשר "בהיכלו כולו אומר כבוד"

ברוך המקום

ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל וכו'. מפני שצריך לדרוש ארבעה פסוקים חלוקים בעניינם שנאמרו בתורה בעסק ארבעה בנים, לכך מתחיל לברך את השם שנתן לנו תורה שלימה, כי אחרי אשר גאלנו ממצרים קרבנו לפני הר סיני כמו שייעדנו בתחלה על ידי משה רבינו ע"ה כמו שאמר הכתוב (שמות ג') בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. ונקרא הקדוש ברוך הוא מקום לפי שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, וכענין מעונה אלהי קדם (דברים ל"ג) כדאיתא במדרש רבה (ב"ר פרשה ס"ח), ויש אומרים כי אמר מקום בענין זה, לפי שעד שלא נתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל לא היה נודע לא הוא ולא חכמתו, אלא כדבר הגנוז במקום נסתר ואינו נראה, וכשנתן תורה לישראל אז הופיע אורו לכל העולם, ועל דרך האמת זה כמו הנה מקום אתי (שמות ל"ג), שהוא מקום ההשגה לאספקלריא המאירה מקום תמונת ה', ועל פנים המאירים אמר ברוך הוא, והמבין ידום.

הגדה של פסח לריטב"א

הרה"ג יהודה לב שליט"א

מחבר סדרת ספרי
'לב המועדים'

מנהגי אכילה בפסח

הקדמה: נהגו ישראל להחמיר חומרות בפסח יותר מכל השנה

הטעם, משום שהיא המצווה הראשונה שנצטוו עליה ישראל כולם וקיבלו עליהם באהבה והחמירו בכלליה ופרטיה וכל המאריך בדקדוקיה מאריכים לו ימיו ושנותיו (רדב"ז שו"ת ח"ג תקמו, שו"ת מן השמים סימן ט). **טעם אחר:** לפי שיציאת מצרים היתה בגלל שלא שינו שמם לשונם ולבושם (עיין מכילתא שמות פרשה ה) שהוא בגדר חומרא יתירה ולכן מקפידים בפסח על חומרות והרחקות יותר מכל השנה (משך חכמה פרשת בא יב כב על הפסוק "ואתם לא תצאו"). **טעם אחר:** כיון שראינו שהקב"ה מחמיר באיסור חמץ וכתב כל יראה ובל ימצא ומאי נפק"מ לקב"ה אם אנו אוכלים חמץ או מצה אלא כמלך שציווה על עבדיו לעשות דבר וכשרואים שהמלך מאד מחמיר בדבר גם עבדיו מחמירים בזה (לקט יושר דף צ בשם רבו בעל תרומת הדשן).

*

אכילת דגים

יש הנוהגים שלא לאכול דגים בכל ימי הפסח (מהר"ם שיק מנהגיו אות נט). **הטעם:** וז"ל דגים חיים שקורין קרפיון שולחים מעיר לעיר ובכדי שישארו חיים מניחים פרוסת חמץ עם יין שרף בפיו עד הלילה אף שמת. **טעם אחר:** לפי שהיו מורחים יי"ש על הדגים כדי שלא יסריחו, וחששו מחמץ ואע"פ שהיום לא נהגו כן אף על פי כן יש הנוהגים בחומרה זו (פמ"ג א"א סו"ס תמז מו). **דגים חיים:** יש שקונים דגים חיים שבהם אין את החששות הנ"ל (ויגר משה סימן כז אות ט, דרכי חיים ושלום מונקאטש מנהגי פסח אות תרו). כתב בסידור יעב"ץ (שער האיתון דף כא, א): "יזמין בשר ודגים ויין כפי כוחו מן המשובח למצות שמחת יו"ט" הרי להדיא שהתיר אכילת דגים.

דגים מלוחים: מנהג אשכנז שלא לאכול דגים מלוחים וה"ה דגים כבושים, **הטעם:** לפי שבעבר היו מלוחים אותם במלח שנתערב בו חמץ (רמ"א תמז ה) ועל אף שהיום המלח הוא נקי נשאר המנהג עד היום.

אכילת שום

יש שנהגו שלא לאכול שום בפסח, לפי שיש חשש שהעכו"ם שורים את השום בשכר (שדי חמד מערכת פסח סימן ו אות ט בשם הרב שב יעקב). **טעם אחר:** לפי שהיה מקומות שהיו גרעינים גדולים הדומים לשום

כד

שהיו מכנים אותם קנאבעל ובכדי שלא יתבלבלו ובמקום שום האמיתי יבוא לאכול חיסים המכונים שום והם יתחמצו בבישולו לכן תיקנו שלא לאכול שום (שערי ימי הפסח פרק ב ט הערה כה בשם הרב ר' מרדכי הכהן שברדון נין של המהרש"ם).

בחיי אדם (כלל קכז ז) כתב דאין לזה טעם וריח ומותר השום באכילה, והמנהג לאסור הגיע בטעות מדברי המגן אברהם שכתב שאם יש שום אסור אפילו במשהו, אך שם מדובר בשום שחתכו בסכין חמץ והוא חריף ולכן אסור באכילה במשהו.

ולמעשה יש מנהג בחלק מקהילות שלא אוכלים שום בפסח. השר שלום מבעלזא שנשאל מדוע אינו אוכל שום השיב כתיב (משלי א ח) "אל תטוש תורת אמך" וכך הוא המנהג בבית אבי ואמי שלא לאכול שום בפסח (הובא בשו"ת חמדת משה סימן כב, פתחא זוטא סימן ב אות ז).

מנהגים בפירות וירקות

פירות שיש להם קליפה - יש הנוהגים: שלא לאכול פירות וירקות רק כאלו שאפשר לקלפם (חיי אדם כלל קכז ב), **הטעם:** כדי להישמר מכל נדנוד של חמץ שאולי בא במגע עם הפרי והירק, וכן חוששים שהחומר של הריסוס מעורב בו חומר מחמץ. **טעם אחר:** יש שמדמים את פירות וירקות לפירות יבשים האסורים בפסח מפני החשש שמפזרים עליהם קמח בשעת תיקונם (חיי אדם וכן באורחות חיים). **טעם אחר לאכול רק לאחר קילוף:** לפי שמשמשים לריסוס הפירות והירקות בחומרים שיש בהם חשש לתערובת חמץ, וכן חוששים שמא בא הפרי במגע עם פירורים או חשש חמץ (תשובות והנהגות סימן רכה).

גזר - יש הנוהגים: שלא לאכול גזר, **הטעם:** משום ששמו באידיש מייערן שהוא לשון מערין תופח וחמץ תופח (ביתו נאווה קודש חודש ניסן חומרות וקפידות עמוד תרלה, מנהגי בעלזא סקווירא).

מלפפונים - יש הנוהגים: שלא לאכול מלפפונים, **הטעם:** משום שהגרעינים שבתוכם נראים כקטניות (נעטוי גבריאל פרק לט יד).

תפוחי אדמה - החיי אדם בנשמת אדם (סימן כ) כתב המנהג באשכנז שלא לאכול תפוחי אדמה, **הטעם:** משום גזרת קטניות לפי שעושים מהם קמח ומחלף בקמחים אחרים. **מנהג העולם:** לאכול תפוחי אדמה והוא עיקר המאכל בפסח לרוב בני אדם. אמנם, יש שרוחצים לפני פסח את כל תפוחי אדמה שקנו לפסח (אורחות רבינו ח"ב הנהגות והידורים בענייני פסח אות ב עמוד פד).

בספר אוהל שלמה (דף לה) לבעל התפארת שלמה מרדאמסק, כתב שצריך לתת הודאה על כך שלא היה מאכל תפוחי אדמה בימי הגאונים, שאז היו אוסרים אותו לפסח מחמת גזירת קטניות משום שעושים מהם קמח.

קמח תפוחי אדמה - יש הנוהגים שלא לאכול קמח תפוחי אדמה בפסח. **הטעם:** ע"פ דברי הטור (תסג ג) דהיכא דאיכא עבדי דמזלזלים במצווה אסור לאפות מקמח של מצה אפויה או שאר קמחים דאתי לשרוי אף בקמחא.

טעם אחר: לפי שהוא דומה לקמח דגן וחוששים משום מראית עין. **מנהג העולם:** מנהג רוב הועלם להשתמש בקמח תפוחי אדמה, לפי שאין לחדש ולגזור גזרות מעצמנו וכל גזרת הגאונים דווקא בקמח העשוי ממיני קטניות. אמנם, מרן הגרש"ז אוירבעך זצ"ל נהג להחמיר בזה ובביתו לא קנו קמח תפוחי אדמה (שלמי מועד פרק פא).

מאכלים שונים

מלח - יש הנוהגים שלא לטבול את המצה במלח ומניחים המלח בידים על גבי המצה, הטעם: משום חשש חימוץ, וחששו לשיטות דס"ל שמלח מחמיץ ועל כל פנים לא רצו לבטל ענין טיבול במלח לכן נתנו מלח על גבי המצה ואכלו לאלתר (עדות ביהוסף חומרות בפסח ט מקורות והערות שם ט).

סוכר - יש הנוהגים שלא להשתמש בסוכר בפסח (רמ"א תסז ח), הטעם: לפי שחוששים שמא עירבו בסוכר קמח ולכן החמירו על עצמם (משנ"ב שם ס"ק כט), ואף שבדורות אחרונים התבטל חשש זה מ"מ חששו שמא הפועלים האוכלים שם כל ימות השנה נפל מחמצם לתוך הסוכר ונדבק שם והוא חמץ בעין. **מנהג העולם:** המנהג היום להתיר דאין בזה חשש חמץ (חיי אדם כלל קצו ג), ובפרט בדורינו שהסוכר מיוצר בהכשר ובהקפדה מרובה (נמוקי או"ח תסז א, ערוה"ש שם טו), **אמנם יש מחמירים** שלא לאכול סוכר בפסח. כמו"כ יש הנוהגים להשתמש רק בגושי סוכר שעליהם לא היה חשש שמא נגעו בו הפועלים בידים מחומצות ואף אותו מזקקים ומרתיחים בערב פסח.

ציפורן - יש הנוהגים שלא להשתמש בציפורן בפסח, הטעם: משום ששורים אותם במי שעורים לפני שמיבשים אותם (משנ"ב תסז ס"ק לד), **ויש אומרים** שאף היום קיים חשש חמץ לפי שמשרים את הציפורן בספירט קודם היבוש (קובץ מבית לוי ח"ו סד). **יש נוהגים** להחמיר גם לא להריח ולכן מברילים במוצאי שבת חול המועד על הדסים או קינמון (עיין אורחות רבינו ח"ב עמוד פז שכך נהג מרן החו"א לקחת הדסים להבדלה).

קפה - יש הנוהגים להחמיר ולא להשתמש בקפה בימי החג, משום שחששו בו לחומרת קטניות [למי שאינו אוכל קטניות], **ויש הנוהגים לקנות קפה מיוחד שנעשה בעבודת יד בשימור אחר שימור** (עיין הלכות חג בחג פרק יב הערה 23).

חומוס [גם לאוכלי קטניות] - יש הנוהגים: שלא לאכול חומוס בפסח, לפי שחומוס מלשון חמץ (בן איש חי, אור יצחק יור"ד לא).

חומרות נוספות

חלב - יש הנוהגים לקנות מוצרי חלב לפני פסח לכל ימי החג, משום שחוששים שמא הבהמה אכלה חמץ בפסח וחוששים לאיסור הנאה בפסח ולכן קונים לפני פסח שאף אם הבהמה אכלה חמץ באותו יום של החליבה מותר לכו"ע לשתות החלב בפסח, לפי שהחמץ השתנה לפני סוף זמן איסורו (או"צ ח"ג עמוד קד, קיצור הלכות פסח פרק יד הערה כד בשם הגר"ק).

עופות - יש נוהגים לקנות עופות לפני פסח (חיד"א בספר טוב עין סימן יח אות פד, בן איש חי פרשת צו אות מ), משום שחוששים שמא ימצא חיטים ושאר דגנים במעיה (כשרות הבית טז ב). **יש שנוהגים** שלא לאכול בשר של תרנגולים לפי שחוששים פן ימצא בהם חיטים ושעורים ויפול לתוך התבשיל בלא שימת לב ויבאו לידי איסור (לב חיים ח"ב סימן רז, ברכי יוסף תסז יא, בא"ח צו אות מ). **טעם אחר:** כיון שהתרנגולים אוכלים חמץ נמצא שנהנים מאיסור (לב חיים שם בשם ספר בית הראוה). **יש הנוהגים** שלא לאוכל חלקים פנימים של העופות (מנהג בעלזא הובא באסיפת חכמים חומרות בפסח).

שטיפת ביצים - יש הנוהגים לשוטף את הביצים ולנקות את התבניות לפי שחוששים שמא נדבקו פירורי חמץ ממאכלי התרנגולים לקליפת הביצה וחמץ בפסח אסור במשהו (בן איש חי ח"א פרשת צו אות ל, אג"מ פרק יד), וחשש זה מצוי בעיקר בביצים שלא עברו תהליך שטיפה ורחיצה.

אוכלים שנפלו על הרצפה - יש הנוהגים שאוכל שנפל על הרצפה בפסח שלא לאוכלו שוב בפסח, הטעם: שחוששים שמא נשאר פירור חמץ על הארץ ונדבק אל האוכל [אף ששטפו את הבית וניקו אותם עם חומרי ניקוי שהם פוסלים את החמץ] (עיין באר היטב תנא מג, הגרש"א שלמי מועד עמוד שלא).

לאכול אצל אחרים - רבים מקפידים שלא לאכול כלל אצל אחרים בפסח (מועד לכל חי סימן ב אות טוב), כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם, וכן מביא הפלא יועץ ומוסיף ואין בזה משום יוהרא שהרי רגילים לומר בפסח איש אצל רעהו אינו אוכל, כי לא כל אדם שווים בזהירותם, והמרבה להיזהר הרי זה משובח. **לקנות אוכל מוכן - יש שהקפידו לבשל כל המאכלים בבית ולא לקנות מן המוכן** (עדות ביהוסף חומרות בפסח ה).

הדבקת בול - יש מי שכתב להיזהר בהדבקת בול על ידי הלשון, לפי שהדבק שבו משתמשים עלול להכיל חמץ (תשובות והנהגות סימן רכה ב).

מנהגים שונים

שתית משקה הנקרא בארשט - הטעם שרבים נוהגים לשתות משקה חמוץ שנקרא "בארשט" בפסח, כדי להוציא מליבם של קראים וצדוקים שמפרשים את הפסוק (שמות יב כ) "כל מחמצת לא תאכלו", כפשוטו של מקרא שאין לאכול דברים חמוצים בפסח, וכדי לעקור את דבריהם ולפרש הפסוק על פי מסורת חז"ל שפירושה עיסה שהתחמצזה, שותים בארשט שהוא סלק חמוץ להורות שהוא מותר בלא כל ספק (הגדה ילקוט שמעוני עניני פסח והנהגתיו הובא בספר מנהג ישראל תורה).

מאפה הנראה כמאפה של חול - יש הנוהגים שלא לאפות ולאכול מאפה הנראה ודומה למאכלי חמץ, ע"פ דברי הראב"ן (הובא בברכי יוסף תסג ב) **שלא יעשו גם מקמחים המותרים כדי שלא יעשו גם מקמחים האסורים, וכן היה נוהג הגרשז"א** (שלמי מועד פרק פא) **שלא לאכול הדבר הנראה כמו עוגת חמץ.**

*

מעלת המחמיר בפסח

מובא בשם האר"י "שכל הנזהר ממשוהו בחמץ מובטח לו שלא יחטא כל השנה" (באר היטב תמו א), **יש שביארו זאת שמי שנשמר בפסח יועיל לו שלא יזדמן לו חטא כל השנה** (אמרי פנחס אות רנב, דהקשה איך אדם מובטח על החטא).

נסיים בדברי המקובל רבי עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים (ניסן פרק ג אות ד): **"השומר בפסח מחמץ כהלכתו ומחמיר בכל החומרות שמחמירים יועיל לו לנפש כל השנה"**.

64 מצוות

שמעתי בשם איש צדיק תמים ירא אלוקים הר"ר יוסף שלמה זצ"ל, מלפנים מלמד בעיר מיר בפולניא, שהוא שמע מפי הגה"צ מוהר"ר אלחנן וסרמן זצ"ל שיש לו במסורת שהגר"א ז"ל מוילנא אמר שבליל פסח ישנן 64 מצוות, כולל מצוות דאורייתא ודרבנן (וכן כל ברכה נחשבת למצוה!)

רבי שלמה ברעודא זצ"ל (ליל שימורים)

מורינו הגאון רבי
שלמה משה עמאר
שליט"א

מאמרים הלכתיים

הראשון לציון
ורבה של ירושלים עיה"ק

מצה עשירה עם מיץ תפוחים

בעהית"ש, ברביעי בשבת ב' דר"ח אדר א' התשע"ט

לכבוד ידידי ומכובדי

מעלת הרה"ג רבי צפניה דרורי שליט"א

הרב הראשי וראש הישיבה

בעי"ת קרית שמונה יע"א.

החיים השלום וכט"ס

הנני בזה להשיב מפני הכבוד, על דבר המיץ תפוחים שכת"ר דיבר עמי, ואמרתי אשקול שוב, ואודיעו את דעתי, הנה מראש אמרתי לבעלי מפעלי המצות בירושלים, שזכרני שיש פוסקים שלא מתירים ללוש מצה עשירה עם מיץ תפוחים, אפילו כשהקפידו שזה יעשה כראוי ללא מים כלל.

אלא שרציתי לברר את העובדות היטב לפני הבירור ההלכתי, שבביקורי במפעלי המצות נודע לי שלשים הצק למצה עשירה עם מיץ תפוחים. ומאחר ולא היתה להם תעודת משלוח עם אישור מהאחראים על זה, ע"כ פניתי למעלת כת"ר שליט"א ושאלתי כמה שאלות לברר אם אכן לא מתערב במיץ הזה מן המים, אחר שטיפת המכונות של הסחיטה. וכת"ר הפנה אותי לאחראי על כל הכשרות, ולאור שאלותי הוא הפנה אותי למשגיח של המפעל, ושאלתי גם אותו והוא הפנה אותי בסוף אל מנהל העבודה, שהוא איש קיבוץ, וגם מתשובותיו לא נחה דעתי מן החשש שאולי נשאר מעט מים בתוך הצינורות. ולא יצאתי מכלל ספק שמא יש מעט מים תוך מיץ התפוחים, שכידוע אפילו מעט מים שהתערב במי פירות ממחר להחמיץ יותר מקמח ומים בלבד. וכל הבירור הנ"ל נעשה על ידי בזמן שחלק מבעלי מאפיית המצות היו נוכחים ושמעו כל התשובות משך שעה וחצי, והמה ראו כן תמהו.

אך בינתיים רואה אני שאכן לא אוכל להתיר מיץ תפוחים גם אם עשוי כדת וכדין, בלי מים כלל. וכמבואר בדברי מרן החיד"א ז"ל בברכי יוסף (סימן תס"ב אות ז') על דברי הרמ"א ז"ל שם (בסעיף ד' בהגה) שכתב, וז"ל: ובכל בני ספרד פשט המנהג להתיר ללוש במי פירות לבדן, מר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בהגותו כתב יד. ואנן בדין נהגנו ללוש ביין לבד. ולהזדרז מאוד לעשות המצות במהירות האפשרי, ואפשר דבזה נפיק ידי כל הדעות או רובם. וכן הסכים הרב מהר"י זיין בתשובותיו שערי ישועה כת"י (שער ו' סי' ד'), וכ"כ מורי הרב זלה"ה בספרו נחפה בכסף (דף קע"ו וקע"ז). עכ"ל הברכי יוסף. נמצא שמרן החיד"א העד העיד בשם מר זקנו הרה"ק שמנהג בני ספרד להתיר ללוש במי פירות. והוסיף מרן החיד"א שהמנהג ללוש רק ביין בלבד, ולהזדרז מאד לעשותם במהירות

כח

מאמרים הלכתיים | מצה עשירה עם מיץ תפוחים

האפשרי. והובאו דבריו בכף החיים (שם ס"ק מ"א), וכתב מיהו עתה יש כמה מקומות בבני ספרד, שאין נוהגין ללש במי פירות כלל, ואפשר מהחששות הנזכרים, ועי"ל (סי תנ"ט אות ס"ה), עכ"ל.

ובספר נחפה בכסף שם כתב בענין זה באורך, ובתו"ד כתב, שיש לזהר לחוש לדברי הר"ן שלדעת רש"י מי פירות ממהרים להחמיץ, ויש לחוש לזהר לעשותם בשימור כמו בלש במים.

והנה הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה) כתב (באמצע הדבור) וז"ל, מצה שלשה במי פירות יצא בה ידי חובתו בפסח, אבל אין לשין אותה ביין או שמן או דבש, או חלב, משום לחם עוני כמו שביארנו, ואם לש ואכל אין יוצא ידי חובתו. עכ"ל. וכתב המ"מ, וסובר רבינו שלא מיטעו אלא יין ושמן, ודבש וחלב ג"כ שזכר בסוגיא, לפי שהפת הנילוש בהם אינו לחם עוני, אבל שאר משקין ודאי יוצא בהם, וזהו שלא אמרו פרט לעיסה שנילושה במשקין, וכו'. עו"כ שם, ואמנם ראיתי מי שכתב שאינו יוצא במצה הנילושה במי פירות אלא עם תערובת מים, לפי שאנו צריכים שימור מן החמץ, וכל שאין מחמיץ אין יוצאין בו ידי מצה, וכבר נתבאר (פ"ח ה"ב) שמי פירות אין מחמיצין ודבר נכון הוא. עכ"ל.

והפ"ח (סי תס"ב אות א' ד"ה ומה שכתב אבל אין יוצא בהם י"ח), הזכיר דברי הרמב"ם ז"ל, וכן דברי המגיד משנה הנ"ל, וכתב שבב"י העתיק את לשונו של המ"מ בשיבוש ע"ש, וכתב וז"ל: ואני אומר דבדאי מהא דאמרינן (פרק כל שעה ל"ה ע"א) אחמשה מינין שאדם יוצא בהם י"ח בפסח אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ יוצא בהם י"ח וכו', ליכא ראיא כ"כ, דדילמא אמרינן שאינם יכולים לבא לידי חימוץ כלל בשום צד קפיד רחמנא, לאפוקי עיסה שנילושה במי פירות, דאע"ג דהשתא אינה ראויה לחימוץ, מ"מ הרי היתה ראויה לחימוץ אם היה לש אותה במים, והראוי לביילה וכו', ומכל מקום ברור אצלי שכונת הרמב"ם כשכתב מצה שנילושה במי פירות, יוצא בה י"ח בפסח היינו ע"י תערובת מים, דהא קרא כתיב ושמרתם את המצות דבעי שימור, וכו', אבל אם לש העיסה במי פירות לחודייהו אם איתא דיוצא בה אמאי בעי נטירה וכו'. עכ"ל.

נמצא שהגם שנראה מלשון הרמב"ם שיוצאין י"ח במצה שנילושה במי פירות אלא שלא לשין אותה ביין או שמן ודבש דבעינן לחם עוני. והרב המגיד הביא מי שכתב שאינו יוצא במצה הנילושה במי פירות, אלא כשעירב בו מים. ושהוא דבר נכון. ואילו הפרי חדש כתב שברור אצלו שכונת הרמב"ם שאדם יוצא י"ח במצה של מי פירות היינו ע"י תערובת מים בלבד וכמבואר.

והנה ראיתי שהשלטי גיבורים (בפ' כל שעה אות ו') כתב בשם הרי"א, דהתפוחים והרמונים שהם חמוצים נראה שהמים שלהם מחמיצין, שכל משקה חמוץ מחמיץ ולוקין על חימוצו, ואין חייבין עליו כרת. עכ"ל. והובא במג"א (ריש סימן תס"ב) וע"ש שהעלה דלא כהשלטי גיבורים, אלא גם מי תפוחים ורמונים חמוץ אינו מחמיץ. וכ"כ ח"י אות ז', ומקו"ח אות א', חק יוסף ועוד. [ומ"מ לא נפק מכלל פלוגתא, וק"ו כשיש חשש שמעורב בהם מים, כהנ"ל. דבדאי יש להתרחק מהם עפ"י דין, ובלא"ה כבר העלה מרן החיד"א שהמנהג ללש רק ביין].

ועיין עוד בכה"ח (סימן תס"ב אות ב') וז"ל, ומיהו כבר כתבנו באות הקודם דבכל מי פירות יש פלוגתא אם מחמיצים, וע"כ כל ירא שמים יחמיר לעצמו בכל מיני פירות שנוהגין ללש בהן שיזהר בכל האפשר לעשותם במהירות כדי לצאת לדעת החולקים. וא"כ כ"ש בדבר שיש בו מחלוקת אם הוא מי פירות, וא"צ לכפול הדברים עכ"ל. ועיין בערך השלחן (סימן תס"ב אות ב') שגם הוא הביא דברי השל"ג בשם ריא"ז הנ"ל.

ועיין בפקודת אלעזר (ריש סימן תס"ב) שכתב שהלשים עיסה במי פורטוקא"ל שמחשיבים את זה, מי פירות ולא אופין אותה מיד, ה"ז אסור. לפי מ"ש השלטי גיבורים בשם ריא"ז דהתפוחים והרמונים שהם חמוצים, נראה שהמים שלהם מחמיצין וכו'. עוד כתב: והכנה"ג הביא את זה בסתם דשים פוסק לא פליג בזה, והוא דבר מוסכם. ועיין להרב בית דוד (הל' פסח סי' רכ"ו) מה שהקשה לכאורה על זה, וסוף

מצה עשירה עם מיץ תפוחים | מאמרים הלכתיים

דבר זה הלכה העלה, דסברת ריא"ז היא מוסכמת מכל הפוסקים, ולא קשה מחומץ דלא מחמיץ (כמ"ש מרן בש"ע ס"ו, וז"ל חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר, ובלבד שלא נתערב בהם מים) דלא דמי מי פירות חמוצים לחומץ, דהחומץ תחילת ברייתו מתוק, ואינו מחמיץ אז את העיסה, הלכך כשנהפך לחומץ ג"כ לא יצא מטבעו שאין טבעו להחמיץ. אבל פרי שתחילת ברייתו חמוץ ה"ז טבעו להחמיץ, והר"ז חילוק נכון. וסיים הרב ז"ל וז"ל ולפי זה נ"מ למי בוסר דהוא מחמיץ, וכן מי לימונים דהוה חמוצים מתחילת ברייתם, עכ"ל. מבואר מזה דלאו שפיר עבדי ללוש עיסה במי פורטוקאל דרוב טעמו חמוץ מתחילת ברייתו, וע"כ שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל. ועיין בזה להרב לב חיים ח"ב סי' ר"ב, ולענין בדיעבד גבי חומץ יין נתבאר שם סוף התשובה, עכ"ל פקוד"א. והדברים מדברים בעד עצמם.

עוד ראיתי במועד לכל חי להגאון הידוע רבי חיים פלאגי ע"ה (סימן כ' אות י"ב) שכתב וז"ל, מצה עשירה לא יאכל לילה ראשונה כלל, ואפילו אחר הסדר בתוך סעודתו. מזבח אדמה בשם רי"ו (סי' תע"ב). אלא דמימי תפוחים וכיוצא חוץ מיין ושמן ודבש לחם עוני מיקרי, ויוצא י"ח. אפי' זוטרי (סי' תנ"ח), ועיין חק יוסף, ואור יקרות בחידושו על הרמב"ם (הל' חמץ ומצה), וארץ יהודה בנימוקיו על הש"ע. ובפרי חדש (סי' תס"ב). עכ"ל. ואפשר שהמועד לכל חי מדבר במיץ תפוחים שעירבו בהם מעט מים, שע"י זה ראויים להחמיץ, וע"כ כתב, דיוצא בהם ידי חובת מצה בליל הסדר, וכמו שפירש הפר"ח בדברי הרמב"ם ז"ל, וכנ"ל. ואשר כן כתב המגיד משנה על הרמב"ם ז"ל וכנ"ל.

ועיין בנתיבי עם (להגאון רבי עמרם אבורביע ז"ל רבה של פ"ת, שכתב מנהגי ירושלים ת"ו, בסימן תס"ב ס"ב) שכתב באה"ד וז"ל: אמנם בירושלים אצל הספרדים היה נהוג שעושים מצה עשירה מקמח ממש שלשין אותו בשמן או ביין. ובהרבה מקומות בחו"ל ראיתי אצל הספרדים שלשין הקמח במי ביצים עם סוכר, וכן במי תפוחים עכ"ל. הנה מנהגי ירושלים שלשין רק בשמן או ביין, ובברכי יוסף למרן החיד"א שהבאתי לעיל גם כתב ללוש רק ביין, וכ"כ הכה"ח משמו, ומשם עוד פוסקים נוספים כנ"ל. והגדיל לעשות הגר"ח פ ז"ל הנ"ל ששלל לגמרי מי תפוחים ושאר פירות מכלל מצה עשירה. ועיין בבנין אב למרן הראש"ל הגאון מהר"א בקשי דורון (שליט"א) (ח"ד סימן כ"ה) שהאריך בזה.

ויש לי עדות בכתב שמרן גאון ישראל פוסק דורנו רבנו עובדיה יוסף זללה"ה, לא התיר אלא ביין לבד, והציעו מיץ תפוחים והתנגד בכל תוקף, כן כתב לי ידידי הגר"א יוסף שליט"א בנו חביבו של מרן, שזה שנים רבות מכהן כרבה של חולון, ובמסגרת זו הוא נתן הכשר למפעל של מצה עשירה פפושדו בחולון, והכל באשר לכל עשה עפ"י אביו הגדול שלא זוהו ידו מידו, ואין בימינו בקיא ממנו במצה עשירה. (ועפ"י בקשתו של ידי"ג הגר"א יוסף שליט"א ביקרתי שם יחד עמו, וראיתי שאת הכל הוא עושה על הצד היותר טוב ולכתחילה, באין שום פקפוק, וכאשר נעשה זה למעלה מששים שנה ע"י מרן הראש"ל זללה"ה בכבודו ובעצמו, אין פרץ ואין יוצאת מן הכלל. ישא ברכה מאת ה').

ועל כן לא אוכל להתיר להשתמש למצה עשירה אלא ביין כלומר מיץ ענבים בלבד, וגם זה כמובן עפ"י זהירות רבה ומיוחדת שבל יראה ובל ימצא שום מים כלל ועיקר ח"ו, וגם יעשו אותם בזריזות באותו אופן שלשים ואופים את המצות הכשרות לפסח.

זה הנלע"ד בסוגיא זו.

בברכת התורה ובידידות

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

הגאון רבי
שניאור ז. רווח
שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש המכון למצוות התלויות בארץ

הגדרת כשרות מי חלב

עש"ק פרשת וישלח תשפ"ג

לכבוד

מעלת ידידנו העוסק בטהרת השולחן

הרב **צבי לרנר** שליט"א

מפקח כשרות בתעשיית החלב

השלום והברכה

במאי דבדיק לן מר, על דין מי חלב שהם צלולים וזכים, ורציתם לברר את הכשרות שלהם, והיאך להגדירם כפרווה או חלבי, ועיקר הנפ"מ שלכם, כיון שהשימוש הנעשה בהם הוא לשטיפת מיכלים, אולם דא עקא, שבמקום שאתה נמצא יש כמה דרגות כשרות גם כשרות רגילה, וגם כשרות מהדרין המסתמכת על מצלמות להגדיר כחלב ישראל, וגם כשרות שאיננה מסתמכת אלא אך ורק בישראל רואהו פיזית וכפשוטו. ואת שטיפת המיכלים משתמשים מן המים היוצאים מכל רמות הכשרות, ושאלתם ממני היאך יש להגדיר את המים הללו, ואם יהיה איזו מניעה להכשיר מן המים מהכשרות הרגילה, את המיכלים לצורך שימוש בכשרות ברמה אחרת.

*

ראשית נתאר את אופן הייצור של המים הללו, כפי שתיארת במכתבך הנוסף עם מעט תוספת שכתבתי לתאר את המוצר בהבנה קלה ככל האפשר. ובכן, ראשית עושים לחלב פסטור ראשוני של 85 מעלות, באמצע תהליך הפסטור כשהחלב מגיע ל-50 מעלות, החלב נכנס לספרטור שמפריד את השומן מהחלב [משמש לגבינות רכות שצריך חלב 0% שומן]. בסיום הפסטור החלב 0% מתקרר ל-4 מעלות ושוב מעבירים את החלב 0% דרך מחליף חום ל-30 מעלות למיכל הגבנה. טרם הכניסה למיכל הגבנה מתווסף מחמצת לחלב. במיכל הגבנה, כשהחלב בטמפ' של 30 מעלות, מוסיפים אנזים וקלציום כלוריד. תערובת זו שווה במיכל 10-12 שעות עד להגבנה. התערובת עוברת שוב פסטור של 60 מעלות, כאשר בסוף הפסטור, כשהתערובת של הגבן ומי גבינה בטמפ' של 40 מעלות הם נכנסים למפרדה שתפקידה להפריד בין הגבן למי הגבינה. כאשר מי גבינה הללו הם חמוצים [PH=נמוך]. המים הללו נכנסים למפרדה בטמפ' של 40 מ"צ, כאשר ההפרדה היא בין מי גבינה לבין חלקיקים מוצקים, היציאה משלב זה הוא בטמפ' של 5 מ"צ. כל המים הללו נכנסים למכלי אחסון.

לא

הגדרת כשרות מי חלב | מאמרים הלכתיים

השלב הנוסף הוא, מוציאים מהמכלים הללו את מי הגבינה למערכת עם ממברנות הכוללים מערכות סינון דקות ביותר, ועובד בטמפ' בין 15-17 מ"צ ותפקידה לסנן בין החלק הגס יותר הנקרא "רכז מי גבינה חמוצים" לבין החלק השני הנקרא 'מי פוליש' שהם צלולים כמים. רק כיון שלהבדיל מהמים הרגילים רמת ה-PH של המים הללו נמוך ביותר, על כן מוסף להם באופן אוטומט חומרים נוספים, כמו סודה לשתייה שמעלה את רמת ה-PH. המים הללו יוצאים ממערכת הממברנות בטמפ' של 8 מעלות.

'מי פוליש' הללו משתמשים בהם לדילולים ולשטיפות, כאשר הכמות היא אדירה, שכן כמות המי פוליש מתוך החלב שנלקח בתחילת התהליך לצורך הגבינה, הוא כ-50%, כלומר כמות של מחצית זה 'מי פוליש' אלו. השימוש בהם ולא במים מן הברז הוא חסכון אדיר במי הרשת העירונית, ובנוסף חסכון עצום בתשלום אגרת הביוב למפעלים.

במים הללו משמשים בעיקר ל-3 דברים: 1. דילול עם מי סודה קאוסטית לשטיפות [טמפ' של 75 מעלות]. 2. דילול עם חומצה לשטיפות [טמפ' של 65 מ"צ]. 3. המטרה העיקרית היא השטיפה האחרונה שמשמשים עם המים הללו לשטוף שטיפה אחרונה לאחר השימוש בחומרים החרפים, גם את המכלים וגם את המשאיות, זה המים הנקיים שלבסוף שוטפים איתם לאחר הסרת כל החומרי ניקוי בשלבים הקודמים של השטיפות. המים הם קרים בטמפ' של הסביבה ולא מים חמים. עד כאן תיאור ייצור המים הללו, והצורך שיש למפעלים בשימוש במים הללו.

א. אם מי חלב אלו מותרים בשתיה או אסורים משום אבמה"ח:

ובכן ידידי הרב שליט"א הגם שרמזת בשאלתך שאין הגידון מחמת אבר מן החי, מכל מקום גם בהאי סוגיא תליא מילתא ועל כן נתחיל בס"ד ממקום זה, עיקר הסוגיא מתחלת בסוגיא בבכורות דף ה ע"ב, בדין היוצא מן הטמא טמא ומן הטמא טהור, ובהמשך בדף ו ע"ב, לומדת הגמ' את המקור שחלב טהור מותר בשתיה למרות שיצא בעודה חיה, ולשון הגמרא 'והאי חלב כי אבר מן החי הוא' ומכל מקום הוא מותר, ולמדה הגמרא משלושה פסוקים את מקור ההיתר של החלב וכמבואר שם.

ובהמשך דנה הגמרא על סוגיית מי רגלים של סוסים וגמלים וחמורים, ולהלכה נחלקו בזה הראשונים דעת הטור (ס' פא) כדעת אביו הרא"ש שכל סוגי מי רגלים אסור, והטעם כיון שזה יוצא מן הטמא ואע"ג דלא מימצי, והחילוק מדבש ביארנו בתשובה אחרת. ואילו דעת רבינו הרמב"ם בהל' מאכ"א (פ"ד ה"כ) להתיר מי רגלים של כל בע"ח גם של חמור וכמו שלמד הב"י (בס' פא) וכ"כ הש"ך (י"ד על השו"ע ס' פא סעי' א), והטעם משום דלא מימצי (הכי ס"ל הטעם לב"ח, הרב המגיד ועוד). וראה עוד בחזו"א (ס' סז אות יד) ודוק בהבנת הסוגיא ונפ"מ לנידו"ד.

ויש מהראשונים שכתבו שהלכה כלישנא בתרא בגמ' שם, ולפי ביאור רבינו גרשום, וממילא מי רגלים של סוסים וגמלים יהיה מותר ושל חמורים אסור. ולדעת רבינו גרשום אין החילוק אם עכירי או לא, אלא שלסו"ג אין במ"ר שלהם מאומה ואנשים לא שותים, ולא חשוב והוי כפרש בעלמא. משא"כ של סו"ג יש בזה שימוש לרפואה ואנשים שותים, ולכן זה אסור והטעם לא משום שזה ממוצה מגופו אלא כי זה יוצא מן האסור. וכ"כ המרדכי להלכה והביאו בביאור הגר"א (שם אות ד).

ומרן השולחן ערוך (שם) הביא בדעת הסתם את הרא"ש לאסור בכל מי רגלים, ובדעת היש את הרמב"ם להתיר בכל מ"ר, וקיי"ל שהלכה כדעת הסתם, וזה כדבריו בבית יוסף שדעת הרמב"ם תמוהה שאיננה לפי אף לישנא.

ומסוגיא זו נבוא לסוגיית מי רגלים של בהמה טהורה, שכתב רבינו הטור (שם) שחלב טהורה ומי רגליה מותרין. ומביא מרן בבית יוסף שהטור למד והשווה את מי רגלים לחלב טהורה, והוא כל שכן מחלב שהתירנו תורה ולא נחשב מן החי הוא הדין מי רגליה של טהורה. אלא שהוסיף מרן שיש לתלות זאת לכאורה במחלוקת הרא"ם ורבינו שמחה המובא שם בטור להלן שנחלקו אם התירה תורה דווקא חלב אבל מי חלב אסור שבזה לא חידשה התורה את ההיתר, או שגם מי חלב נכללו בהיתר. שדעת הרא"ם [רבי אליעזר ממיץ בספר יראים החדש סי' פא] לאסור מי חלב שע"ז לא חידשה התורה את ההיתר, ורבינו שמחה התיר גם במי חלב. וממילא אומר מרן בבית יוסף שיש לומר שגם מי רגלים של טהורה הוי כמי חלב, וממילא זה יהיה תלוי במחלוקת ראשונים זו. ותמה על זה מרן שלפ"ז שלא"ם יהיה אסור מי רגלים של טהורה, מדוע לא שאלו בני הישיבה את רב ששת על מי רגלים של טהורה, שזה יהיה חידוש גדול יותר לאסור, ומדוע שאלוהו על בהמות טמאות?

והשיב מרן בבית יוסף א. שמה מצד אבהמ"ח ברור שאסור והשאלה הייתה האם אסור גם משום יוצא מן הטמא. ב. שגם האוסר מי חלב יודה במי רגלים שמותר משום שזה פירשא. [ומה שהקשה הב"ח שאם זה פירשא מדוע הגמ' שאלה על טמאים הרי בלא"ה זה פירשא, וראה מש"כ ליישב. אולם באמת יש להעיר שהגמ' לא שאלה על טמאים, ושאלה רק על חמור, כי שם הוא עכור, והיה צודדים שהוא לרפואה וראוי ולכן נאסר. וראה עוד בחזו"א אליו ציינו לעיל ודוק].

ולהלכה פסק הטור והשו"ע (סעי' ה) שמי רגלים של בהמה טהורה מותר.

והנה על סוגיית מי החלב הטור לאחר שהביא את דעת הרא"ם לאיסור, ואת דעת רבינו שמחה להתיר סיים וכן נוהגין. וכתב בבית יוסף שם שהא דכתב וכן נוהגין הם דברים סתומין למה התכוון אם לנסיובי או למי הנסיובי [ומבואר הוא בשו"ע בסי' (פז סעיף ח) וז"ל: "יש מי שאומר דנסיובי דחלבא (פירוש: חלב המתמצה מקפאון הגבינה), אינם בכלל 'מי חלב', ואסור מן התורה. אלא 'מי חלב' היינו אחר שעושים הגבינות מבשלים הנסיובי, והאוכל צף מלמעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא. וזה הנקרא 'מי חלב'], אולם מהא דכתב 'וכן נוהגין' משמע שזה דבר שרגילים בשתיה שלו, וממילא יש מנהג וזה תימה, כי הרי המי חלב נורקים הם ואינן בשימוש וממילא איך אפשר שיש מנהג. והדרכי משה כתב שאולי הכוונה וכן נוהגין להתיר. אלא שהפרישה בס"ק יא כתב שם שהלשון נוהגין נופל על נוהגין להשתמש, כי אם היה שהכוונה להוראה היה הלשון וכן נהוג. יעוי"ש. וממשיך הבית יוסף שברור שהנסיובי מותר בשתיה שהרי הכי מבואר ברא"ש (חולין דף קיד אות גא) שנסיובי בבשר הוא דאורייתא, ומי חלב פטור אבל אסור, ומבאר הרא"ש שם שמי חלב דפטור שהוציאו ממנו כל האוכל דאחר שעשו הגבינה מבשלין את החלב והאוכל צף למעלה ולא נשאר בו אלא מים בעלמא והוא הנקרא מי חלב. ע"כ.

והוסיף שם הרא"ש שאל תתמה היאך יהיה מי חלב אסור וכשמעורב עם החלב יהיה מותר, דהוי כמו דם האיברים שמובלע מותר וכשפירש אסור. וראה בש"ך שהעיר אל נכון (ס"ק יג) שכאן האיסור משום אבמה"ח וממילא מרגע שיוצא עם החלב צריך להיות באיסורו, משא"כ בדם שלא נאסר כלל עד שיפרוש, וע"כ אם התירה התורה חלב, בע"כ שהתירה בהיתר גמור גם את מי החלב. יעוי"ש.

וכן הביא הנמוק"י (בשיתת הקדמונים, מסכת חולין דף קיד ע"א) שמי חלב שואיר"ו בלעז [הוא הסורו, וראה בפר"ח ס"ק יד] הרי הוא כחלב להכשיר את הזרעים. והביא את לשון התוס' רא"ש (בחולין שם בד"ה המבשל) שהביא דברי התוס' שהמבשל במי חלב פטור אבל איסורא מיהא איכא, דהא כותח מנסיובי דחלבא עבדי ליה כדאיתא ריש אלו עוברין, ואמרינן לעיל דאסור לאכול בשר בכותח. שמעתי בשם רבינו אליעזר ממיץ שהיה אוסר קום החלב אחר שעשו מן החלב גבינה והוציאו כל האוכל ולא נשאר בו רק מי חלב. דהא בפ"ק דבכורות מצריך פסוק להתיר חלב משום דכל מידי דאתי מחי

הגדרת כשרות מי חלב | מאמרים הלכתיים

אסירי, והכא אמרינן דמי חלב אינו כחלב וליכא קרא למשרייה. וכיון דאתי מחי אסיר. ואל תתמה שיהיה מותר עם האוכל וכשפירש מן האוכל נאסר. דהכי אשכחן בדם האיברים כשהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש אסור: ושמעתי שרבינו שמחה השיב לו, דקאמר דדוקא לענין בשר בחלב אינו חשוב כחלב, דקרא דקאמר בחלב אמו כמו שיצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מילי הוי בכלל חלב. כדתנן מי חלב כחלב להכשיר זרעים עכ"ל. [והגירסא הכתובה שם הרמב"ם כבר תיקנו רבותינו האחרונים הגירסא שיש לגרוס הרא"ם, וראה בספר מזרח שמש למורינן הגר"ש משאש זצ"ל (ויד"ס סי' פו ס"ח בד"ה גם) מה שתמה על מרן שפסק נגד הרמב"ם והרא"ם ופסק כרבינו שמחה, ושאר פוסקים לא ידענו הכרעתם, יעו"ש. ובאמת שאין לשון כזה ברמב"ם ומש"כ לדייק ברמב"ם שם צ"ע הקטן דבריו שם כאשר יחזה המעיין, ושאר ראשונים אדרבה מצאנו לשון הרשב"א כדעת רבינו שמחה וכמו שביארנו כאן].

ויש שלמדו [ראה להלן אות ב] בדעת התוס' עמ"ס חולין המובא שם דס"ל שגם נסיוני מותר מן התורה בבישול בשר וחלב, ורק מדרבנן נאסר, ופליג אדברי הרא"ש, ודוק מדברי הר"ן הנז' להלן בדעת התוס' שמוכרח שהבין בדבריהם שדיברו על מי חלב ולא על נסיוני, וכן ראה עוד על הסוגיא בדברי הרמב"ן והריטב"א, וראה עוד מה שהבאנו להלן מדברי הפר"ח והפמ"ג, ובפמ"ג שם כתב שברור ופשוט שדברי הרא"ם שאוסר מי חלב ברור שהם רק על מי חלב ואינם קשורים לנסיוני כלל, שהרי לית מאן דפליג דכותח שרי באכילה, והרי עושים אותו מנסיוני. אם כן הדרינן לסוגיא דידן דדעת הרא"ם לאסור מי חלב וכוונתו היא על מימי חלב ולא על הנסיוני שגם לדידיה שרי. אולם ראה להלן בסוף דברינו מה שהבאנו מדברי החת"ס בתשובה ודוק.

ולהלכה פסק השו"ע (שם סעי' ה) שחלב ומי חלב ומותר, והוא הדין מימי חלב. ויש מי שאוסר [כאן קרא מרן לנסיוני מי חלב, ולמים היוצאים לאחר הבישול קרא מימי חלב]. הרי שסתם ויש הלכה כסתם ודעת מרן שאין איסור גם במימי חלב שאינם אלא מים בעלמא. וכן פסק שם הרמ"א שהמנהג כסברא ראשונה. וכתב הט"ז שמה שהביא מרן השו"ע יש מי שאוסר הוא התכוון למי חלב, אבל מי רגלים הוא מודה דמותר דפירשא בעלמא הוא [והיה אפשר שכוונתו למה שקורא מרן השו"ע שם 'מי חלב' שזה האמצעי והוא הנסיוני, אולם באמת זה פלא כמו שביארנו לעיל, ויותר נכון לומר שכוונתו למי חלב המוזכר בטור, ולמימי חלב המוזכר כאן בשו"ע. וראה בבאה"ט שמשמע שהסביר שכוונתו לנסיוני וצ"ע. וראה במש"ז ס"ק ז. ובמה שהביא מהמנחת יעקב ודוק].

והנה מצינו חבר לרבינו שמחה והוא רבינו הרשב"א בשו"ת שלו (ח"א סי' תקע"ז והב"ד הפר"ח בס"ק יד, ומרן החיד"א במחז"ב אות ז) שכתב בזה"ל: 'והחכם שאסר מי רגלים ומי חלב טעות הוא בידו'. הנה אם כן דעת רבינו הרשב"א שכידוע גודל משקל תשובותיו אצל מרן השו"ע גם הוא מצטרף למתירים, ועוד שהחולק הוא דעה יחידאה, וממילא מובן שהכרעת מרן השולחן ערוך בדעת הסתם כדעת רבינו שמחה.

כהכרעת מרן השולחן ערוך כן הסכימו רבותינו הפרי חדש, שלא חש כלל לדעת הי"א, והאריך להוכיח שמי חלב הוא מותר גמור והבאנו דבריו להלן, וכן כתב האוה"ח הקדוש בספרו תרי תואר, שגם מי חלב, ומי רגלים וזיעת בהמה טהורה הנפש היפה גומעתה, ולא חשו כלל לדעת הי"א.

והן אמת שרבינו הכה"ח כאן על דברי מרן השו"ע (אות לח) כתב שלדעת הספרדים יש לחוש לדעת היש אומרים שכן לדעתו הגם שלהלכה יש לפסוק כדעת הסתם אבל מ"מ חושש לדעת הי"א לכתחילה, אלא אם זה מקום של הפסד מרובה או שעת הדחק. ולאשכנזים מותר לכתחילה. ע"כ. ובאמת דעתו זו של הכה"ח ידועה ורוב ככל פוסקי הדורות כתבו שלא כדבריו והכריעו שהלכה כדעת הסתם לגמרי. וכבר כתב היד מלאכי (כללי השו"ע אות יז) שזה מוסכם מכל המחברים ולא ראיתי חולק ע"ז. וכן פסקו גדולי רבותינו הכנה"ג החיד"א וכך עלתה הסכמת חכמי פאס וכמצוין בשו"ת

תבואות שמש ועוד. ואין צורך להאריך בזה וכבר הביא מכל פוסקי הדורות מרן בעל יבי"א בכמה מקומות [ראה כדוגמא בח"ט סי' קח]. ובפרט שהכא החולק הוא לשון יחיד, ובפרט שכאמור דעת רבינו הרשב"א כדעת המתירים, וכן הכריע בסוגיא זו ממש מו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א בספרו שמע שלמה (ח"ה סי' יג).

אולם זאת כן יש לדעת שיש דברי רבינו האר"י [שלא הזכירים כאן בעל הכה"ח כאן] והם בספר עץ חיים בשער המצוות בפרק דינים וחומרות למי שרוצה להיות חסיד (בהוצ' אהבת שלום עמ' קנג) הביא שם מהרח"ו מרבינו האר"י שאין לשתות קום החלב אחר שנקפא החלב ונבדלו המים ממנו וכמו שכתב הרא"ם, ע"כ. ובמבט ראשון נראה שהתכוון לנסיובי שהרי מדבר לאחר שנקפא החלב, ולא הזכיר מי חלב לאחר שיוצאים מן הבישול זכים וכו'. אלא שמסוף דבריו שכתב שהוא כדברי רא"ם ע"כ מוטל עלינו לבאר שהכוונה היא כפי שלמדו כל המפרשים בדעת הרא"ם שזה למימי חלב ולא לנסיובי. אלא אי נימא כמו ההו"א של מרן בדעת הטור, או כמו שיש שרצו לפרש בט"ז, אבל אחר שדעת הרא"ם ברורה שלא בזה נחלקו, וכ"כ הר"ן הב"ד להלן, וכך דעת רוב הפוסקים קשה להעמיד הדין בנסיובי. אלא רק במים הצלולים. ונ"מ בזה כמו שאמר לי אחד מן המתחסדים עם קונו, שמחמת דברי רבינו האר"י הללו הוא שופך המים העולים ביגורט, לאחר שהוא פותח אותם. ולכאורה אינם עולים לאחר בישול והפרדה ולכאורה לא בזה צריך להחמיר. והכה"ח לא הזכירו כאן מחמת שאין זה הלכה ברבינו האר"י אלא דברים פרטיים לרוצה להיות חסיד, ומנאם כאחד באו"ח (סי' קע סוף אות נא).

העולה עד כאן, שהמים הראשונים העולים לאחר יצור הגבינה, ואלו מים המלאים עדיין בחומרים מזינים כגון חלבונים. לקטוז. שומנים ועוד. הם רחוקים מלהיקרא מים זכים וצלולים ומים בעלמא כלשון השו"ע לעיל. ולא בזה מצאנו מחלוקת כלל. ולכאורה גם לא לדברי רבינו האר"י הנז' לעיל.

מאידך לאחר שבכל התהליך הנוסף [בעבר לאחר בישול, ובימינו לאחר צנטרפוגות וסינונים] נותר רק מים שהם באמת מזוקקים ומים בעלמא. לגבם נחלקו רבינו שמחה והרשב"א שהתירו, והרא"ם שאסר. וכמבואר לעיל הכרעת הטור, השו"ע כדעת הסתם, הרמ"א הפר"ח הפר"ת ועוד ועוד. שהם מותר וכן המנהג. מאידך הכה"ח חשש לי"א מחמת הכלל הכללי שלו בדעת השו"ע שחושש לדעת הסתם. וכן הרוצה להיות חסיד יחמיר בזה וכדברי רבינו האר"י הנזכרים לעיל.

חלבון מי גבינה, הנמצא במזון תינוקות מיוצר ממי חלב הנקראים בלשון חז"ל נסיובי, והם מותרים בלי ספק לדעת כולם, ולכאורה אין בזה גם ממידת חסידות גם לדברי המהרח"ו בשם האר"י וכמו שביארנו לעיל

ולהלן עוד הבאנו היאך להגדיר מים אלו, ואם מותר לשתותם או לאוכלם לאחר ארוחת בשר, ואם יש בהם משום גזירת חלב עכו"ם.

והנה זאת יש להדגיש שבמקרה שלנו לכאורה גם לפי הכללים של הכה"ח יש להתיר השימוש במי חלב אלו, וזאת מהטעם שהוא התיר בהפסד מרובה. וגם אתה בשאלתך שאלת זאת לגבי שטיפת המיכלים, שהרי מדובר בכמות מים מרובה מאד ששימוש בה חוסך ממון רב למחלבה. וגם רבה של תנובה בשאלתו את מו"ר שליט"א בתשובה שם, ציין עובדה זאת.

ולכאורה בכה"ג יש להתיר השימוש בהם בלא לחוש כלל, שהרי זה הפסד מרובה ביותר וכפי שתיארנו בפתח דברינו, שלא בזה חשש להחמיר הכה"ח כמבואר להדיא שם בדבריו.

ב. כיצד להגדיר מים אלו כחלבי או פרווה:

הנה שאלה זו מתבארת היטב בדברי הרא"ש שהזכרנו לעיל. וראשית הדברים הם בסוגיא במס' חולין (דף קיד) שם שנינו המבשל במי חלב פטור. וכותב תוס' שם 'ואיסורא מיהא איכא'. הרי להדיא שלמי חלב אלו יש דין חלב עכ"פ לאיסור דרבנן של איסור בו"ח. וכ"כ הרא"ש שהזכרנו לעיל שאיסורא מיהא איכא, אלא שהדגיש שהיינו על מי חלב אולם נסיוני הוא דאורייתא. והנה רבינו הר"ן (על הרי"ף כאן דמ"ב ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה גרסינן) הביא את דברי התוס' וכתב על דבריהם שהוכיחו מכותח, שאע"פ שאין זו ראייה דמי חלב לאו היינו נסיוני דחלבא, מסתברא כוותיהו. ע"כ. ועוד ראה כעין דברים אלו בחידושי הרמב"ן כאן על דברי התוס', ועו"ע בחידושי הריטב"א כאן. ובאמת כ"ה לשון מרן בבית יוסף (ס"י פז) ואפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא לבשל בו בשר מדקתני פטור ולא קתני מותר. וראה עוד בפ"י דברי חמודות על הרא"ש (שם אות רמא-רמב). ובחידושי המהר"ם שיף כתב שתוס' דייקו דבריהם מהא דכתיב פטור ולא מותר, גם נקיט המבשל ולא מותר לבשל כו' ולהכי לא ערבינהו ותנינהו שלא תימא משום שארא נקיט לשון פטור. ועוד הוסיף, 'ועיין באשר"י באורך ולפירושו מאלק"ן [שקורין סעראוויטקין] עדיין חלב מקרי רק לאחר שבישל המאלק"ן ושאל המעט חלב שמאסף ע"ג אז מקרי מי חלב. ומ"מ אסור לאכול אפילו מי חלב עם בשר כמ"ש בש"ע ע"כ.

וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הל' מאכ"א פ"ט ה"ו) המבשל בשר במי חלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב. ומבאר הרה"מ שלמד רבינו הרמב"ם בסוגיא בחולין שהוא פטור אבל אסור.

וכן פסק להלכה מרן השו"ע (ס"י פז סעי' ו) שהמבשל במי חלב פטור ואין לוקין על אכילתו משום בו"ח. וכותב הש"ך שאיסורא מיהא איכא, וכאמור הן דברי מרן בבית יוסף הנז'. וגם הרמ"א כותב שחלב מתה ומי חלב אוסרים הבשר כמו החלב עצמה ואפילו בבישול יש לאסור לכתחילה. וכ"ה משם הארוך. והביא שם הש"ך בשם או"ה שהכוונה היא למי חלב שביאר מן שם בסעי' ח' הנז' לעיל, כיון שנסיובי אסור מן התורה, וכ"כ הפר"ח, השפ"ד והבאה"ט ועוד.

וראה באריכות בחידושי רעק"א על השו"ע שם שהרב להקשות למה יהיה אסור בבישול לאחר שמי חלב רק דרבנן, וכמו שהתירו בחיה ועוף בבישול ובהנאה ה"ה יש להתיר במי חלב. אולם למעשה גם הוא מסכים שבאכילה אסור מדרבנן.

ועוד ראה להרב פר"ח (ס"י פא ס"ק יד) שהאריך על דעת רש"י ותוס' בסוגיית המבשל במי חלב דפטור, אי איירי בנסיובי או במי חלב, ומהו הנקרא קום, וכתב: 'אלא ודאי משמע דבלישנא דקרא מי חלב וקום הכל נכלל תחת חלב וחלב מקרי, וא"כ בעלמא מי חלב הרי הן כחלב, וזולתי לענין בישול בשר בחלב וכמו שכתב ה"ר שמחה [הובא ברא"ש שם] משום דקרא קאמר בחלב אמו כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, וא"כ כי מפקינן מאיסור אבר מן החי חלב דרחמנא שרייה, הוא הדין למי חלב שהרי הכל מקרי חלב. ועוד הביא מדברי הש"ך בס"ק יב, ופליג על דבריו. והביא מדברי הרשב"א הנז' לעיל, וסיכם: 'ולפיכך הדבר ברור אצלי שהמימי חלב שמותר ג"כ באכילה, ודלא כהיש מי שאוסר שהביא המחבר דליתא, ודוק'. עכ"ד.

נמצינו למידים שלדעת רבינו שמחה שכן פסק הטור, השו"ע הרמ"א ועוד, שמי חלב לא נאסור משום מן החי, ממילא מי חלב דינם כחלב לכל דבר ולכן הם מכשירים לקבל טומאה וכו', ורק גבי בשר וחלב הוא יוצא מן הכלל, ואינו כחלב מחמת המיעוט בפסוק וכמבואר לעיל. ומאידך לדעת הרא"ם מי חלב אין דינן כחלב לכל דבר, ולכן אינם אסורים בבישול בבשר בחלב, אולם הם אסורים מצד עצמם כיון שיצאו מן החי ואין להם מקור להתירם. ומה שראינו שהם הכשר לזרעים היינו משום דגם תולדת משקין דינן כמשקה. וממילא לאחר שלהלכה נפסק כדעת רבינו שמחה אם כן מי חלב דינם כחלב לגבי כל העניינים, להוציא בשר וחלב ששם מיעטה אותו תורה כיון שאינו כמו שיוצא מן האם, ולכן אם בישל בשר במי חלב או אכל מתבשיל זה [ראה במאירי על הסוגיא כאן בד"ה

המבשל 'בין על הבישול בין על האכילה' פטור מן התורה, ומכל מקום הסכמת הפוסקים שמדרבנן גם לגבי בו"ח אסור.

והנה רבינו בעל הפמ"ג בספרו ראש יוסף עמ"ס חולין (בסוגיא כאן) כתב שאפשר שדעת רבותינו בעלי התוס' שאיסורא מיהא איכא אזיל על נסיובי אולם המי חלב שעושים פעם שני לאחר בישול וכו', בכה"ג אפילו איסורא ליכא. וגם במה שכתב הר"ן לאחר שדחה את ראיית התוס' שמ"מ מסתברא כוותיהו, ביאר הראש יוסף את דבריו בשני אופנים, או שנסיובי אסור מן התורה אסור וכשיטת הרא"ש ומי חלב פטור ומ"מ איסורא דרבנן איכא. או דסובר לגמרי כתוספות דנסיובי נמי מן התורה אין איסור אלא מדרבנן, והיינו משום דכתיב בחלב אמו וכו', וגם הוא למד שכוונת רבינו שמחה להתיר לענין בו"ח שאפילו נסיובי אינו אסור מהתורה. ועוד כתב שם שברור שהרא"ם שאסר מי חלב אין כוונתו לנסיובי, שהרי כותח הבבלי יש בו נסיובי דחלבא ואוכלין אותו, אלא פשוט שכוונתו למי חלב, ותמה על מרן הבית יוסף שהיה לו צד שכוונת הרא"ם היא לאסור הנסיובי. ושוב כתב להעיר על מש"כ הרא"ש שכל הדיון על מי חלב, והטעם של המתירים הוא משום בחלב אמו, לפי"ז אם כן יש להתיר גם נסיובי דחלבא.

ולכאורה על הערתו האחרונה על הרא"ש אפשר ליישב דאדרבה מזה דפשוט לו שזה מותר כמו שהביא מסוגיא דכותח הבבלי מוכרח שהחלק של הנסיובי בשם חלב ייקרא, שהרי באמת כפי שרואות עינינו יש בו ממש כל המעלות של החלב, וברור שלא יעלה על הדעת שאם עבר החלב עיבוד כלשהו להגדירו שאיננו כחלב ולהמעיטו מבו"ח, אלא כל עוד שיש בו כל המעלות שיש בחלב עדיין שם 'חלב אמו' עליו ואסור מן התורה בבשר בחלב, אולם אה"נ במים זכים היוצאים לאחר הבישול השני, שפיר דמי להוציא מכלל 'חלב אמו', וחילוק גדול ביניהם, והכי ס"ל לרבינו שמחה, וכפי שביאר הרא"ש, כנלענ"ד פשוט. וראה בדברי רבינו המאירי על הסוגיא בחולין (בד"ה המבשל) ודוק בדבריו אם כוונתו בדברי התוס' על נסיובי או מי חלב או שניהם כאחד, יעוי"ש.

עכ"פ בדברי השו"ע ומרן הבית יוסף הנז' לעיל ברור ופשוט שאיסורא דרבנן מיהא איכא גם במי החלב השני, לפי"ז בנידו"ד יש לומר שגם לגבי בו"ח יש איסור דרבנן. והגם שבבית יוסף הנז' כתב בלשון אפשר מ"מ כ"כ בשו"ע את אותו לשון של פטור, שזה אומר אבל אסור. ואם כן אי אפשר להגדיר מים אלו כפרווה.

והן אמת שלצורך חולה שאין בו סכנה מצאנו בפוסקים כמה היתרים להכין מזה תבשיל עם עוף, וכגון מה שכתב הרב בית דוד והב"ד המחז"ב (אות לא) על חולה שאין בו סכנה שאמר הרופא שרפואתו לשתות מים של מי חלב שבישלו בו תרנגול ללא מליחה, וישתה המים, וכתב הבית דוד שאת התרנגול יצלו ללא מליחה. ואת הנסיובי יבשלו עד שיצאו רק מים זכים, ויקחו מים צלולים אלו ויבשלו בהם את התרנגול בכלי האלנביק, וישתה החולה אע"פ שאין בו סכנה. וכן הביא במכתם לדוד (ס' טו) והב"ד בכה"ח (ס' פו אות עג) על חולה שאין בו סכנה, ואמרו הרופאים שישתה ממימי החלב הנעשים על ידי האלנביק, כלומר שמים מי החלב בפנים ועל ידי הזיעה עולים מהצינורות מי הזיעה, ואין בהם לא טעם ולא ריח חלב כלל. וכתב להתיר לו לשתות זאת בסעודה של בשר ואם ירצה להחמיר ידיח פיו קודם השתיה, תבוא עליו הברכה. הרי לנו שלצורך חולה הקילו בזה כיון שטו"ס זה מדרבנן, והתירו לצורך חולה שאין בו סכנה.

והן עתה ראיתי לרבינו החתם סופר בתשובה (יו"ד ס' עג) שכתב תשובה לתלמידו שהורה למי שהיה בו חולי קצת, והיה צריך לשתות מי חלב לאחר בשר, ואמר לו לו שבעבור שעה יברך ברכהמ"ז וישתה המי חלב וירוח לו. והשיב לו החת"ס על האי סוגיא ולבסוף כתב: וא"כ לפמ"ש הטור ס' פ"א שנוהגין היתר במימי חלב משמע אפי' לבריא וקרבינו שמחה, וממילא דהלכה כהתוס' דנסיובא דרבנן, וא"כ מימי חלב אחר שהוסר כל האוכל נהי דנאסר נמי מדרבנן אבל כבר קלישי ל' איסורא

הגדרת כשרות מי חלב | מאמרים הלכתיים

ופשיטא דאין להחמיר לחולי קצת אחר אכילת בשר בשיהוי שעה. [ואגב ראה שם בביאורו הנפלא שאמר בקטנותו לרבו הגר"נ אדלר זצ"ל אודות פ"י התוס' עה"ת לגבי קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפי' ערובי תבשילין שפירושו שהיה נזהר מלערב תבשילי חלב עם תבשילי בשר מה שביאר בזה דברים נפלאים, יעו"ש].

וראה בקובץ תשובות למרן הגריש"א זצ"ל (ח"א יו"ד סי' עג אות א) שהתיר לכתחילה לבלוע תרופות או ויטמינים שיש בהם לקטוז לאחר ארוחה בשרית, וזאת מחמת שהלקטוז העשוי ממי חלב, נפסל מאכילה לאחר התערובת עם שאר חומרים שבטבילות. ועוד הוסיף, שכל האיסור של מי חלב שנפלו לבשר היינו מחמת איסור דרבנן ומגזירה של מראית עין, אולם לבלועו לאחר בשר יתכן שיותר [ונראה שמרן הגריש"א היקל בשופי מחמת שזה בליעה ומעורב עם חומרים נוספים, כאשר החת"ס הגז' לעיל התיר לאחר שיהוי של שעה, וזאת מחמת שמדובר בשתיית הנוזל כמות שהוא].

והשתא דאתינא להכא, נמצינו למידים שאין מי החלב הללו מוגדרים פרווה עכ"פ מדרבנן, ולכן להחשיבם כך אי אפשר לכתחילה. והגדרתם כחלבי הוא קלוש ביותר הן לענין דיעבד, הן לענין חולה אפילו קצת או שאין בו סכנה, ועוד. ולכן לכאורה כאשר איירי לגבי ההיתר של שימוש במי חלב אלו להכשיר מיכלים מכשרות רגילה לכשרות מהדרין, לכאורה נראה שהדבר מותר לכתחילה, שהרי סוף סוף הגדרתו כחלב הוא קלוש ביותר וכדברי החת"ס, ועוד שהחשש הוא לגבי בליעה בכלים שהיא מועטת, והוי הפסד מרובה [של כמויות מים מרובות וצרכי אנרגיה מרובים], וקיי"ל שהפסד מרובה כדיעבד דמו. וראה כדוגמא לד"ז מש"כ המהר"א אסאד בספרו שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' קכה) לגבי הכשרת כלים ששהה בהם חלב של גוי אי אמרינן כבוש כמבושל גם בחלב גוי, והביא שהוא"ה הסתפק בזה אם גזרו גם על הכלים, ולכן כתב לתלמידו שיפה הורה להתיר לשים חלב ישראל בכלים אלו, כל שעבר מע"ל שהוי כנטל"פ ושרי לכתחילה שלא מכוין לזה ועוד דאיירי בהפסד מרובה שכדיעבד דמו. עיי"ש. וה"ה בנידו"ד שהוא הפ"מ ממש, ואיסור קלוש ממש, גם אי נימא דהוי כדין חלב נכרי ממש, וק"ו שהכא הוא מדרגה נמוכה של כשרות לדרגה גבוהה יותר.

ועוד בנידו"ד שביארנו שמה שנתיר במי חלב מוגדר איסור קלוש, לכאורה על כעיי"ז כתב רבינו הט"ז (יו"ד סי' קה ס"ק טז) וז"ל: 'ולפי זה פשוט דכלי אין נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע כגון כבד או בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב שיתבאר בסי' ק"ח סעיף א' דזה אינו מפעפע ע"כ. ואם כן הבליעה כאן מוטלת בספק בכלל, וכבר ראיתי כעין זה שכתב מרן בעל מנחת יצחק בספרו שו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' יב) לגבי היתר של ייצור פתיתים במכונות שהפתיתים הקודמים היה בהם אבקת חלב עכו"ם, וכתב בתו"ד: 'ואבקת חלב לא גרע מנסיובא דחלבא, דכתב הפמ"ג בהנהגת או"ה שם (סדר ב' אות כ"ד), דודאי כחוש היא, ובכחוש ס"ל להט"ז (סי' ק"ה ס"ק ט"ז), דכלי לא נאסר ממאכל שבלוע בו איסור, ואף דעדיין יש לפלפל בזה כמ"ש כהד"ג וכו', מ"מ בנוגע לנד"ד, י"ל דהוי עכ"פ בכלל לא בלעי טובא, וכו'. ועוד דוגמאות רבות ראינו בפוסקים שהפ"מ דינו כדיעבד ואכמ"ל.

והעולה על כולנה, יש להביא מדברי הכנסת הגדולה בהגהות הטור (יו"ד סי' קטו אות ב) וז"ל: 'מדברים אלו נראה דמי חלב אין בהם משום חלב שחלבו גוי'. ועל פי זה פסק מרן הגריש"א בקובץ תשובות (ח"א יו"ד סי' עג אות א) שבלקטוז המופק ממי חלב אין בו איסור של חלב עכו"ם. ואף התיר לבלוע הטבילות שיש בהם לקטוז לאחר ארוחה בשרית, וכמובא מדבריו לעיל.

*

הלכה למעשה, על שאלתכם אי שרי לשטוף במי חלב שבכשרות רגילה, את מכלי החלב קודם שמכניסים לתוכם חלב בכשרות מהדרין, הנה הדין מבורר היטב מכל האמור לעיל, שלאחר דאיירי במי חלב, והלכה למעשה קיי"ל דלא נאסרו משום אבהמ"ח, וכן הוא המנהג בכל תפוצות ישראל

להתירו. ומאידך לגבי הגדרתם כחלב ולאוסרם בבישול בו"ח, יש אומרים בדעת רבותינו בעלי התוס' שאפילו איסור דרבנן ליכא [והחת"ס כתב שהלכה כדעתם], אולם גם אם למעשה קיי"ל שמ"מ איסור דרבנן יש גם בבישול של בשר במימי חלב [ובב"י כתב זאת בלשון 'ואפשר'], מ"מ כל הגדרה זו למעשה היא איסור קלוש כמבואר לעיל, שהגזירה שלהם בבישול עם בשר הוא משום מראית עין וכמבואר בקובץ תשובות הנז' בפנים. ונפ"מ שהוא איסור קלוש שהקילו בזה הפוסקים לגבי הכשרה של מכלים שהיה בהם מי חלב או תוצרת שנעשתה ממנו, ובשעה"ד הקלו אף בחלב של גוי ממש. והעולה על כולנה שרבינו הכנסת הגדולה וכ"כ בקובץ תשובות ס"ל שלא גזרו חכמים כלל גזירה של חלב עכו"ם במי חלב, אם כן למעשה למאי ניהוש שלא לשטוף המיכלים עם המים הללו, לאחר שעיקר החשש שלהם שהם מחייבים השגחה פיזית על כל חליבה, ולא על ידי מצלמות או יוצא ונכנס, ולכן מייצרים החלב בכשרות מהודרת שיש בה טעם לשבח. אולם שלא להכשיר במי חלב שהופק מהחלב הרגיל, אין בו טעם כלל לאסור.

ולאחר שביארנו כל האמור לעיל, ולאחר שנפסק שכלל אין בו משום 'חלב עכו"ם' במי חלב, היתר גמור לשטוף עמם, את כל השלבים של השטיפות, ואפילו את השלב האחרון, שמשאיר את המיכל נקי לחלוטין מכל שאריות, והגם שהמיכל נשאר לח, אין בו כל ממשות של חשש כלשהו, ויהיה מותר לכתחילה לשים בתוך מיכל זה לאחר השטיפה האחרונה עם מימי חלב אלו, את החלב בכשרות גבוהה יותר. ובמפעל של ישראל אסור להחמיר בזה כלל, לאחר ההפסד הכספי העצום שיש בזה בממון ישראל.

כל זה הוא הנלענ"ד והי"ת יצי"מ וימ"ן, אמן.

בברכה והצלחה שניאור ז. רווח

מצוות סיפור יציאת מצרים

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. שלא תאמר שאין זאת המצוה אלא אל התינוקות להודיעם מה שלא ידעו אבל למי שידע זה אין צורך בהגדה זאת. ע"כ אומרים שאפי' כולנו חכמים ששמענו זה מאבותינו ואפי' כולנו נבונים להבין דבר מתוך דבר ואפי' כולנו זקנים שידענו זה שנים רבות ואפילו כולנו יודעים את התורה וכל יום אנו הוגים בתורה ומתוך קריאת התורה אנו מספרים ביציאת מצרים, עכ"ז הגדה זו היא מחוייבת בלילה הזה על הלחם הזה שהוא לחם עוני שעונין בו דברים הרבה (פסחים לו א) כמו שכתוב תאכל עליו מצות לחם עוני למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, א). וכל המספר ביציאת מצרים בכל שעה הרי זה משובח וכ"ש בלילה הזה, וכן היו עושין התנאים הראשונים.

הגדה של פסח לרשב"ץ

הגאון רבי
שלמה ידידיה זעפרני
שליט"א

גאב"ד 'כתר תורה'
נשיא 'איגוד עמלי תורה'

קמה ללא גלוטן למצות אכילת מצה

בענין שאלה שדנו בה פוסקי דורנו בדין מצה הנעשית מקמח ללא גלוטן והמיועדת עבור חולי צילאק שיש להם אלרגיות חריפה לגלוטן, האם ניתן לצאת בה ידי חובת מצות מצה בליל הפסח, וכמו"כ בענין ברכת הלחם במשך כל השנה המיוצר מקמח חיטה ללא גלוטן.

והנה אותם אלה שהרגישות אצלם אינה חריפה כל כך ויש ביכולתם לאכול מצה בליל פסח ולחם כל השנה המיוצר מקמח שיכולת שועל אשר בקמח זה יש אחוזים נמוכים של גלוטן ושע"כ זהו קמח שהוא מחמיץ מחמת חומר הגלוטן שבו שהוא במידה נמוכה יותר מקמח חיטה ובזה אין שום שאלה שיוצאים בו ידי חובת מצה וממכרים עליו כל השנה המוציא לחם מן הארץ, כל הדיון הוא ביחס לאותם חולי צילאק ברגישות גבוהה שאינם מסוגלים לאכול שום מאפה שיש בו גלוטן ואפילו לא במידה מזערית, ושע"כ אוכלים הם מיני מאפה שהסירו ממנו את הגלוטן באופן מוחלט. ועפ"י מה שכתב בספר 'שש משזר' מרכיבי הלחם הם כדלהלן - עמילן ללא גלוטן 30%, מים 36%, ומותר 34% הם כדלהלן זרעים של חמניה, פשתן, דלעת, מחמצת של קמח אורז, סוכר, מלח, מייצב, קרמל, סיבים תזונתיים, מאלטודקסטריין, שמרים יבשים, ועמילן תירס. והאריך שם במאמר וכן בקובץ מבית לוי [י"ח, להגרש"ז אולמן זצ"ל בענין זה]. ואף אנו נכתוב את אשר העלתה מצודתנו בבירור הלכה זו.

*

דין מינים המחמיצים ומינים שאינם מחמיצים:

א. איתא במתניתין פרק כל שעה [פסחים לה.]. אלו דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחיטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון. ואמרינן שם בגמרא הני אין אורז ודוחן לא, מנא הני מילי, אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני, דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח, יצאו אלו שאין באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון. וכך פסק הרמב"ם [פ"ה מחמץ ומצה ה"א] אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד והם שני מיני חיטים שהם החיטה והכוסמת, ושלושה מיני השעורים שהם השעורה ושיבולת שועל ושיפון, אבל הקטניות כגון אורז ודוחן ופולין ועדשים וכיו"ב אין בהם

א. הערת עורך: 'שש משזר' למורינו ראש המכון שליט"א בח"ב או"ח סי' ד. וראה שם באות ג בד"ה ועל כן הנראה, שכתב הלכה למעשה שמצה העשויה מקמח שהוציאו ממנו את הגלוטן אין יוצאים בו ידי חובה, ויש ליקח את העשוי משיבולת שועל, שהוא מותר לרוב ככל חולי הציליאה, ואם נותר בקמח שהוציאו ממנו את הגלוטן אפילו מעט גלוטן שפיר דמי לברך עליו המוציא, וראוי הוא למצות מצה. יעו"ש.

מאמרים הלכתיים | קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה

משום חמץ, אלא אפילו לש קמח אורז וכיו"ב ברותחים וכיסהו בגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ, הרי זה מותר באכילה שאין זה חימוץ אלא סרחון. ועיין רמב"ם פ"ו מחמץ ומצה ה"ד אשר כתב דמטעם זה אין יוצא יד"ח במצה שעשאה מאורז ודוחן כיון שאינם באים לידי חימוץ, ועוד יבואר לקמן. וכן נפסק בשו"ע תנ"ג ס"א.

ב. עוד כתב הרמב"ם בפ"ה ה"ב חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים, לעולם אינם באים לידי חימוץ אלא אפילו הניחם כל היום עד שנתפח הבצק הרי"ז מותר באכילה, שאין מי פירות מחמיצים אלא מסריחין. ומי פירות הם כגון יין וחלב ודבש וזית ומי תפוחים ומי רמונים וכל כיו"ב משאר יינות וסמנים ומשקים. והוא שלא התערב בהם שום מים בעולם, ואם נתערב בהם מים כל שהוא הרי אלו מחמיצין.

והנה מרן הכס"מ הראה את שכתב הרמב"ם [בפ"ה ה"כ] דשם כתב וכן מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב או לקטף בהם, וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהא לחם עוני, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני. ע"כ.

שמעין מדברי הרמב"ם הנ"ל שמים ומי פירות מחמיצין ושע"כ בשעה שלש את העיסה בתערובת מים ומי פירות צריך לשמור שלא יחמיץ, ומ"מ ביום הראשון אינו יכול ללוש את העיסה אלא במים בלבד וזה מדין לחם עוני שכל שמעורב בו מי פירות לא חשיב לחם עוני. והקשה מרן הכס"מ שם ממה שכתב הרמב"ם בפ"ו ה"ה דמצה שלשה במי פירות יוצאים בה יד"ח בפסח, אבל אין לשים אותה ביין או שמן או דבש או חלב משום לחם עוני כמו שביארנו. וצ"ע דהלא לפי מה שכתב בפ"ה ה"כ התבאר דלא חשיב לחם עוני אלא אם לש במים בלבד אבל אם לש במי פירות לא הוי לחם עוני ותיירץ מרן הכס"מ ב' תירוצים האחד דבשאר מי פירות רק לכתחילה לא ילוש אבל בדיעבד חשיב לחם עוני, לעומת שמן יין דבש וחלב שאינו יוצא אפילו בדיעבד. ועוד כתב דמצא נוסחא ישנה ואשר לפיה גם בשאר מי פירות לא יצא יד"ח וכדן יין שמן ודבש כיון שאינם לחם עוני.

דין מצה מאורז ודוחן, ודין מצה מקמח המעורב במי פירות:

א. עוד כתב הרמב"ם בפ"ו מחמץ ומצה ה"ד אין אדם יוצא יד"ח אכילת מצה אא"כ אכלה מאחד מחמשת המינים שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אם אכלם מצה יצא בהם יד"ח, אבל שאר דברים כגון אורז ודוחן וקטניות אין יוצא בהם ידי מצה לפי שאין בהם חמץ.

ב. ושם ה"ה כתב מצה שלשה במי פירות יוצא בה ידי חובתו בפסח. אבל אין לשים אותה ביין או שמן או דבש או חלב משום לחם עוני כמו שביארנו ואם לש ואכל לא יצא ידי חובתו.

וצ"ע וכשם שהקשו הכס"מ והמ"מ מדוע אם לש במי פירות יוצא יד"ח בפסח והלא מי פירות אינם מחמיצים ולפי"ז לא קרינן ביה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, וא"כ כשם שאינו יוצא באורז ודוחן וקטניות כיון שלא בא לידי חימוץ, כך לא יצא יד"ח בנילוש במי פירות כיון שלא בא לידי חימוץ דהא מי פירות אינם מחמיצים

ג. והנה במגיד משנה כתב דיש שכתבו דמיירי במי פירות המעורבים עם מים דבכה"ג יוצאים בו יד"ח מצה כיון שהוא בא לידי חימוץ דמים ומי פירות מחמיצים כמבואר ברמב"ם [פ"ה ה"ב]. [ומדין מצה עשירה ס"ל להרמב"ם דבדיעבד לא חשיב מצה עשירה בשאר מי פירות]. לעומ"ז בלחם משנה שם כתב ליישב את הרמב"ם בדרך אחרת דלעולם מיירי במי פירות בלא מים ועכ"ז חשיב מין הבא לידי חימוץ כיון שאם יוסיף לו מים למי פירות יחמיץ ולא דמי לאורז ודוחן שהוא מין שאינו בא לידי חימוץ כלל.

קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה | מאמרים הלכתיים

ד. מיהו עיין בשו"ת בית הלוי [ח"א סימן כ"ו אות ד'] ומנ"ח [מצוה י' אות ז'] אשר הביאו לרמב"ן במלחמות [פ"ב מפסחים דף י' ע"ב מדפי הרי"ף] דכתב להוכיח שגם קמח ומי פירות אינו יוצא ידי"ח כבאורו ודוחן משום שאינו ראוי לחימוץ. ולפי"ז לא רק אם אינו ראוי לחימוץ בשום צד אינו יוצא ידי"ח כבאורו ודוחן, אלא גם בקמח שלשו במי פירות בלא מים שבפועל אינו מחמיץ אינו יוצא ידי"ח כיון שבפועל לא קרינן ביה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. ועוד הביא שם המנ"ח את דברי מרן הב"י בסימן תס"ח דכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם וסוברים דבכל המשקים (מי פירות) לא הוי לחם עוניי אלא מצה עשירה ואינו יוצא ידי"ח מצה. ולפי"ז גם אם יהיה מעורב במי פירות מים דבכה"ג בא לידי חימוץ מ"מ לא יצא ידי"ח מצה משום דלא הוי לחם עוניי אלא מצה עשירה.

ה. עוד הביא הרמב"ן במלחמות שם את דברי הירושלמי [פ"ב מפסחים ה"ד] דאיתא התם יכול יצא ידי"ח ברבוכה תלמוד לומר ושמרתם את המצות, מצה שצריכה שימור יצאה זו שאינה צריכה שימור. פירש שם קרבן העדה וכן בפירושו של הגר"ח"ק דרבוכה היינו שחולטין אותה ברותחים ולאחר מכן קולה אותה בשמן באילפס. ושע"כ לא קרינן ביה ושמרתם את המצות. שמעינן מהירושלמי דאע"ג דמין הדגן הוא בר חימוץ עכ"ז כל שאופה אותו בדרך של חליטה ברותחין שאז אינו מחמיץ בפועל לא קרינן ביה ושמרתם את המצות ושע"כ לא יוצאים בו ידי"ח מצה.

ו. עוד כתב שם הרמב"ן במלחמות דמאי דפסלינן מצה עשירה מטעם דלא הויא לחם עוניי מיירי בנילושה במי פירות יחד עם מים שאז היא ברת חימוץ, הא אם נילושה רק במי פירות בלבד יש לפוסלה גם מטעם חסרון שאינה ברת חימוץ ולא קרינן ביה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כמו"כ לא קרינן בה ושמרתם את המצות וזב כסברת היש מי שאומר במגיד משנה ולא כהלחם משנה דס"ל שכיון שהמין יכול להגיע לחימוץ אם יוסיף עליו מים חשיב מין בר חימוץ. אבל סברת הרמב"ן היא לא מבעיא להירושלמי דבעינן ושמרתם בפועל, אלא גם מהבבלי יש לומר דבעינן בר חימוץ בפועל וראיה מדפסלינן מצת אורז ולא אמרינן שהיא ברת חימוץ אם יערב בו דגן חיטה ושאו גם האורז נגרר להחמיץ, אלא כיון שבפועל לא עירב דגן לא קרינן ביה לא תאכל עליו חמץ א"כ הוא הדין עיסה שלשה במי פירות לא קרינן בה לא תאכל עליו חמת כיון שכמות שהיא אינה ראויה להחמיץ, ולא אכפת לן במה שתחמיץ אם יוסיף בה תערובת מים. ואשר ע"כ פרש הרמב"ן את הגמרא אשר פסלה מצה עשירה מטעם לחם עוניי דמיירי שהיתה מעורבת בפועל במי פירות ומים, שאז היא ברת חימוץ בפועל ואעפ"כ פסולה מטעם דלא הויא לחם עוניי.

ז. עיין מנחת חינוך מצוה י' אות ח' אשר כתב ללמוד ברמב"ם [פ"ו ה"ה] כהלח"מ שאם לש את הקמח בשאר מי פירות חוץ מים שמן חלב ודבש הויא מצה כשרה למצוה וחשיבא לחם עוניי, ואפילו בלא שעירב בה מים, ומטעם שמין הדגן הוא בר חימוץ. ובאשר לקושיא מהירושלמי שפסל רבוכה מדין ושמרתם, כתב המנ"ח דהירושלמי יסבור דשמירה בשעת לישא בעינן וכיון שחלט קודם הלישה לא קרינן ביה ושמרתם, אבל הרמב"ם יסבור כשיטת הרי"ף דדין שמירה הוא כבר בהיותה חיטים ואשר ע"כ קמח חיטים ששמרו בהיותו חיטים ועירבו בשאר מי פירות כשר למצת מצוה להרמב"ם. דמדין מצה עשירה אינו פסול להרמב"ם בארבע משקין ולא בשאר מי פירות. ומדין ושמרתם נתקיים בהיותם חיטים. אבל הרמב"ן ס"ל וכפי שפסק מרן השו"ע דדין שמירה המחוייב הוא משעת לישא [או"ח סימן תנ"ג ס"ד] ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מהשוק ורק טוב לשומרן משעת הקציר. עפי"ז למרן השו"ע הנ"ל שיטת הרמב"ן היא הנכונה להלכה. וגם בדעת הרמב"ם למד המגיד משנה בשם ה"א דמיירי שנילוש במי פירות ומים, הא בלאו הכי חסר בשימור.

דין מצה בקמחים המעורבים בקמח חיטה ואורז:

א. עיין מרן השו"ע [תנג,ב] בדין העושה מצה המעורבת מחיטה ומאורז, דאם יש בה טעם דגן יוצא בה יד"ח מצה. ומקורו מהמשנה בחלה [פ"ג דחלה מ"ז] ונפסקה בהאי לישנא ברמב"ם [פ"ו מחמץ ומצה ה"ה]. ועיין משנ"ב [תנג סק"ד] אשר פירש עפ"י הרמב"ן והרא"ש דאע"ג דאין יוצאים במצה העשויה מאורז כיון שאינו מחמץ, מ"מ כשמעורב האורז בחיטה נגרר טבעו של האורז אחר החיטים וגם הוא מתהפך טבעו להחמץ. נפק"מ שאם קמח החיטה יהא מעורב לא באורז אלא בקמח דוחן לא יצא בו יד"ח גם כאשר יקבל הדוחן טעם חיטה כיון שאין הדוחן נגרר להחמץ. וכמו"כ להיפך אם קמח האורז יהא מעורב עם קמח של שאר מיני דגן [לא של חיטה] לא יוצא בו יד"ח ואפילו אם יהא באורז טעם דגן כיון דדוקא באורז המעורב בחיטה נגרר טבע האורז להיות כחיטה.

מיהו אם יהא בתערובת כזית בכדי אכילת פרס מן החיטה בכה"ג יצא יד"ח גם בשאר תערובות. ויתירה מזו דשיטת הראב"ד היא שגם בתערובת חיטה באורז בעינן שיהא שיעור של אכילת כזית בכדי אכילת פרס מן החיטה, ואולם שיטת הרמב"ם והרמב"ן והרא"ש ופסק מרן השו"ע דבתערובת חיטה ואורז לא בעינן כזית בכדי אכילת פרס וסגי במה שיש טעם דגן של החיטה באורז ובמה שהאורז נגרר להחמץ.

ב. עכ"פ שמעינן מכל זה דבכדי לצאת יד"ח מצה בעינן שהעיסה תהא ראויה להחמץ בפועל ולא אמרינן שיוצא יד"ח תערובת חיטה ואורז אלא מכח שנגרר האורז להיות מחמץ, ובאופן שאין גרירה בעינן עכ"פ תערובת של כזית בכדי אכילת פרס מן הדגן, ואשר בזה קיי"ל כבכל טעם כעיקר דאורייתא שאם היה בתערובת מן האיסור ומעורב בשיעור של כזית בכדי אכילת פרס דלוקה על אכילתו. ולהלכה דקיי"ל טעם כעיקר דאורייתא סגי שיאכל כזית מן התערובת [ועיין באורך במשנ"ב (שם סק"ד), ובשעה"צ (שם סקט"ז) ואכמ"ל]. אבל בנ"ד שקמח החיטה נוטרל מהגלוטן ואינו ראוי להחמץ אינו ראוי לצאת בו יד"ח מצה.

ג. לאור האמור פסקו מרן הגריש"א זצ"ל ורבינו הגר"ש וזנר זצ"ל דאין יוצאים יד"ח אכילת מצה כל שנעשית מקמח חיטים ללא גלוטן, לא מבעיא לדברי הירושלמי דלא קרינן ביה ושמרתם את המצות וכדין רבוה, אלא גם להבבלי כיון שלאחר שהסיר את הגלוטן מהחיטים נהפכו להיות מין דגן שאינו מחמץ ולא גרע מלש את קמח החיטים במי פירות בלא מים שלפי הרמב"ן והיש מפרשים במגיד משנה אינו יוצא יד"ח כיון דאינו מחמץ בפועל. ועוד יש להוסיף שאפילו לביאור הלח"מ ברמב"ם שיוצא יד"ח כיון שהוא בר חימוץ בשום צד אם יתן בו מים, מ"מ בנ"ד אחר שהוסר הגלוטן מקמח החיטים נהפך להיות לעני"ד כאורז ודוחן שאינו בר חימוץ ושע"כ לא קרינן ביה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות.

דין חלוט בעודו קמח ודין חלוט לאחר לישנה:

א. ולכאורה יש להקשות מהגמרא יבמות מ' ע"א דמבואר שם שיוצאים יד"ח בחלוט שאפאו וצ"ע שבירושלמי הנ"ל מבואר שרבוכה העוברת תהליך חליטה פסולה מטעם דלא קרינן בה ושמרתם את המצות. עיין חזו"א או"ח קכ"א סק"ב אשר אכן עמד על הסתירה בין הבבלי יבמות הנ"ל לבין ירושלמי ותרץ את הירושלמי יש להעמיד בחלוט בעודו קמח אשר בפעולה זו הקמח אינו יכול להגיע להחמצה בשת לישנה ופסול מטעם דלא קרינן ביה ושמרתם, אבל הגמרא ביבמות מיירי שלא חלט את הקמח ובשעת לישנה קיים ושמרתם ואחר הלישה חלט את העיסה ואפאה אשר ע"כ קיים ושמרתם והמצה כשרה.

קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה | מאמרים הלכתיים

ב. והנה הראשונים במסכת פסחים [לו ע"ב לו ע"א] הקשו סתירה משולשת בבבלי עצמו, דבגמרא פסחים ל"ו ע"ב מבואר דמצה של חלוט פסולה מטעם דלא הויה לחם עוני. לעומ"ז בגמרא פסחים ל"ז ע"א מבואר דמסרת היינו חלוט ברותחים לא חשיב לחם ופטור אף מחלה. ולעומ"ז בגמרא יבמות מ' ע"א מבואר דחלוט ואפאו הוי לחם עוני ויוצא יד"ח מצת מצוה. עיין בתוס' ברמב"ן במלחמות ובר"ן על הרי"ף [דף י' יא' מדפי הרי"ף] וכתב הר"ן בשם רבינו אפרים דבאופן שחלט ברותחים ולא אפאו בכה"ג לא חשיב לחם ופטור אף מחלה ובהכי מיירי בגמרא פסחים ל"ז, לעומ"ז בחלוט ברותחין ואח"כ אפאו חשיב לחם [ונפסק בשו"ח או"ח סימן קס"ח דמברך עליו המוציא וברכת המזון]. אלא שבגמרא פסחים ל"ו ע"ב מיירי שחלטו במי פירות ואפאו ולכך אע"ג דהוי לחם מ"מ אינו לחם עוני ומטעם זה פסול. ואילו בגמרא ביבמות מ' ע"א מיירי בחלטו במים רותחים ואפאו ולכך הו"ל לחם עוני ויוצא בו יד"ח מצת מצוה.

ג. דרך אחרת כתב הר"ן בשם הרמב"ן במלחמות דהגמרא פסחים ל"ו ע"ב לעולם מיירי בחלטו במים רותחים אלא דמיירי שחלט את הקמח כדרך העשירים שחולטים את הקמח ללבנו ושע"כ הויה ליה מצה עשירה ואינה לחם עוני. משא"כ בגמרא יבמות הנ"ל מיירי שחלטו אחר הלישה ואפאו ושע"כ הו"ל לחם עוני ומצה כשרה. [והגמרא פסחים ל"ז ע"א מיירי בחלטו ולא אפאו הלכך לא מקרי לחם ולכך אינו יוצא בו].

ועכשיו צ"ע בתרתי חדא שבדברי הרמב"ן הנ"ל מבואר דבחלטו בעודו קמח אינו פסול אלא מטעם חסרון לחם עוני ולא פסל מטעם ושמרתם וזה דלא כדברי החזו"א הנ"ל. עוד צ"ע שתחזור שאלת החזו"א בסתירה בין הירושלמי לבבלי דבירושלמי מבואר שרבוכה פסולה מטעם דלא הוי ושמרתם ואילו בבלי [פסחים לו ע"ב] מבואר שאין לפסול חלוט ברותחים ולפירוש הרמב"ן הנ"ל גם בחלטו בעודו קמח אלא מטעם לחם עוני ולא מטעם ושמרתם.

ד. ראשית נראה לענ"ד ליישב בהקדים מה שנפסק בשו"ע סימן תנד ס"ג וז"ל ליכא בזמן הזמן ידיע למחלט הלכך על מין חליטה אסור. ועיי"ש משנ"ב סקי"ג דאסור בין באכילה ובין בהנאה כמו"כ אסור להשהותו מדין כל יראה דחיישינן שהוא חמץ גמור. ועיי"ש במשנ"ב סקי"א אשר כתב וז"ל רצונו לומר מצד הדין אם חולט הקמח דהיינו ודנותם ברותחים שהם מרותחים רתיחה עזה על האור קודם הלישה ואח"כ לש אותו ועשה ממנו עיסה, אין אנו חוששין לומר שמא כבר נתחמץ הקמח כשהיה בתוך הרותחים קודם שהתחיל לעסוק בה בידיים בלישה לפי שרתיחת הרותחים ממהרת לבשל את הקמח קודם וכיון שנתבשל שוב אינו בא לידי חימוץ לעולם אף לאחר שנחו הרותחין מרתיחתם. מ"מ הגאונים אסרו לנו כל מיני חילטה ברותחין לפי שאין אנו בקיאים בחליטת הרותחים וחיישינן שמא לא ירתיח המים מקודם יפה ופיה וכדכתב הרמב"ם פ"ה מחמץ ומצה ה"ג.

ה. והשתא נאמר שיש לנו ביאור בדברי הרמב"ן הנ"ל שלא פסל חלוט בעודו קמח למצת מצוה אלא מטעם דלא הוי לחם עוני אבל לא פסל מטעם ושמרתם, ולאמור אתי שפיר דכיון דחזינן שצריך שימור יפה יפה בעודו חולט את הקמח רותחין עד כדי שלהלכה כתבו הגאונים דאנן לא בקיעין בחליטה והוי חמץ גמור, ק"ו שבזמנא צריך שימור במעשה החליטה וקרינן ביה ושמרתם.

ובאשר לירושלמי שפסל רבוכה מטעם ושמרתם יש לומר דיפרש הרמב"ן דרבוכה לא היינו חלוטה במים רותחים ושאח"כ קולה אותה בשמן [וכפירוש הרמב"ם פ"ט ממעשה הקורבנות הי"ט] וז"ל חולטה ברותחין ואופה אותה מעט ואח"כ קולה אותה בשמן על האלפס. ולעומ"ז בפירוש המשניות כתב הרמב"ם [מנחות פ"ט משנה ג'] ורש"י מנחות עה. פרשו דרבוכה היינו שחלוטה בשמן [ועיי"ע רע"ב פ"ז מנחות מ"א אשר הביא מחלוקת זו אם רבוכה היינו חלוטה במים רותחים ואח"כ קולה אותה בשמן או רבוכה היינו חלוטה מראש בשמן ועיי"ע חזון נחום שם].

מאמרים הלכתיים | קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה

השתא דאתינן להכי יש לומר שכך יפרש הרמב"ן את הירושלמי דרבוכה היינו שחלט בשמן ולכן פסולה מטעם דלא קרינן ביה ושמרתם כיון דמי פירות אינן מחמיצין. ואכן בירושלמי שם הקשה דיש לפסול רבוכה גם מטעם דלא הואי לחם עוני וזה אתי שפיר לכל הפירושים בין אם מטעם שלבסוף קולה בשמן ובין אם מטעם שבתחילה קולה בשמן.

דין מצת סובין או מורסן:

א. והנה קיי"ל בשו"ע [או"ח תנ"ד, א] דאין יוצאין יד"ח בפת סובין ולא בפת מורסן [סובין ומורסן הן הקליפות של החיטה האחת עבה והשניה דקה] עיי"ש במשנ"ב שהטעם הוא דלא מקרי פת. ועיין מגן אברהם שם תנ"ד סק"א אשר הביא לשיטת הרי"ף דס"ל שיוצאים. ופירש המג"א בדעתו בדרך אפשר דאע"ג שסובין ומורסן אינם מחמיצים מ"מ הוא ממין שמחמיץ דהיינו שהם ממין החיטים, ולפי"ז עולה דגם אם בפועל הסובין אינם מחמיצים מ"מ כיון שהוא ממין החיטה שמחמיצה, ע"כ יוצא בה יד"ח מצה. וסברא זו נסתרת היא מהאמור לעיל.

ב. ראשית עיין חק יעקב שם [תנ"ד סק"א] אשר תמה מאוד על המג"א הנ"ל, בראשונה תמה מה שתלה עצמו על שיטת הרי"ף דס"ל דיוצאין במצת סובין ושזוהי שיטה דחוויה מן ההלכה, שהרי נפסק שאין יוצאים במצת סובין וכנ"ל בשו"ע. ועוד תמה על המג"א שגם בשיטת הרי"ף מבואר בב"י דלא מיירי בעיסה שעשאה כולה מן הסובין אלא בעיסה מקמח חיטה המעורבת בסובין, ובכה"ג אתי שפיר דיוצא בה יד"ח מצה כיון דהקמח הוא בר חימוץ. ועל הכל תמה שהרי שנינו במשנה המובאת בגמרא פסחים [לט:]: דאין שורין מורסן לתרנגולין בפסח וכמו"כ אין האשה שפה במורסן מפני שעיי"כ מחמיץ, ונפסק כן להלכה בשו"ע [תס"א-ב] [ועיי"ש משנ"ב סק"ב דהוא הדין שאין שורין סובין, ועיי"ש בשע"צ סק"א].

עיין באחרונים מה שנתחבטו לבאר את המג"א הנ"ל אך מ"מ נדחו דבריו מההלכה וגם הוא לא כתב את דבריו אלא עפ"י מה שפירש בדרך אפשר בשיטת הרי"ף שאינה להלכה, ובפרט שגם בדעת הרי"ף פירש מרן הב"י דמיירי בתערובת קמח וכנ"ל.

העולה מהאמור ומסקנא דדינא בדין קמח ללא גלוטן לענין דין מצה ולענין ברכה ראשונה ואחרונה:

- א.** פת שעשאה מאורז ודוחן אין יוצאין בה יד"ח מצה ואין מברכין עליה המוציא וברהמ"ז.
- ב.** מצה שעירב בה קמח חיטה ואורז אם יש טעם דגן באורז יוצאין בה יד"ח מצה כיון שבכה"ג נגרר האורז להחמיץ כמו החיטה, ולשיטת הראב"ד בעינן שיהא שיעור החיטה כזית בכא"פ. אולם לשיטת הרמב"ם הרמב"ן והרא"ש סגי במה שמתקבל טעם הדגן באורז ובמה שנגרר האורז להחמיץ, וכן פסק מרן השו"ע.
- ג.** עיסה שנילושה במי פירות אם הם מז' המשקים חייבת בחלה, ואם משאר מי פירות אם מעורב בהם מים חייבת, ואם לא מעורב בהם מים יפריש חלה בלא ברכה, וכן פסק מרן הגרע"י בהליכות עולם [ח"ה עמ' רכ"ה].
- ד.** עיסה שנילושה במי פירות ואפילו מעורב בה גם מים מ"מ אין יוצאים בה יד"ח מצה משום דלא קרינן ביה לחם עוני דהוי מצה עשירה [משנ"ב תס"ב סק"ח].

ה. הערת עורך: בהמשך המאמר דן הרב המחבר שליט"א לגבי הברכה הראויה קודם ולאחר אכילת לחם העשוי מקמח ללא גלוטן. מפאת קוצר מקום לא הובאו הדברים כאן וניתן לקבל את המאמר בשלמותו ע"י שליחת בקשה למערכת 'תנובות שדה'. אף על הנ"ל לא נמנענו מלהביא את הקטע הבא בשלמותו, אשר כולל את העולה לדינא גם לעניין ברכה.

קמח ללא גלוטן למצות אכילת מצה | מאמרים הלכתיים

ה. עיסה שנילושה במי פירות אם הם מז' המשקין כשם שנחשב לחם דאורייתא לענין הפרשת חלה כך הוי לחם דאורייתא לענין ברכה, אלא שקבעו חכמים שכל עוד שלא קבע סעודתו ולא שבע לא יברך אלא מזונות ועל המחיה.

ו. מבואר ברמב"ם דמצה שנעשתה בשאר מי פירות יוצאין בה יד"ח מצה. לדעת המ"מ בשם יש מפרשים מיירי במעורבת גם עם מים שהיא ברת חימוץ, הא בלאו הכי אין יוצאים בה יד"ח מצת מצוה. ואולם כבר נפסק בשו"ע דגם בכה"ג חשיב מצה עשירה ושע"כ מטעם זה אין יוצאין בה יד"ח מצת מצוה.

ז. מבואר בירושלמי המובא ברמב"ן במלחמות דמצת רבוכה אין יוצאים בה יד"ח מצה משום שחלטו את הקמח קודם שקלו אותו באלפס עם שמן ובכה"ג אינו מחמיץ ולא קרינן ביה ושמרתם את המצות.

ח. טרוקנין זהו קמח המעורב במים בבליילה רכה ושופכין אותו בגומא שבכירה ונאפה שם חייב בחלה ואם קבע עליו סעודה מברך עליו המוציא וברהמ"ז. טריתא שהוא קמח המעורב במים ובליילתו רכה מאוד ושופכים אותו על הכירה ושם נאפה פטור מן החלה ומברך עליו מזונות ועל המחיה גם אם קבע עליו סעודה [לדעת מרן השו"ע], כיון שאין עליו תורת לחם כלל.

ט. מצה שנעשתה מקמח מצה ללא גלוטן פסקו מרן הגריש"א ומרן הגר"ש וזנר שאין יוצאים בה יד"ח מצת מצוה כיון שאינה ברת חימוץ. גם לדעת מנ"ח והלח"מ דס"ל דעיסה שנילושה במי פירות חשיבא ברת חימוץ מצד המין או מטעם שמתקיים השימור משעת הקציר, יש מקום לומר דלאחר שהסירו את הגלוטן מקמח החיטים פנים חדשות באו לכאן וחשיב כמי שעשו את קמח החיטה לכמין אורז. הא עכ"פ לפי הירושלמי הרמב"ן והי"א במגיד משנה בודאי שפטול מטעם שחסר בדין ושמרתם.

י. לחם שנעשה מקמח ללא גלוטן כיון שאינו בר חימוץ פסקו מפוסקי דורנו שלא יברך עליו המוציא וברכת המזון אלא מזונות ועל המחיה ויש לדונו כמעשה קדירה.

הרה"ג
משה יהודה לנדאו
שליט"א

מרבני המכון

מעשר ראשון בבת כהן ולוי
והמסתעף לדין כהן ולוי שאינם מודים בעבודה

הקדמה: תרומה גדולה, תרומת מעשר וחלה נאכלים בטהרת הגוף והפירות לכל בני ביתו ומקנת כספו של הכהן, לאשתו ולבניו ולבנותיו, שנאמר (ויקרא פכ"ב פס' יא): "וְכִהֵן כִּי יִקְנֶה נַפֶּשׁ קִנְיָן כֶּסֶף הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיִלְדֵי בֵיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלֶחְמֹו". מפריש התרומה מקיים את מצות הנתינה גם כשנותן לבני ביתו של הכהן [אמנם ע' שו"ת ישועות מלכו יו"ד סי' סה], ואפילו לחש"ו, אף כשאינם סמוכים על שולחנו, ואף ללא ידיעת הכהן. וכן מקיים כשנותן למקנת כספו של כהן.

וכן הדין במעשר ראשון ללוי, ניתן לכתחילה לתת לאשת לוי ולבני ביתו את המעשר, אפילו כשאינם סמוכים על שולחנו, ומתקיימת בזה מצות נתינה (ולאחר שניתן מעשר ללוי אוכלים כולם לאחר הפרשת תרומת מעשר לכהן, שממונו הוא ויכול ליתנו למי שירצה, וכ"א רשאי לאוכלו ואין בו קדושה). במעשר ראשון הדגישה התורה שסיבת הנתינה "שכר הוא לכם חלף עבודתכם" (במדבר פי"ח פס' כא ופס' לא), וכשנותן לבני ביתו מתקיימת קבלת השכר.

*

א. בת לוי שנישאה לישראל

יל"ד בבת לוי שנישאה לישראל האם עדיין מקבלת מעשרות, וכן האם כשבעלה מפריש מעשר עליו לתת ללוי. היה נראה לומר שאינה יכולה לקבל מעשר שהרי היא ברשות בעלה ישראל, ואיך מתקיימת נתינה ללויים "חלף עבודתם" במה שקיבלה היא? והרי בת כהן שנישאת לישראל אינה אוכלת בתרומה.

אמנם מתבאר שאינו כן, אלא בת לוי מקבלת מעשר, וקיים הנותן בכך מצות נתינה אף כשנותן לבעלה הישראל. וכ"ש שבעלה אינו צריך לתת את המעשר, שהרי אפילו בבת כהן שנישאת לישראל לגבי מתנות כהונה שאין בהם קדושה, כגון זרוע לחיים וקיבה, כמבואר לגבי מתנות כהונה שאין בהם קדושה (ביבמות קלב.), שהאמוראים קבלו מתנות אלו מחמת שהיו נשואים לבת כהן. וכן נפסק ברמב"ם בכורים פ"ט ה"כ, ופ"י הי"ז. וכ"כ בשו"ע יו"ד סי' סא ס"ח: 'נותנים אותם לכהנת אפילו היא נשואה לישראל. והנותנים לבעלה ישראל קיים מצות נתינה. וכל שכן שבעלה ישראל פטור מן המתנות'.

והטעם בזה נראה שבת כהן גם לאחר שנישאה שייכת לשבט הכהונה, והראיה, שמשנתאלמנה ואין לה זרע חוזרת לבית אביה ואף אוכלת בתרומה. וא"כ ה"ה במעשר לבת לוי, שעדיין שייכת לשבט הלויים.

מעשר ראשון בבת כהן ולוי | מאמרים הלכתיים

וכן מבואר בראשונים (ביבמות פו.) שבת לוי הנשואה לישראל מקבלת מעשר. וז"ל הרמב"ן שם: 'שאין אירוסין פוסלין אלא בדבר שאסור לו באכילה, אבל מחלוקה בדברים המותרים לו לא פסלי, אלא אפילו הוא שקיל בשביל אשתו, כדאמרינן גבי מתנות (חולין קלב.): רב כהנא שקל מתנות בשביל אשתו...'. וכ"כ הרשב"א והריטב"א. וכן הביא בד"א הל' מעשר פ"א סק"ח, והוסיף שם בצה"ה לסק"ז שאף לפי גיר' הגאונים שהביאו הראשונים שם אינו מוכרח שחולקים בזה, וגם הריטב"א כ' שם שגם לגירסתם עולה כפירש"י. וע"ש שמביא שבירוש' ביבמות מוכח שבת לוי שנישאת לישראל אינה אוכלת במעשר, אלא שאפשר שזהו אליבא דר"מ (ביבמות סס) שמעש"ר אסור לזרים, ולא קי"ל כן. ע"ש [ובמנח"ח (מצוה שזה) כ' שאפשר שניתן לתת מעשר לבת לוי הנשואה לישראל, ולא הביא מקורו מהראשונים. וראה להלן]. וכן מובא בשם הגר"ש סלאנט [בישועות מלכו יו"ד סי' סה, וכן בחוברת תורה מציון שנה א ח"ד סי' כ, והביא שכך נהגו בפתח תקווה עפ"י הוראת הגר"ש סלאנט] שהיה מורה לתת לבת לוי שנשואה לישראל את המעשר, וכן בעלה מקבל עבורה.

הרי שלדינא הסברה פשוטה שכשם שבת כהן מקבלת מתנות שאין בהם קדושה אף שנישאה לישראל, כך בת לוי שנישאת לישראל מקבלת מעש"ר, וכן בעלה מקבל בזכותה, וכ"ש שהם אינם נותנים מעש"ר שלהם.

אמנם בנם ובתם של בת לוי הנשואה לישראל אינם מקבלים מעשר אם אינם סמוכים על שולחנה, שהרי הם בודאי כישראל גמור.

ב. בת כהן שנישאת לישראל

מה דינה של בת כהן שנישאת לישראל, האם נותנת את מעשרותיה, וכן בעלה האם נותן מעשרותיו ללוי אחר, וכן מה דין המעשר שקיבלו.

ישנם שתי הלכות נפרדות במעשר ראשון לגבי כהנים, ובהם יש חילוק בין נתינת מעשר שלהם לבין קבלת מעשר מישראל, שהם פטורים מן התורה מנתינת מעשר ראשון שלהם, ואילו לגבי מצות נתינת מעש"ר נחלקו אם ללוי ולא לכהן, כדלהלן.

כהן חייב להפריש תרו"מ כדין, ואינו צריך לתת את תרומותיו, אלא משאיר אותם לעצמו. האם את המעש"ר עליו לתת ללוי? בספרי (פר' קרח פס' קכא אות תג) מבואר שאינו חייב בנתינת מעש"ר, וכ"ה בירושלמי מע"ש פ"ה ה"ה: 'ואף על גב דאת אמר אין נותנין מעשר לכהונה מודה שאין מוציאין שלו מידו מה טעמא "כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר"...'. וכ"כ הרמב"ם (מעשר פ"א ה"ד), ושו"ע (סי' שלא סע' סט): 'אין מוציאין המעשר מיד הכהנים שנאמר "כי תקחו מאת בני ישראל", וכן כל מתנות כהונה אין מוציאין אותן מכהן לכהן...'. ומבואר שמדאורייתא פטור הכהן מלתת. אמנם ברש"י בקידושין (נח: ד"ה ה"ג) מדויק שהכהן פטור רק מחמת הקנס שקנס עזרא ללוויים, ודן בדבריו בשער המלך על הרמב"ם שם, ועוד.

לעומת זאת, לגבי נתינת מעש"ר לכהנים מובאת בגמ' (ביבמות שם, ובעוד מקומות) מח' מי זכאי לקבל מעש"ר. לר"ע מעש"ר ללוויים, ולראב"ע אף לכהנים. ובגמ' (שם ע"ב ב) מביאה מח' מפני מה קנסו את הלוויים במעשר. והטעם המוזכר בכ"מ ולהלכה הוא שעזרא הסופר קנס אותם מפני שלא עלו לארץ ישראל עם שאר השבים בתקופתו. ונחלקו האם הכהנים בכלל הלוויים לענין קבלת מעשר מדאו', אלא שקנסו שהמעשר יינתן רק לכהנים, או שמתחילה אין להם במעשר, והקנס היה שיינתן להם. כמו כן נח' הראשונים אם הקנס היה לשעתו והתבטל, וכמשמעות לשון הרמב"ם, או לא. ובס' קצירת השדה פט"ז ס"ח התבאר בהרחבה, וש"כ שבזמן הזה יש לתת את המעשר ללוי, ולא לכהן, ואם נתן לכהן יצא. הרי שאף שכהן אינו נותן מעש"ר ללוי, מ"מ ספק אם הוא זכאי לקבל מעש"ר מישראל.

מאמרים הלכתיים | מעשר ראשון בבת כהן ולוי

ויל"ע מה דין בת כהן שנישאה לישראל? לעיל הבאנו שבת כהן ככהן, ואינה צריכה לתת את מעשרותיה. ולכאורה היה נראה שדין מעש"ר כדין מתנו"כ שאין בהם קדושה שניתנות גם לבת כהן שנישאת לישראל, וכדלעיל, וכמעש"ר שניתן לבת לוי שנישאת לישראל, וכדלעיל.

אמנם במנחת חינוך (מצוה שצה אות יא) כ': 'וז"פ שלדעת הרמב"ם שכהן אינו נותן ללוי, ה"ה כהנת. הכלל, כל שאוכלת בתרומה הו"ל ככהן. אבל כהנת אשת הזר, או שנפסלה מתרומה מחמת ביאת אחד הפסולים, הו"ל בכלל ישראל ול"ה בכלל כהן, אף שלענין כמה דברים הו"ל ככהן, מ"מ לענין זה נראה דדינה כישראל. כן נראה בעיני. עכ"ל. ובד"א הביאו וסתם כדבריו ולא הביאו ראיות נוספות לזה. וצ"ע מ"ש מכל מתנות כהונה שאין בהם קדושה? ומדוע השווה לתרומה שמפסידה בת כהן, הא שם יש בתרומה קדושה?

הבאנו שאלה זו לפני מספר ת"ח, והגר"מ בויאר שליט"א השיב שנחלקו בזה שני הגאונים מתלמידי החזו"א, הגר"ר גדליה נאדל היה נותן מעשרותיו לבנו שאשתו בת כהן, והגר"ר יחזקאל ברטלר לא היתה דעתו נוחה מזה. ולכן אמר הגר"מ שיש לדוננו כספק, והממע"ה, ואין בת כהן ובעלה צריכים לתת מעשר שלהם.

אח"כ הראוני שמובא (חוברת תורה מציון שנה א' ח"ד סי' כ) בשם הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל שבעל נותן לאשתו הלויה והכהנת את המעשר, וכן נהגו בפתח תקווה עפ"י הוראתו. ובשו"ת ישועות מלכו להגאון מקוטנא יו"ד סי' סה מביא גם שבהיותו בא"י שמע שהגר"ש סלנט אמר שאפשר לתת לבת לוי הנשואה לישראל [ומש"כ שם אבל לא לבת כהן נראה שכוונתו למתנות הניתנות לכהנים], ובהמשך דן אם לתת מעשר לבת כהן, וכותב שפשיטא שלראב"ע שמעיקר הדין נותנים מעשר לכהנים יכול לתת לה, ודן לדעת ר"ע שהמעשר לכהנים רק מפני קנס עזרא, שמא לא תיקן אלא לתת לזכרים.

ומכל הנ"ל עולה שבת כהן שנישאת לישראל לא צריכה לתת מעשרותיה ללוי לכה"פ מפני הספק, אמנם לתת לה בודאי אין נותנים לכתחילה אלא ללוויים, כדלעיל.

ג. מעש"ר ללוויים כשאין עבודה, ועבודה כשאין מעשרות

כאמור לעיל, במעשר ראשון הדגישה התורה שסיבת הנתינה "שכר הוא לכם חלף עבודתכם". וא"כ היה צריך לתת רק לעובדים בבית המקדש, אבל בזמן הזה שאין עבודה שמא לא יקבלו? וכן להיפך, באופן ובזמן שהם אינם מקבלים מעשרות, כגון בשנת השמיטה והיובל, שמא אינם חייבים לעבוד?

ודאי אינו כן. הלוויים מקבלים מתנתם גם בזה"ז מן הדין, ואפילו בזמן שתרומ"מ מן התורה החיוב היה לתת להם אפילו כשלא עבדו [וראה להלן], וחיוכם לעבוד אפילו כשאינם מקבלים מעשרות. וכ"מ בספרי פר' קרח עה"פ (במדבר פ"ח פס' כא) "ולבני לוי הנה נתתי" אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגות בהן, שמיטין יובלות מנין, ת"ל "ועבד הכהן הוא". הרי שחייב לעבוד גם בשנים שאין שכר. ובהמשך הספרי, עה"פ "חקת עולם לדורותיכם" - שינהג הדבר לדורות. ומשמע שזכותם במתנות אף כשאין עבודה. וראה במשך חכמה על הפס' (שם פס' כד) "נתתי לְלִוִּים לְנַחֲלָה" שמבאר שהמעשר דינו "נחלה", ולכן אין הלוי יכול לומר איני רוצה מעשרות ואיני עובד [וכן בזמן שקנס עזרא שהמעשרות לכהנים], שאם היה המעשר בלשון מתנה היו יכולים לומר כן [כמבואר בגמ' ב"ב קכד. לגבי בכור בחלק הבכורה], אבל מאחר שניתן כנחלה אינו יכול לומר כן. ומביא שם את דברי הספרי (שם פס' כג) על הפס' "ועבד הלוי הוא...", וז"ל: 'למה נאמר? לפי שהוא אומר "חלף עבודתם", שומע אני רצה יעבוד רצה לא יעבוד, ת"ל "ועבד הלוי הוא...", בעל כרחו. ומדבריו עולה שהטעם שאינו יכול שלא לעבוד הוא משום שהמעשר ניתן לו כנחלה [אמנם לולי דבריו אפשר שהילפותא

מעשר ראשון בבת כהן ולוי | מאמרים הלכתיים

שבספרי אינה קשורה למה שמעשרות נקראים נחלה, אלא חיוב הלוי לעבוד הוא בע"כ גם אם לא היה שכן, אלא שהתורה נתנה שכר בתורת נחלה].

ומ"מ עולה שחיוב הלוי לעבוד הוא גם כאשר אין שכן, וכן קבלת המעשר היא נחלה גם כשאינן עבודה, וגם בזה"ז.

ד. כהן ולוי שאינם מקבלים עליהם עבודה

כל האמור הוא בכהן ולוי שמודים בעבודה, אלא שאינם יכולים לעבוד, כגון בזה"ז, אבל אם אינם מודים בעבודה או אפילו באחת מהעבודות, אינם מקבלים מתנות. וכן מפורש בתוספתא דמאי פ"ב ה"ז: 'כהן שקיבל עליו כל עבודת כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. בן לוי שקיבל עליו כל עבודת לוי חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, שנאמר... מפני מה? "כי בו בחר ה' לעמוד לשרת" - כל המקבל שירות יש לו במתנות, כל שאינו מקבל עליו שירות אין לו במתנות'. וכן הוא בגמ' במנחות יח: 'כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה'. וכ"פ הרמב"ם בתחילת הל' בכורים: 'עשרים וארבע מתנות ניתנו לכהנים וכולן מפורשין בתורה ועל כולן נכרתה ברית לאהרן וכל כהן שאינו מודה בהן אין לו חלק בכהנים ואין נותנין לו מתנה מהן'. וכן בהל' כלי המקדש פ"ג ה"א: ומצות עשה להיות הלויים פנויין ומוכנין לעבודת המקדש בין רצו בין שלא רצו שנאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד ובן לוי שקבל עליו כל מצות לוי חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו עד שיקבל את כולן'.

מה הכוונה שכהן או לוי שאינו מקבל ע"ע עבודות או עבודה מהעבודות? ועוד, הרי ידוע שלוי משורר ששיער במיתה, וכן להיפך. הרי שלכ"א עבודה משלו. האם גם בהם יש פסול מעבודה כשאינו מקבל ע"ע את כל העבודות?

רש"י בחולין קלב: על דברי רשב"י: 'כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה', פירש - 'שאינו מודה בעבודה, שאמר בליבו דברי הבל הן, ולא ציוה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה בדה מליבו'. וכ"כ המאירי שם 'שליבו נוטה למינות'. וכע"ז בקרית ספר.

והקשה הריטב"א שם 'מאי אין לו חלק, הא מיחייב מיתה, שכופר בתורת משה? אלא ה"פ שאינו מודה במקצת עבודות, שאומר שאינם צריכות ואינם חובה ואע"פ שאמרם משה מפי הגבורה אינם לעכב'. וראה גם בכלי חמדה סו"פ קרח שנו"נ בזה.

הח"ח בפירושו לת"כ פר' צו פרשתא טז הרחיב בקושיא זו, ותירץ שלא מדובר בכופר, אלא במי שאינו מקבל עליו לעסוק בכל עבודה מהעבודות. וכן ראה באור החיים האחרון שבפר' קרח.

אמנם בד"א בביהמ"ל בתחילת הל' ביכורים הק' שמדברי הרמב"ם שם שכ' דין זה לגבי קבלת המתנות משמע שפירש כרש"י, והיינו שאם אינו מודה שהמתנות הם מצווי הקב"ה, אינו זכאי בהם. ועע"ש. ובס' יריעות שלמה ביאר שפשיטא שהוא פסול לעבודה, אלא הוצרכו להשמיענו שאין לו חלק במתנות.

עכ"פ מכל הנ"ל עולה שמי שאינו מאמין בחיוב הכהנים והלויים בעבודת המקדש כשיבנה, או שאינו מאמין בחיובם באחת מעבודותיהם, או שאינו מאמין שקבלת המתנות [בזמן שהיה חיוב תרו"מ מדאורייתא] הם מפי הגבורה, אינו זכאי לקבל מעשרות. ובפשטות גם במתנות בזה"ז אינו זכאי, וכעין דאורייתא תיקנו.

ולענ"ד נראה שה"ה כהן ולוי שהפרישו תרו"מ מפירותיהם, ובידם מתנות, אם הם אינם מאמינים בהנ"ל, הם צריכים לתת את המתנות שבידם. וכבר דייק רבינו הגר"ז בחידושי למנחות יח. מלשון הרמב"ם שגם כשנתנו לו את המתנות לא קיימו מצות נתינה, ולכאורה ה"ה במתנות שבידיו

מאמרים הלכתיים | מעשר ראשון בבית כהן ולוי

עליו ליתנם [ידועה החקירה האם כהן ולוי א"צ לתת מתנותיהם או שהתקיימה נתינה בהם. ומ"מ לב' הצדדים נראה שכה"ג יצטרכו לתת לאחרים]. אמנם בלא"ה לא ישמע לנו, לפי טעותו, אבל נפ"מ כדלהלן.

ויש בזה כמה נפ"מ למעשה גם בזמנינו. כגון שבעל פירות שצריך להפריש טבל הוא כהן או לוי, וממילא אינו חייב בנתינת מעשר ראשון. אלא שאם הוא עונה להגדרה הנ"ל שאינו מקבל ע"ע עבודה ומתנות כנ"ל, נאמר לו שיתן את המעש"ר ללוי אחר [לדוגמא: מגדל או בעל מפעל שאינו שומר תו"מ, וחפץ בתעודת כשרות, ויש לו טבל ודאי, והוא כהן או לוי, לא נפטור אותו מנתינת מעש"ר].

ומסתבר שה"ה במי שקונה פירות שהיו טבל ודאי והמעש"ר בתערובת, כ' במקו"א שאם לא קנה את כל הפירות אלא מקצתם לא חייב להוציא את המעש"ר המעורב, כיון שהלוי יכול לגבות חובו ממקו"א. אבל במצות בליל הסדר, ובאתרוג ביו"ט ראשון, וי"א שבכזית ראשון בליל יו"ט של סוכות, שמקפידים שהמצווה תהיה "לכם" ללא עירוב מעש"ר, אם המוכר היה לוי או כהן מאמינים כדין, א"צ להפריש. אבל אם הם עונים להגדרה הנ"ל, יצטרכו להוציא את המעש"ר [כמובן שיש ללמוד ולדעת להלכה ולמעשה מיהם העונים להגדרה הנ"ל].

*

סיכום:

- א. ניתן לתת מעשר ראשון לבית לוי אף שנשואה לישראל. וכ"ש שכשהפרישו מפירותיהם מעשר אינם צריכים לתת.
- ב. בת כהן שהפרישה תרו"מ אינה צריכה לתת ללוי לכל הפחות מדין ספק, והממע"ה.
- ג. מעש"ר ללויים מן הדין אפילו כשאין עבודת בית המקדש, וחיוכם בעבודה גם כשאין מעשרות כגון בשמיטה ויובל ואחר שקנס אותם עזרא.
- ד. כהן ולוי שאינם מודים בעבודה שהיא מציווי הקב"ה אינם זכאים לקבל תרו"מ, ונראה שצריכים לתת תרומות ומעשרות שלהם לאחרים. ונפ"מ גם בזה"ז כשבעל הפירות רוצה הכשר וכדו', והוא כהן או לוי שאינו מודה בעבודה.
- ה. הדין הנ"ל הוא גם כשאינו מודה באחת מהעבודות.
- ו. הריטב"א מוסיף שהדין כן אף כשאומר שהעבודות אינם צריכות ואינם חובה ואע"פ שאמרם משה מפי הגבורה אינם לעכב. ואף כשאומר כן על אחת מהן.
- ז. ויש סוברים שאפילו כשמודה בציוויים, אלא שאינו רוצה לקבל ע"ע לעסוק אפילו באחת מהעבודות, אינו מקבל תרו"מ.

הרה"ג ישראל מאיר פלמן שליט"א

מרבני כולל 'מדרש אליהו'

מצוות ד' כוסות ביין שביעית

ירושלמי (שבת פ"ח ה"א, שקלים פ"ג ה"ב, פסחים פ"י ה"א): 'מהו לצאת ביין של שביעית [חובת ד' כוסות של ליל הסדר], תני ר' הושעיא יוצאין ביין של שביעית'. הנה בספק הירושלמי נתחבטו האחרונים, איזה חסרון יש ביין של שביעית שההוא אמינא שלא יצאו בו ידי חובת ד' כוסות. ומצינו בזה כמה ביאורים.

הקרבן העדה פירש: הנידון אי בעינן ביין דד' כוסות דין 'לכם' כמו באכילת מצה, ולפיכך כמו שאין יוצאין יד"ח מצות אכילת מצה במצה של שביעית כן אין יוצאין בד' כוסות, או דלא בעינן לכם ושפיר יוצאין בו יד"ח, ופשיט הירושלמי דיוצאין.

והנה ביאור זה קשה מכמה אנפי, דהנה בעיקר יסודי הדברים דהיכא דבעינן לכם אין יוצאין בפירות שביעית ידי חובתו לפי דלא חשיב לכם, תמוה דבקיודשין (דף נב ע"א) איתא המקדש בפירות שביעית מקודשת, ופרש"י ותוס' דלא אמרי' דלאו ממונו הוא לקדש אלא כיון שזכה בו ממונו הוא לכל דבר. עוד הקשה הרש"ש (הובא דבריו בסוף מסכת פסחים) דלמה לא איקרי פירות שביעית "לכם" הלא מפורש כתוב בה (ויקרא כה, ו) והיתה שבת הארץ "לכם" לאכלה, ועוד דמשנה מפורשת שנינו במסכת סוכה דף ט ע"א הלוקח לולב בשביעית נותן לו אתרוג במתנה, אע"ג דאתרוג ודאי דבעי לכם וא"כ מוכח דיוצאין ידי מצוה בפ"ש גם במצוה דבעינן "לכם", ובכלל זה שתיית ד' כוסות. ועוד דהא גבי מצה לא כתיב מיעוט דלכם אלא דילפי' בפסחים דף לח ע"א לחם לחם מחלה דכתבי בה עריסותיכם, ובחלה גופא תנן בספ"ט דשביעית האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה, עכ"ד הרש"ש.

ולפמש"כ האחרונים דהדין ביעור הוא מחמת לתא דהדין הפקר שבו, שמעיקרא לא זיכתה לו תורה כי אם עד הביעור, ולאחר מכן צריך להחזיר למצב שהיה בתחילה, י"ל דאף דפירות שביעית חשיב 'לכם' מ"מ בזמן הביעור תו לא חשיב 'לכם', ולכך אף שאז הותר שיעור ג' סעודות היינו לפי שזה שיעור אכילה דיום אחד ולכך חשיב דבר זה כמבוער אבל מ"מ לא חשיב דבר זה שלו, ומעתה כיון שביין זמן הביעור הוא ליל פסח א"כ אף שהותר לו מזון ג' סעודות מ"מ לא חשיב 'לכם', ויובן ספיקת הירושלמי וכפירוש הקרבן העדה, ולא קשה עליו קושיית הרש"ש.

הפני משה (בפירושו לירושלמי בשבת שם) **ובעל הפאת השולחן** (בביאורו תקלין חתנין, שם) **פירשו:** הנידון הוא ביין של שביעית שנשאר אצלו לאחר זמן הביעור ולא ביער דנאסר בהנאתו, והנידון אי יוצא ידי חובתו ביין זה למצות ד' כוסות לפי שמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ומקשים על זה שהרי בר"ן בנדרים דף טו ע"ב איתא דלא אמרי' על הנאת הגוף הבא מעסק מצוה מצוות לא ליהנות ניתנו, וכן הוא דעת הכל בו (סי' סד), וא"כ הכא ל"ש האי היתרא דמצות לאו

נב

מאמרים הלכתיים | מצוות ד' כוסות ביין של שביעית

להנות ניתנו. וע"ע בספר 'כלי חמדה' עה"ת (פרשת וראא) שביאר ג"כ בדרך זה, אלא שכתב טעם אחר להתיר לפי דמצות ד' כוסות ידחה את האיסור של פירות שביעית אחר זמן הביעור. אך כל זה קשה דאם כן הו"ל לירושלמי להסתפק בכל יין שיש בו איסור כמו הנודר הנאה מן היין אם יוצאין בו יד"ח ד' כוסות, ועוד דא"כ הו"ל לירושלמי לומר דמותר לשתות רק רביעית יין בצמצום ולא יותר.

יש שפירשו בענין אחר: כיון דיש מצוה בשתיית היין דשביעית (אף לסוברים דליכא מצוה בעצם אכילת פירות שביעית) מדין מצות ביעור, שהרי זמן הביעור ביין הוא ליל פסח, וכדאיתא בפסחים דף נ"ג ע"ב אוכלין בענבים עד הפסח, אם כן מה שהותר לשתות ביום הביעור הוי מטעם שבעצם השתיה מקיים בו מצות ביעור, וא"כ י"ל דאין יוצאין בו גם מצות ד' כוסות מטעם דקי"ל (ברכות דף מט ע"א, פסחים דף קב ע"ב) דאין עושין מצוות חבילות חבילות.

אולם מקשים על זה ממתני' בפסחים דף לה ע"א שכהנים יוצאים במצה של תרומה, והרי אכילת תרומה נחשבת למצוה כדמשמע בפסחים דף מב ע"ב דמיקרי עבודה וכ"כ בהדיא הכס"מ בפט"ו דתרומות הכ"ב, ואף על פי כן לא אמרינן שבאכילת מצה של תרומה איכא איסור דאין עושין מצוות חבילות חבילות. אולם פירוש זה משמע בר"ש סיריליאא בשקלים (פ"ג ה"ב), וז"ל: ביין של שביעית, אשמענן דכיון דיין של שביעית מצוה דרמיה עליה לשתותו דלאכלה אמר רחמנא לא משמע דנפיק מידי מצוה דרבנן דתקון ארבע כוסות, ע"כ. [ונראה מלשונו עוד דהמצוה דקעביד בשתיית היין, הוא מצד עצם אכילת פירות שביעית, דס"ל דאיכא מצוה באכילת פ"ש, ולא דוקא מהדין ביעור].

והגר"ח קניבסקי זצ"ל (בפירושו על הירושלמי במסכת שקלים) הביא בשם החזו"א לפרש: וז"ל שם, 'מהו לצאת ביין של שביעית משום דפ"ש כשכלין לבהמה מן השדה חייבין בביעור אלא שמשירר לעצמו כדי מזון שלש סעודות כדתנן שביעית פ"ט מ"ח, וזמן הביעור של יין בערב פסח, ומזון שלש סעודות ביין שלש רביעיות כדמבואר במסכת עירובין (דף כט ע"א) לענין עירוב דבעי מזון שתי סעודות דביין צריך שתי רביעיות, והשתא מיבעיא להירושלמי כאן כיון דחובת היום ארבע כוסות שמא מותר לשייר ארבע רביעיות, ע"כ המובא בשם החזו"א ז"ל.

ולדבריו נראה דהספק אם מה שהתירו מזון ג' סעודות הוי משום שדבר זה חשיב מבוער כיון שרצון התורה שפירות שביעית יכלו ויתבערו ועל ידי שאוכל זה מתבער, ושיערו חכמים שאכילת אדם בשבת הוא ג' סעודות ולכן לעולם התירו לו ג"ס, ולפ"ז אם ביום זה צריך יותר שרי אף יותר, או דלא פלוג ולעולם הוא רק ג' סעודות.

ה'אור שמח' (הלכות שבת פכ"ה הי"ד) פירש: דספיקת הירושלמי נאמרו ביסודם אף על יין דקידוש היום שבכל שבת, דהא אמר רב בב"ב דף צז ע"א דאין אומרים קידוש היום אלא על יין הראוי לנסכו על גבי המזבח, ונפסק כן ברמב"ם, ויין דשביעית אינו ראוי לניסוך על המזבח, דבפירות שביעית כתיב (ויקרא כה, ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשי' ולא לשריפה, ולכן דנו בירושלמי אם יוצאין מצות קידוש ביין זה שאינו ראוי לנסכו על גבי המזבח, ופשיט דיוצאין לפי דלא נאמר דבעינן יין הראוי לנסכו ע"ג המזבח אלא כשהחסרון בגוף היין כיון שריחו רע או שהיה היין מגולה דבעינן שמהות היין יהיה ראוי לנסכים, משא"כ ביין דשביעית דפסולים למזבח אינו מחמת גריעות היין אלא משום איסור הפסד דרמיה עליהו, וע"ש.

אולם פירוש זה קצת קשה דא"כ אמאי לא מיבעיא לירושלמי לענין תרומה אם הכהן רשאי לקדש על יין של תרומה שהרי אינו ראוי לנסכים. ויש שפירשו בנ"א, דהנה איתא במתני' במנחות דף פו ע"ב דלנסכים בעינן יין מכרמים העבודים, ובגמ' שם מפרש דבעינן כרמים העבודים פעמים בשנה, ומעתה נסתפקו בשביעית שאינה נעבדת אם היא כשרה לקידוש, ופשיט דיוצאין, לפי שכל דין זה

מצוות ד' כוסות ביין של שביעית | מאמרים הלכתיים

דאין מביאים יין מכרמים שאינם עבדים הוי רק לכתחילה אבל בדיעבד אם הביא כשר, וקי"ל (בב"ב דף צז ע"א) כל שאם הביא כשר אנן אפילו לכתחילה נמי.

יש שפירשו: ספק הירושלמי מפני שאפשר שלצאת ביין של שביעית יד"ח מצוה ד' כוסות חשיב כפורע חובו מפירות שביעית, ואסור לפרוע חוב מפירות שביעית כדתנן בשביעית פ"ח מ"ד, ועל כן היה ס"ד דכיון שהוא מחויב במצות ד' כוסות הוי ליה כפורע חובו לבורא מפירות שביעית ויהיה אסור, [והא דלא נסתפקו לענין קידוש סתם, י"ל דרק ד' כוסות נחשב פורע חובו כיון דיש מצוה בעצם היין ומשועבד למכור לבושו ולשאול על הפתחים בשביל קיום ד' כוסות משא"כ בקידוש שאין מצוה בעצם היין ואינו מחויב למכור כסותו ולשאול על הפתחים לפיכך לא חשיב פורע חובו], ופשיט רב אושעיא דשרי.

אלא דבזה יש להסתפק אי שרי משום שקיום מצוה ל"ח פריעת חוב ואפילו מצוה דאורייתא, או משום דמצוה דרבנן לא הוי כפורע חובו כיון שמצוה דרבנן רמי אגברא ולא הוי חיוב בחפצא (כמש"כ הגת"ה"מ ועוד), אבל מצוה דאורייתא חשיב פריעת חוב וליתסר [כגון לצאת ידי חובת מצה בתבואת שביעית, כגון יבול נכרי או דגן הבא מד' שדות שאינן אסורות משום ספיחין]. אולם מקשים על זה ממתני' בסוכה דף לט ע"א שאפשר ליטול אתרוג של שביעית ושל מעשר שני ולא חשיב כפורע חובו וא"כ מאי מספקא ליה לירושלמי. ובאמת בנידון זה מצינו מחלוקת ראשונים, דבשביעית פ"ח מ"ח איתא אין מביאין קני זבים וקני זבות וקני יולדות מדמי שביעית, ובנמוקי הרא"ה (הובא במשנת יוסף) פי' הטעם משום דאסור לפרוע חובו מדמי שביעית והקנינים הרי חובה עליו, אולם שאר הראשונים פירשו בע"א, התוס' יום טוב פירש משום דכל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין כדאיתא בספ"ק דמעשר שני, הר"ש סריליו פי' לפי דעולה למזבח ולאכלה אמר רחמנא, הרי חזינן בדבריהם דלא חשיב דבר זה פורע חובו ושרי ולכך הוצרכו לטעמים אחרים.

ואפשר עוד דבניד"ד גם הרא"ה ס"ל דלא חשיב פורע חובו מפירות שביעית, דדוקא קרבנות דגורם שעבוד ממוני המחייבו להביא קרבנו לפיכך חשיב פריעת חוב, משא"כ מצוה אף דמחויב להוציא ממון מ"מ לא חשיב שיעבוד ממוני ולפיכך לא חשיב בכך לפרוע חובו. ועמ"כ בזה אאמו"ר זצ"ל בספרו שלמי תודה פורים סי' כ"ט אות ז'.

*

להטיף מהיין באמירת ההגדה במקומות שנהגו - נסיים בעוד הלכה הנוגע לדין הפסד פירות שביעית, דהנה בליל הסדר בעת אמירת עשרת המכות (דס ואש ותמרות עשן, וכן בעת אמירת עשר המכות), יש עדות שנהגים שמטיפים מעט יין מן הכוס על כל מכה ומכה לצלחת, ואין שותים אותו אלא משליכים אותו אח"כ. וביין הקדוש בקדושת שביעית, לכאורה אסור לעשות כן דהוי הפסד. אולם הגראי"ל שטיינמן זצ"ל אמר דמותר להטיף טיפות אלו גם מיין הקדוש בקדו"ש, לפי שמדינא מותר יין זה בשתיה לאחר ההטפה, וכמש"כ החק יעקב (סי' תעג ס"ק ל"ז) דאין לזה שום מקור, ואסור להפסידו משום הפסד אוכלין. ואע"פ שאנו שלא לשתותו, מ"מ כיון שמדינא מותר בשתיה אזי גם בשמיטה מותר להטיף טיפות אלו. אלא שכמובן יש להזהר שלא ישפוך אחר כך ויביא בידיים להפסד יין זה (ע"פ אילת השחר שבת דף ע"ח ע"א ד"ה לגבל בהן).

תשובות הלכה למעשה שהשיבו ראש המכון ורבני בית ההוראה שליט"א

(בלקט מתוך שאלות רבות שנשאלים הרבנים מידי יום ביומו בקו ההלכה ובשו"ת און ליין)

קו ההלכה והכשרות 03-7528999

ימים א-ה בין השעות 09:00 ועד 23:30 יום ו בין השעות 10:00 ועד 13:00

כשרות כמון לפסח

שאלה: שמעתי ובררתי שדעתו של ראש המכון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א שישנה בעיה רצינית בכשרות של כמון לפסח, כיון שיש בו תערובות של שבולת שועל. האם יש מקום שאני יכול לקנות כמון לפסח שאין החשש הנ"ל?

תשובה:

א. הכמון שהגיע לארץ ממדינת תורכיה וממדינת איראן, נמצא מעורב בתוכו בוודאות שיבולת שועל והתערובת נמצאה בכל שק שנבדק. הוזהר של המין כשיבולת שועל הוא בוודאות בכמה אופנים של בדיקות שנעשו, ולא כמו אלו שערערו שאין זה כלל מין של שיבולת שועל. וחובת הבדיקה של הכמון [עכ"פ בכמון המגיע מהמדינות הנ"ל] הוא של כלל הכמות ואין להסתפק בבדיקת מידגם, שאין לה תוקף הלכתי בנידון ד.

ב. מלבד שתי המדינות הנז' אנו בודקים כבר במשך 16 שנה גם כמון שמקורו ממדינת הודו והוא נמצא נקי לחלוטין [וזה לא מקרי, אלא מחמת שאינם עושים מחזור זרעים עם דגנים]. ועל כן מעולם לא נמצא אפילו גרגר דגן אחד בכל הבדיקות, ועל כן הוא כשר למהדרין לפסח לאוכלי כמון בפסח בלא כל חשש. הגם שנכון להתמיד בבדיקות שאין שינוי. גם בשנה זו תשפ"ג נבדק ונמצא ללא כל דגן.

*

חנות תבלינים ללא הכשר

שאלה: רציתי בבקשה לדעת לגבי כורכום: א. האם כורכום טרי (דומה לזנגביל) צריך הכשר? ב. לגבי כורכום יבש טחון, יש חנות ליד מקום מגורי בצפת שטוחנים את הכורכום אצלם במקום, האם זה צריך הכשר? (יש לי צד שחנות בלי הכשר שנטחן במקום, יהיה לה עדיפות מהכורכום בקופסא עם הכשר מהמכולת, שבקופסא זה ודאי נטחן בכמויות הרבה יותר גדולות וגם נמצא יותר זמן על המדף בסופר).

תשובה: שורש כורכום אפשר לקנות ללא הכשר.

לגבי חנות תבלינים ללא הכשר, הבעיה העיקרית היא שלעיתים טוחנים דברים לא כשרים, וכבר ראיתי טחינה של דברים שהוסיפו עליהם, כמו אבקת מרק בשרי. ולכן כשזה לעיני הלקוח קל יותר, ובפרט אם מכיר המקום היטב (וודאי אם המקום תחת השגחה אפילו חלשה יותר).

יין ומיץ ענבים של אוצר בי"ד שע"י המכון

שאלה: לכבוד הרב שליט"א, ברוך השם זכיתי להכניס ברכה אל ביתי והזמנתי ארגז יין וארגז מיץ ענבים המחולק ע"י אוצר בי"ד של הרב. רציתי לשאול האם יש בהם תוספות מים וסוכר או בכלל חומרים שונים? תודה מראש

תשובה:

יין - כמובן ללא כל תוספת מים וסוכר או כל חומר חיצוני. יש ביסולפיט שהוא חומר מונע חמצון וגם חומר אנטי ספטי שנמצא בשימוש בכל תעשיית היין והמזון. מאידך, אין חומר משמר דוגמת סורבט

מיץ ענבים - זכינו לחשוש גם לדעת המחמירים וביניהם מרנן הגרשז"א והגרש"א ואין במיץ מים כלל וכלל. ואין תוספת סוכר. ואין כל חומר נוסף.

יש מינון נמוך ביותר של פחות מ 10 מ"ג לליטר של ביסולפיט, ולכן זה גם לא מצוין על גבי הבקבוק כיון שהחוק לא מחייב סימון בכמות זעירה וקטנה כזו.

בהצלחה מרובה, ישתו ענבים וישמחו.

*

תמרים של קיבוץ סמר ונאות סמדר

שאלה: שלום וברכה, ילמדנו רבינו האם בתמרים שמשווקים ע"י קיבוץ סמר יש קדושת שביעית? ומה עם תמרים של נאות סמדר? כמו כן, האם יש מה לחשוש לערלה במטעים הנ"ל?

תשובה: גם סמר, וגם נאות סמדר מחוץ לגבולות ארץ ישראל, ואין שם קדושת שביעית.

לגבי ערלה, הלכה למעשה אפשר להשתמש בלא לחוש שזה עדיין ערלה [הגם שעקב נטיות חדשות יש בשנים האחרונות מטעים שהם ערלה שהם מניבים כי נטעו בגוש גדול חשוף שורש].

*

שיעור רביעית הקטן ביותר

שאלה: יש לי מפעל שמייצר בין השאר כוסיות שונות. רציתי בבקשה לשאול כמה זה רביעית במ"ל בשיעור ר' חיים נאה עבור ארבע כוסות, פשוט יש לי לקוח שרוצה כוסית קטנה ונכנס בזה 67 מ"ל?

תשובה: למעשה זה תלוי באופן הגדרת המידה למידות של ימינו, והארכת בזה בספרי שש משור ח"ב או"ח סי' יב. והלכה למעשה הרביעית היא שיעור של כ"ז דרה"ם, ולפי מידת הדרה"ם תמצא את הדיעות הבאות: יש אומרים 75 מ"ל, וי"א 81 מ"ל וי"א שזה 86 מ"ל כפי שכתב הגרא"ח נאה. אולם שיעור של 67 מ"ל הוא לא אחד מהם.

*

כשרות אבקמול

שאלה: אבקמול בטעם תות וניל, זה אבקה בעלת טעם ללא מעטפת האם היא כשרה לאכילה?

תשובה: כן, כשר לאכילה.

*

רסק עגבניות - חשש תולעים במאכל מרוסק

שאלה: שלום רב לכבוד הרב שליט"א, שמעתי לאחרונה שיש מי שמפרסם וטוען שאסור לאכול רסק עגבניות היות ומצוי בו תולעים ואקריות, וברצוני לדעת האם צריך לחוש לזה הלכה למעשה?

תשובה: יש לדעת שתורתנו לא תהא מוחלפת, וקיי"ל להלכה בשו"ע, שכל דבר שעובר ריסוק גמור ובישול גמור, הוא מותר באכילה, ואין צריך לבדוק. ובפרט היכא שהבדיקה קשה, ובפרט בחיטוט אחר רסק שהבדיקה קשה ביותר, ובדבר שאין הוא אלא מיעוט בלבד הרי שזה מדרבנן, וכתב השפ"ד שבכה"ג לא חייבו.

כל גוף כשרות שחושב שיש לו ממצא אחר שאינו תואם את חז"ל הקדושים, ילך לגדולי הדור, ישמעו יכריעו יבדקו עוד, ואז יכריעו כיצד לנהוג.

ואציין כדוגמא, שקודם שאסרנו את תולעת האניסאקיס למרות שהיא גם בבשר הדג, הסתובבו כשנתיים אצל גדולי הדור להבטיח שזה לא נגד פסק השו"ע, ורק אז פרסמנו בריבים לאחר שכתבנו והתכתבנו בתשובות רבות עם גדולי הדור, לברר ולדקדק שאין זה חלילה סותר את קביעת השו"ע ואז פרסמנו בריבים.

ולכן גוף מכובד ככל שיהיה, אם מצא ממצאים בעייתיים, אך יודע שהמוצר הסופי מותר באכילה, מחמת קביעת השו"ע, אין לו כל היתר לפרסם בריבים נתונים שאנשים יבינו מזה לאיסור, ותפקידו לילך לפני גדולי הדור ששייבו אותם דבר, וביחד, יכריעו כיצד להורות לציבור, ואם בכלל לפרסם זאת בריבים.

הלכה למעשה מותר לאכול את כל סוגי רסק עגבניות ובלא חשש כלל.

והאמת והשלום אהבו

*

חשש חרקים בעציצים בבית

שאלה: אני רוצה לגדל בבית עציץ בזיליקום ועציץ פטרוזיליה. האם גם בבית יש בעיית חרקים מצויים? תודה רבה

תשובה: בהחלט גם בבית יש, אמנם הרבה פחות, אבל עדיין קיימים, בעיקר המעופפים, או חרקים שוכני קרקע שבאו עם הגוש או באו עם הקרקע מן המשתלה. ועל כן צריך להיזהר גם בבית לנקות לפני השימוש. בהצלחה.

*

גידול הידרופוני ביתי של תות שדה נקי

שאלה: יש לי מכשיר ביתי קטן לגידול הידרופוני בתוך הבית, רציתי לדעת האם יש דרך לגדל בו תות שדה בלי חרקים. באם כן, מהם התנאים הסביבתיים שצריך כדי לאפשר לו לגדול נקי (אני יכול לשים בחדר סגור וכדומה). כמו"כ, אם יש אפשרות כזו, האם צריך אחר כך לבדוק את התות ולחתוך את העוקץ וכו' (כרגיל) או שלא?

תשובה: יש אפשרות, רק צריך גם תנאים ראויים לגידול, וחדר סגור לא תמיד מתאים. תיצור קשר במכון עם מנהל המעבדה... ובעז"ה יתן לך את הידע הנצרך ויסייע בעדך. בהצלחה.

*

קליפת אבוקדו של קדושת שביעית

שאלה: קנינו אבוקדו ולימון אוצר בית דין. האם באבוקדו צריך לשמור על קליפה? שאלה נוספת: לגבי לימון, מה לגבי המיץ המעורב באוכל רגיל האם צריך לשמור קדושה?

תשובה: הקליפה לבד ללא אוכל זה די נדיר באבוקדו, אולם אם יש מצב כזה, מעיקר הדין אין צורך, יש מקום למי שרוצה להחמיר גם על הקליפה לבד, וכפי שביארתי בשביתת השדה. לגבי שאלתך על הלימון, כל שהוא נותן טעם התערובת קדושה בקדושת שביעית.

*

תפוז סיני

שאלה: תפוז סיני (קומקוואט) שנקטף היום מהעץ האם צריך לעשר או שזה קדושת שביעית ואם כן האם מותר לעשות ריבה מהתפוזים?

תשובה: עדיין בקדושת שביעית (עד חשוון תשפ"ד, בשונה מתפוז רגיל שזה עד אב פ"ג). פטור ממעשרות. מותר לעשות ממנו ריבה.

*

לימון אחד שמכניס לבית האם חייב במעשר

שאלה: שלום עליכם כבוד הרב, תודה רבה לרב על ההתייחסות והתשובות הנפלאות. בספרו הבהיר והנפלא 'קצירת השדה' פרק י הלכה יד הרב כתב לגבי קבע למעשר, שרק אם ליקט לפחות שתי פירות וכו', אולם המלקט פרי אחד או אם זה פרי חשוב אז חלק מפרי אחד, אף אם הכניסו לבית לא נקבע למעשר. ובהמשך הרב חילק בין סוגי הפירות.

השאלה היא לגבי הלימון שאני רגיל להכניס לבית להכין סלט וכו', מה דינו, האם כבר חייב במעשר או שמא דינו כתפוז ודומיו ורק בהכנסת שני לימונים ומעלה מתחייב?

תשובה: תפוז הוא פרי חשוב, ולענ"ד גם לימון שאין דרך לאוכלו בבת אחת. ולכן הם כן נקבעים למעשר אף ע"י הכנסת רק פרי אחד שלם. גם בחצר המשתמרת, וגם בכניסה לבית.

*

נענע להכנת תה - תרו"מ

שאלה: לגבי הנענע הרב פסק שחייב להפריש תרומות ומעשרות עם ברכה, האם מדובר רק שמשתמש בה בסלט או שמא גם שקוטף על מנת לתת טעם בתה גם צריך לעשר עם ברכה?

תשובה: דבר שחשוב לאוכל, לא משנה אם ישתמש בו רק לתה, הוא חייב בכל גוונא במעשרות, והמברך לא מפסיד, אבל חלילה שלא לפריש בכלל, וכל זה כמבואר בספרי קצירת השדה פ"ג הי"ז.

*

אנונה ותפוזים - כלאים וערלה

שאלה: יש לי זרעים של אנונה ותפוזים שאותם אני מעוניין לזרוע. איני בקי בהלכות. האם אנונה מצריכה ערלה ונטע רבעי. ומה עלי להיזהר בעת זריעה לגבי כלאים?

תשובה: שלום וברכה, אנונה הוא עץ, ויש למנות לו שנות ערלה החל מזריעה, ויש להקפיד באם הינך מנביט ומעביר לעציץ, ומשם לאדמה, וכו', שהתחנה הסופית תהיה לפני טו באב בשנה זו אם זה חשוף שורש, או עד כט מנ"א אם זה בגוש, ואז שנה זו תיחשב לשנה ראשונה. ובשנת תשפ"ו לאחר טו בשבט האילן יצא מערלה, שזה אומר שבערב טו בשבט תעבור על העץ ותוציא את כל הפריחות שנפתחו, ורק הפרחים הסגורים יכולים להשאר בעץ. ואז כל הפירות שיצאו לאחר טו בשבט, דינם כדין רבעי עד טו בשבט שנה לאחר מיכן. שזה אומר שהם קדושים בקדושת רבעי, וצריך לחלל את קדושתם על מטבע, ולברך על החילול קודם הפדיון, והפירות פטורים ממעשרות. וכל אשר יפרח החל מטו בשבט תשפ"ז דינו כשנה החמישית, וצריך להפריש תרומות ומעשרות עם ברכה. תפוזים מבחינת ערלה דינם כנ"ל.

לגבי כלאים, כיון שאין דיני הרחקות באילנות, ומכיון ששני הזרעים שברשותך אילן הם, על כן אין הגבלות הלכתיות, ויכול אתה להנביטם באחד, ולזרועם בסמיכות ללא הגבלה הלכתית, אולם במציאות כמובן שתרחיק, לתת לכל אילן את מקומו לאחר שיגדל ויתפתח.

תיקון ליל הסדר כמו הכהן הגדול ביוה"כ

המהר"ל ז"ל כתב בפירושו ההגדה שלו כי לבישת הקיטל ובגדי לבן בליל פסח היא דוגמת בגדי הלבן של הכהן הגדול ביום הכפורים. והענין כי הכהן הגדול הוא תיקון אדם הראשון, כמו שמשמע מדברי המדרש ריש פרשת שמיני... והנה צורת האדם 'לנפש חיה' ותרגם אונקלוס לרוח ממללא. ולכן שלימות הכהן הגדול היתה בעבודת יום הכפורים שלבש בגדי לבן ונכנס לפני ולפנים להקטיר קטורת שבפנים, שאז הוא תיקון הדיבור בשלימות, כי קטורת של יום הכפורים היא דקה מן הדקה ומכפרת אפילו על אבק לשון הרע כמו שכתב המהר"ל (בדרוש לשבת הגדול), ואז הוא תיקון הדיבור, כי הגלות היתה מירוק לפגם הדיבור, וכמו שכתוב **אנוס על פי הדיבור**, והדיבור היה בגלות, ובגאולה נתקן הדיבור, וזה פסח פה - סח. ולכן יש בכל אחד מישאל או הארה מבחינת הכהן הגדול ביום הכפורים שהי' בתכלית שלימות הדיבור...

והנה הקידוש הוא בפה שמקדשין בפה. ובמדרש (שמות פ' ט"ו) שקידוש החודש ענינו כדבר קודש הניתן בכלי שרת שמקדש את הכלי. וכמו כן קידוש החודש מקדש את ישראל. וזה שאומרים מקדש ישראל והזמנים שישאל מקדשין ומתקדשין ע"י קדוש החודש והרגלים, והקידוש שישאל אומרים מקדש אותם ואת פיהם ובאים לקדושת הפה ושלימות הפה. וזה ענין הקידוש בתחילת הסדר, וכן אמירת ההגדה, שעל ידי זה נעשים מתוקנים בבחינת הדיבור והפה וזוהים להארה מבחינת הכהן הגדול ביום הכפורים, כי זהו ענין ליל פסח כנ"ל.

שם משמואל (לאדמו"ר מסוכצ'וב, תרט"ז - תרפ"ו)

שו"ת שש משזר חלק ג

שאלות ותשובות, מאמרים ובירורי דינים על חלק או"ח, יו"ד, אה"ע וחז"מ
מאת מורינו הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א - יו"ר המכון ורב קהילת 'משכן התורה' אלעד

בשורה משמחת מבית המדרש של 'המכון למצוות התלויות בארץ' על ספר תורני הלכתי חדש שיוצא לאור עולם, 'שו"ת שש משזר - חלק ג' מאת מורינו ראש המכון הגאון רבי שניאור ז. רווח שליט"א. ובו שאלות ותשובות מאמרים ובירורים ע"פ סדר השו"ע בחלק אורח חיים, יורה דעה ואבן העזר, ובסופו תוכן עניינים מפורט.

הספר, המונה 3000 עמודים, מכיל בתוכו 43 סימנים של שאלות ותשובות, מאמרים ובירורי דינים, כאשר כל סימן וסימן עוסק בנושא הנדון באופן יסודי ובהיר מיסודי העניין ועד מסקנות מעשיות, כדרכו בקודש של הרב המחבר מימים ימימה בכל ספריו וחיבוריו הרבים עד כה. המאמרים ההלכתיים הינם מקבץ של שאלות ותשובות שהרהמ"ח שליט"א השיב לשואלים הרבים המבקשים את דבר ה' זו הלכה, בשאר חלקי השו"ע שאינם מצוות התלויות בארץ [את התשובות לנושאים במצוות התלויות בארץ אלו ריכז הגאון המחבר שליט"א בסדרת השו"ת "חלקת השדה" ה' כרכים].

סימני הספר עוסקים במגוון נושאים הלכתיים מרתקים הנוגעים למעשה בחיי היום יום, כגון: דין קוקה קולה זירו לפסח, הכשרת כיריים אינדוקציה וקרמיות לפסח, בירור מציאות פירות וירקות לגבי ברכת שהחיינו, אם יש צורך בבישול ישראל בקוסקוס איסטנט, תליה במכה בהפסק טהרה, מצוות כתיבת אות בס"ת לנשים ועוד ועוד תשובות רבות ומרתקות בכל מגוון תחומי החיים.

חלק ניכר מהסימנים מוקדש לשאלות שהתעוררו במהלך המגיפה והצורך בבידוד וריחוק ע"י השלטונות ולצורך שמירת הבריאות, כגון: צירוף עשרה למנין דרך מרפסות וחצרות, ברכת הנהנין לחולה קורנה שאיבד את חוש הטעם, טבילה ביום השמיני, מציצה בברית מילה, האם מותר תשה"מ בזמן צער הציבור. כמו"כ בהל' חו"מ משיב הרב על שאלות שנשאלו כתצואה מההשלכות של המגיפה: מה הדין לגבי תשלום לביה"ס, מעונות, אולמות, חדרות הסעה, שכירות מבנים, ועוד, האם חייבים לשלם למרות שלא השתמשו ולא קיבלו שירות בזמן מגיפה. וכן מי שביטל כרטיס טיסה, מחמת שלא רצה להכנס לבידוד בחזרתו, האם מחויב בתשלום דמי ביטול הכרטיס, ומה הדין עם תשלום עמלת הסוכן. תשובה נוספת ומקיפה לגבי חולה בנגיף, שלא שמר על ההוראות, ויצא והיה בסביבת בני אדם, והם נדבקו, האם איש זה דינו כרודף, האם חייב כדין אדם המזיק, והאם מתחייב גם על זה שבני אדם נאלצו להכנס לבידוד ולהתבטל ממלאכתם.

ספר זה מצטרף לספריו הרבים של מורינו הרב המחבר שליט"א במגוון תחומים הלכתיים המשלבים עיון בשורש הדברים עד מסקנות הלכתיות מעשיות ובפרט בשאלות הנוגעות לעניינים שונים שלא לובנו עד כה כנדרש, והניחו להרהמ"ח מקום להתגדר בו, הן אם מדובר בתורת זרעים, והן בנושא הכאוב של חרקים במזון, ואף בשאר חלקי השו"ע וכפי שנראה בעליל בספר זה.

הספר נערך ע"י צוות רבני המחלקה התורנית, הרבנים הגאונים שליט"א: רבי ישראל אנקווה, רבי דביר עמר ורבי מנחם דרורי. הספר כולל בסופו תוכן עניינים מפורט המסכם את תמצית כל סימן וסימן, כדרכו של הרב המחבר שליט"א וכפי שראה אצל רבותיו וצוק"ל ושליט"א.

יתן ה' ויוסיף חיל להרב המחבר שליט"א, להוציא עוד ספרים הרבה ולהמשיך במלאכת הקודש של הרבצת תורה וחקר ההלכה ימים רבים בטוב ובנעימים.

דרשת שבת הגדול

מפי מורינו רב הקהילה הגאון רבי

שניאור זלמן רזזה

שליט"א

תתקיים אי"ה בשבת קודש פרשת צו – שבת הגדול
בבית מדרשנו 'משכן התורה' ברחוב רבי עקיבא 4, אלעד

דרשה א בנושא:

דיני ביעור יין שבקדושת שביעית בערב פסח

תתקיים בערב שבת קודש בשעה 19:00

הדרשה המדכזית בנושא:

הכשר כלים מחומרי גלם חדשים כגון שיש LAMINAM ועוד

ודין מתכות חדשות הנפוצים בכלים חדשים, אם דינם ככלי ברזל

תתקיים ביום שבת קודש בשעה 16:00

לקראת סיום הדרשה

עדכוני כשרות לפסח תשפ"ג - החלפת כשרויות במפעלים לקראת פסח - תופעת 'מומחי כשרות' פרטיים ועוד

תפילת מנחה בשעה 17:30

תפילת ערבית בשעה 19:45

מכירת חמץ לאחר תפילת ערבית

בשאר ימות השבוע תתקיים "מכירת חמץ" בבית ההוראה לפי שעות הפתיחה
ובשעות הערב בין השעות 21:00-22:30 בבית מו"ר שליט"א ברחוב רבינו תם 20.
בשעות אחרות לפי תיאום טלפוני במשדר: 03-9030580 בית: 03-9170263

בברכת פסח כשר ושמח
הנבאים

מבצע ספרי הגרש"ז רווח שליט"א לקראת חג הפסח

חדש!

סדרת השו"ת
חלקת השדה
בעניני זרעים
ה כרכים

מחיר מיוחד: 180 ₪
מחיר רגיל: 200 ₪

חדש!

סדרת השו"ת
שש משור
על ארבעת חלקי השו"ע
ג כרכים

מחיר מיוחד: 100 ₪
מחיר רגיל: 120 ₪

סדרת 'השדה'
הלכות פסוקות בעניני
'מצוות התלויות בארץ'
ד כרכים (נבחרת השדה אגל מהמסא)

מחיר מיוחד: 180 ₪
מחיר רגיל: 200 ₪

סדרת 'תולעת שני'
אנציקלופדיה
דיני חרקים ונגיעות במזון
ד כרכים

מחיר מיוחד: 230 ₪
מחיר רגיל: 245 ₪

להזמנות: 03-9030580

או באתר המכון: HAMACHON.CO.IL